

România literară

31

editată cu sprijinul
Fundației ANONIMUL

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România 7 august 2009 (Anul XLI). 32 pagini. 4 lei

Interviu inedit cu SIMONE BOUÉ

– partenera de viață a lui Emil Cioran –
acordat lui Gabriel Liiceanu în 1994

p. 16-17

Proză de Serghei Dovlatov

Traducere de
George Iaru

p. 26-27

EDITORIAL de
Nicolae Manolescu

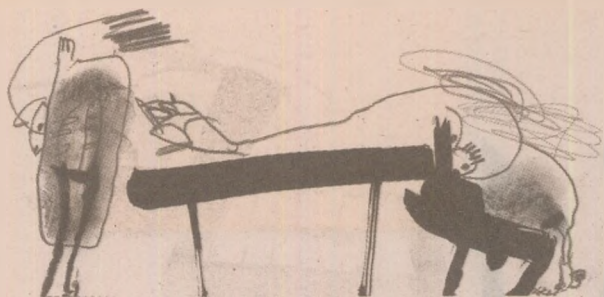
Traviata

ÉON DAUDET, dacă nu greșesc, a spus despre secolul XIX că e stupid. În literatură, fiindcă a dat naștere melodramei, iar în muzică, bel-canto-ului. Am văzut de curând două versiuni ale „Traviatei”, una cu Opera din Lyon, alta într-un amfiteatru roman de la Avignon, cu o orchestră dirijată de un coreean și cu o Violeta excepțională. Opera lui Verdi pe libretul lui Piave, inspirat de cel mai bine vândut roman al secolului XIX, „Dama cu camelii” al lui Alexandre Dumas-fils, e, cine nu știe, o melodramă și totodată printre cele mai ilustre exemple de bel-canto din stupidul secol. Venerată de melomani, provoacă stămbăturile literaților. E aproape compromițător să recunoști că te-ai dus la operă ca să asculți „Traviata”. Opera lui Verdi pare din categoria celor la care se referea de curând Milan Kundera, relatând în „Une Rencontre” o vorbă pe care i-ar fi șoptit-o Cioran, când s-au întâlnit prima oară la Paris în anii '70: „Nu pomeniți niciodată în public numele lui Anatole France, riscați să se rădă de dv.”. Îmi asum riscul și susțin că „Traviata” este una dintre cele mai frumoase opere de artă din câte știu.

Subiectul „Traviatei” și al „Damei cu camelii” aparține unei lumi care a încetat să existe o dată cu Primul Război Mondial. O lume în pragul a ceea ce se va numi *la belle époque*, batjocorită de Robert Musil, privită cu oarecare tandrețe de Arthur Schnitzler și redescoperită tot mai des în splendoarea ei de la o vreme. Subiectul nu este scutit de un convenționalism caracteristic moralei de la mijlocul secolului cu pricina. Dar subiectul „Annei Karenina” nu e la fel? Poate încă și mai strict victorian. Spre deosebire de Violeta, ucisă de ftizie, dar în brațele bărbatului pe care îl iubea și fericită de a fi acceptată de lumea lui, Anna se pedepsește singură după ce a încălcat convențiile și nu-și poate ierta adulterul. Și, în definitiv, cu ce e mai puțin melodramatic romanul „Love story”, scris în plin secol XX? În plus, nu este în boala fatală a tinerei din romanul lui Segal nici urmă de conflict interior. În „Dama cu camelii” și în „Traviata”, acest conflict există. Iubirea dintre Violeta și Alfredo e periclitată de un contratimp dramatic. Nu fatalitatea joacă rolul principal în tragedia celor doi. Conflictul e unul de clasă, psihologic și moral.

S-a reproșat, pe de altă parte, muzicii că slujește prost ideea dramei, mai ales în actul al patrulea, fiind prea frumoasă și vitală când exprimă agonia Violetei. Remarca a privit îndeosebi aria finală, în care muribunda cântă cu voce puternică: „Ce straniu! Durerea a încetat. Simt că revin la viață.” Dar ideea tocmai în acest happy-end paradoxal constă: al morții fericite. Muzica lui Verdi e cu atât mai sfâșietoare, cu cât leagă triumful iubirii asupra convențiilor de moartea inevitabilă. În toate celelalte *love stories*, moartea ucide în chip așa-zicând natural iubirea. Cu alte cuvinte, nu-i acordă șansa de a fi fericită. Și, în definitiv, dacă tot am amintit de aria pe care Violeta o cântă murind: cunoașteți în toată muzica stupidului secol una mai exaltant-zguduitoare? ■

s u m a r

Partidul e-n toate de Nicolae Munteanu – p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș – p. 4
Care e cea mai proastă carte românească?

DESPRE LITERATURĂ, CU BUCURIE de Ioana Pârvulescu
Este Ion Barbu șaradist? – p. 5

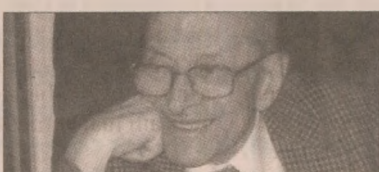

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric – p. 6
Leacuri împotriva urâtului

CRONICA LITERARĂ de Cosmin Ciotloș – p. 7
Documente de epocă

Poezii de Ion Murgeanu – p. 8

TROPICE SURĂZĂTOARE de Mihai Zamfir – p. 9
Frontierele Braziliei

CERȘETORUL DE CAFEĂ de Emil Brumaru – p. 9

Un caz de plagiat de Alexandru Petria – p. 10

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu – p. 11
Recitindu-l pe Alexandru Paleologu

Tristeți de primăvară de Radu Ciobanu – pp. 12-13

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian – p. 14
Manual de supraviețuire

PREPELEAC de Constantin Țoiu – p. 15

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu – p. 15

Interviu cu Simone Boué: „Nu cred deloc că-l scăpa frumusețea lumii” de Gabriel Liiceanu – pp. 16-17

Petru Popescu – Istoria unei receptări
de Dinu Bălan – pp. 18-19

Poveste cu scriitori de Mirela Stănculescu – p. 20

Să-l vizezi pe Baba de Val Gheorghiu – p. 20

Etna, Muntele Magnific de Ovidiu Genaru – p. 21

Ringul wagnerian pe Ringul vienez de Mihai Canciovici – p. 22

Opțiuni în regia de operă de Dumitru Avakian – p. 23

CRONICA FILMULUI de Angelo Mitchievici – p. 24
Călătorii într-o curte interioară

CRONICA PLASTICĂ de Pavel Șușară – p. 25
Un artist revoltat: Alexandru Trifu

Serghei Dovlatov – O tânără de familie – pp. 26-27
Traducere și prezentare de George Iaru

Palimpsest inițiat de Elisabeta Lăsceni – p. 28

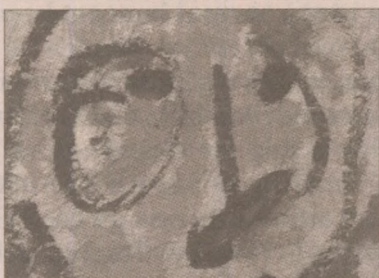
MERIDIANE – p. 29

POST-RESTANT de Constanța Buzea – p. 30

PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache – p. 30
Ce-am mai putea visa

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu – p. 31

DIN CARTEA CU FLEACURI de Livius Ciocârlie – p. 31
Dar dacă...

OCHIUL MAGIC – p. 32

România literară®

Director: **NICOLAE MANOLESCU**

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU – director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU – redactor-șef

OANA MATEI – secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, IOANA PÂRVULESCU –
redactori

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 4, 7, 12, 13, 16, 17, 28, 30),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 5, 9, 10, 11, 18, 19, 20 29),

ECATERINA IONESCU (pag. 1, 2, 3, 6, 8, 14, 15, 21, 22, 23,
24, 25, 26, 27, 31, 32), **NINA PRUTEANU**.

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Despre felul discret în care oamenii lipsesc*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **ECATERINA RĂDOI**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER**
(Germania), **GABRIELA MELINESCU** (Suedia), **LIBUŠE**
VALENTOVÁ (Cehia)

Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133,
sector 1, cod 010071, București.

Director administrativ: **VALENTINA VLĂDAN**

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincal,

RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG

Agenția Șincal RO87BRDE441SV59488974410 (USD),

RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romania_literara@yahoo.com;

revistaromanialiterara@gmail.com; <http://www.romlit.ro>;

tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **FED PRINT**

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din
România nu este responsabilă pentru politica editorială a
publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației
Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), aso-
ciație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul
Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

Prietenul și colegul meu de bancă, Ionel, nu mai toarnă dulceață în șoșonii musafirilor, dar s-a apucat pe bune de fumat. A supărat-o rău de tot pe mamișica lui.

A SĂ NU MAI rămâie repetent și anul acesta, mam' mare, mamișica și tanti Mița au promis tânărului, adică mie, cel mai iubit dintre elevi, o explicație pertinentă: de ce e necesar să învăț în sistemul actual de învățământ românesc.

Ca orice elev dotat normal într-un sistem de educație anormal, mă frământă câteva interogații retorice de bun simț.

Un sistem educațional care se respectă ar trebui să aibă o strategie pe termen mediu sau lung, care să vizeze limpede răspunsul la întrebarea de bază: de ce să învețe elevul? La ce bun atâta matematică?... Nu pot trăi fără chimie?... Educația tehnologică e mai importantă decât istoria? La ce-mi folosește mie limba latină?

Motivația învățării am simțit-o pe diferite nivele. În etapa preșcolară, sau ciclul primar, mai productivă mi s-a părut motivația extrinsecă. Atunci trebuia să mă supun unor cerințe exterioare, chiar unor constrângeri, deoarece încă nu-mi formasem un sistem de valori solid. Mam' mare, mamișica și tanti Mița, pe de o parte, tanti educatoarea sau doamna învățătoare, pe de alta, m-au învățat corect că trebuie să învăț ca să mă fac mare. Am crezut inițial că se referă la sensul denotativ al limbajului, că „mare” înseamnă să fiu ca „urâtul” din tren, care putea să scoată capul pe fereastră fără să se urce pe vreo valiză străină de pe coridor, cum am făcut eu. Apoi am înțeles că ei se refereau de fapt la înțelepciunea paremiologică: „cine are carte, are parte”. Din acest rezonabil motiv mi-am permis să intervin în discuția filologică dintre mam' mare și mamișica pe tema noilor variante tip DOOM 3. Marinel sau marinal?... Am tăiat nodul gordian cu finețea lui Alexandru cel Mare.

„- *Vezi că sunteți proaste amândouă? ... Nu se zice marinal, nici marinel...*

- *Da' cum, procopsitul? întreabă tanti Mița cu un zâmbet simpatic.*

- *Mariner...*”

Le-am dat clasă. Dovadă, au recunoscut și m-au recompensat, ca să-mi stimuleze motivația pentru învățatură.

„- *Apoi, de! N-a învățat toată lumea carte ca data**” m-a felicitat mam' mare mulțumită de nivelul meu de cunoștințe lingvistice, sărutându-mă în timp ce îmi potrivea grijulie pălăria de mariner.

Mi s-a format în felul acesta motivația intrinsecă. Elevul motivat de o forță interioară, care-l orientează spre atingerea scopului, va învăța mai ușor și va avea satisfacții mai mari de pe urma muncii sale, decât cel care învața pentru a-și mulțumi părinții, sau pentru că sunt motivați în sens negativ, prin pedeapsă. Doresc sa învăț ca să devin cineva! Cine va dori să învețe, are toate șansele să izbutească în viață, iată ce ne-a învățat doamna educatoare. Mai apoi d-na învățătoare, la ora de educație civică, a reiterat aceeași idee forță: învățați, învățați și iar învățați. Pare un îndemn cunoscut, dar nu știu de unde să-l iau. Cred că e un deja vu, dintr-o altă viață. Oricum sună bine și motivant. Am înțeles ceva mai târziu, când Profu de română a nuanțat ideea într-un enunț polisemantic: dacă învățați, deveniți învățați. Numai cine învață, e un câștigător. Și se va înălța pe scara valorică a societății. Am crezut cu sinceritate, cum crede orice șoim al patriei, că perspectiva zborului spre înălțimi mă va motiva toată viața.

Când am trecut la gimnaziu, au început să se manifeste primele întrebări existențiale: repetenția ca eșec poate fi transformată într-o victorie de circumstanță?... Cum să-i fac pe ai mei să-mi cumpere ultimul model de telefon? Prietenul și colegul meu de bancă, Ionel, nu mai toarnă dulceață în șoșonii musafirilor, dar s-a apucat pe bune de fumat. A supărat-o rău de tot pe mamișica lui. A fost un eșec și un exemplu de motivație negativă. Dar, băiat cu valențe psihologice latente, a transformat neșansa într-o victorie personală. Ca să se lase de fumat și să nu se dea la droguri, mamișica lui i-a luat un mobil cu Dual Sim. E compatibil cu două Sim Carduri cu funcționare simultană, are două camere foto / video de 1,3 Mpixeli și funcție Web - Cam, ecran de 2,8" QVGA 265 k culori, touch screen, plus încorporat un MP3 stereo și un MPEG-4 de 3 giga. Beton! Nimeni din clasă nu mai are așa ceva. Nici măcar profii, care au niște gioarse de mobile alb-negru depășite total. Vine cu el la școală și le trage în chip pe profele exasperate

Partidul e-n toate

de comentariile lui nașpa în timpul orelor. Când enervate la culme, ridică mâna la el, sau îl pun la colț că deranjează ora. Dar nici el nu stă cu mâinile în sân, acționează subtil. Zice că le face dosar, o să vadă ele când o ajunge el mare...

A învăța înseamnă a acționa. Învățarea ca act de conduită, este motivată, iar motivarea învățării poate lua diferite forme: intrinsecă sau extrinsecă, pozitivă sau negativă, cognitivă sau motivațională. Elevului stimulat pozitiv, încurajat și apreciat în munca sa, va obține succese. Este adevărat că vârsta la care se realizează învățarea este esențială pentru formele pe care le ia motivația, însă ele trebuie să coexiste pentru ca aceasta să fie suficient de puternică și să asigure reușita. În afara însușirilor stabile ale personalității, în procesul de învățare mai pot interveni și alți factori activi în momentul realizării sarcinii (oboseala, tensiunea emoțională, rezonanță cognitiv-afectivă față de sarcină, natura relației profesor-elev, succesul obținut sau eșecul suferit în prealabil de elev).

De la școală nu prea am ce învăța că sunt tot felul de bazaconii rupte de realitate, dar de la Ionel da. Ionel e foarte motivat când are de realizat o sarcină. Știe precis ce face și cum se clădește viitorul. Pas cu pas. Vrea să devină politician, precum tatăl său. A preluat de la el o vorbă nașpa, nimeni dintre elevi n-o înțelege: **partidul e-n toate**. Pezevenchi, ne-o șoptește mefistotelic ori de câte ori o sună tatitu pe d-na dirigintă pentru absențe sau nota la purtare. Nu-și face niciodată probleme, știe că ministerul iubește elevii, iar profesorii, prin lege, nu au voie să-l exmatriculeze cât e în învățământul obligatoriu. Ce dacă a depășit o sută de absențe încă din primul semestru?

Lui Ionel îi place matematica la nebunie. A înțeles perfect de ce e nevoie de atâta matematică. I-a explicat tatăl, că e senator și cunoaște multe. Are o cultură generală cât China, așa îl laudă Ionel. Matematica, prin urmare, e necesară ca să numere voturile pro și contra și să iasă algoritmul politic ideal guvernării. În plus, cu matematica poți să numeri mai ales conturile, că banii d-acolo cine stă să-i mai numere... Nu se mai pot număra, nici măcar scrie sub forma unui șir aritmetic. Ia încercați cu contul lui Dinu Păturică, al de a vândut petrolul românesc. Mai întâi în lei vechi, apoi în lei noi. Succes!...

Succesurile sau eșecurile înregistrate în diferite faze ale învățării pot mobiliza sau demobiliza elevul în cursul îndeplinirii sarcinii. Succesul încurajează, mărește eficiența, activității și diminuează efectul oboselii, spre deosebire de insucces, care poate avea efecte contrare. Sentimentul succesului poate compensa un insucces anterior sau contribui chiar la înlăturarea sentimentului de inferioritate; încrederea în sine va spori, iar interesul pentru învățare în domeniul respectiv va crește. În schimb nereușita, mai ales dacă se asociază cu nemulțumirea și critica părinților poate genera o motivație școlară negativă.

De aceea mamișica nu mă ceartă niciodată. Nici nu mă pedepsește. Știe să mă educe. Știe că nemulțumirea poate deveni o frustrare și există riscul ca din timoratul elev de acum să devin un dictator mâine, sau, mai rău, un politician sadic în stare să-mi măresc salariul sau pensia la câteva mii de euro, dar să-i las pe profesori la câteva sute, că oricum ne învață ce n-avem nevoie în viață.

Un psiholog ar putea crede că deja unele premise sadice au fost punctate când m-am lovit la nas de clanța ușii, în trenul accelerat.

„- *Te mai doare nasul, puișorule?...*

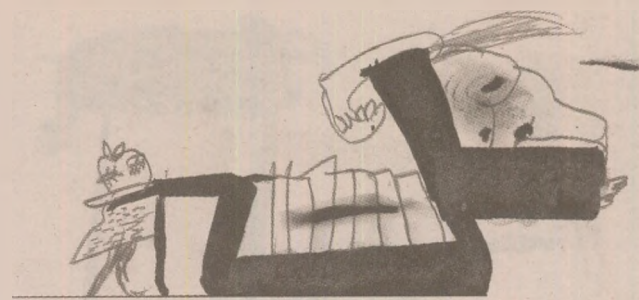
- *Nu...*

- *Să moară mam' mare?*

- *Să moară!*

- *Ad' să-l pupe mam' mare că trece!**

Toate trec, înțeleaptă vorba! Numai politicienii sunt

a c t u a l i t a t e a

aceeași din 1989 încoace. Cred că încep să înțeleg ce vrea să sugereze Ionel. Pe listă sau în colegii așa-zis uninominale, are dreptate... Partidul e-n toate.

De la prietenul Ionel, care la rândul lui a fost bine educat de anturajul în care se învăște taică-său, am învățat o altă vorbă înțeleaptă: **banul vorbește**. Tocilarul de Ionescu a răs ignorant, a zis că e doar figură de stil numită personificare. Așa o fi. Nu ne punem cu el, că are 10 pe linie și premiul I cu coroană. Iar visul lui mărturisit este să se facă profesor, să-i chinuiască și pe alții cu figurile lui... Eu sunt mai modest. Vreau să mă fac șmecher de România, sau șmenar. În C.O.R. (Codul Ocupațiilor din...) nu e trecută încă, dar e oficializată în toată lumea bună. Ei sunt cei care fac orice și nu pătesc nimic. De la parcare interzisă la evaziunea fiscală sau licitații dubioase.

După 8 clase, ne-am despărțit de Ionel. A învățat temeinic și luat pe bune numai 9 și 10 la tezele unice. Am observat noi că în jeepanul ce-l aducea la școală în fiecare zi, el tot mereu învață, conștiincios și apărut de bodyguard-ul personal. A prins un Colegiu Național. Eu, cu repetenția mea la activ, o Școală de Arte și Meserii. Aici am învățat că aveam de ales între două posibilități: ori să muncesc legal și să sper c-o să am vreodată, ori să muncesc ilegal și să nu-mi fac probleme niciodată. Cum am devenit major, mi-am luat carnetul de șofer și am plecat la nemți după mașini. Așa că din cauza absențelor a trebuit să mă transfer la seral (conștient că fără o diplomă, acolo, râde lumea de mine). Bine motivat intrinsec și extrinsec, am penetrat în politică. Politica de a face bani. Câștigam în medie 500 de euro la o mașină, și vindeam de regulă una pe săptămână. Așa am înțeles ce înseamnă sintagma de la o oră de dirigentie, trebuie **învățate**. Am început să manipulez cu ușurință obiectele și oamenii din trebuința de a face bani. Pe la școală, mai răuț că-i mai draguț.

Cel mai rău s-a supărat Profu de română. Mi-a zis c-o să iau eu bacu pe rută progresivă numai când o să știu să conjug verbul a fi. Are un fix, profu ăsta... La ce-mi folosește mie verbul a fi?

Ca să-i demonstrez că sunt bine motivat prin educație, m-am înscris în partid. A fost motivația **socială** de formare a personalității prin dorința de autodepășire. Interacțiunea mea cu mediul socio-cultural din sectorul 5 este una cu valoare exemplară, chiar paradigmatică așa putea pentru ca să mă pronunț. Așa am fost ales legal și democratic primarul care este. În timpul primului mandat, mi-am perfecționat comunicarea, perfect motivat. Trebuia să termin liceul și să trec bacu. Dar l-am trecut, magna cum laudae, după ce mai întâi am simulat o probă, cum trece bacu Dunărea pe la Galați. La bac, română oral, mi-a picat despre unul Iona. Cică am auzit de el?... M-au jignit până mi s-a ridicat adrenalina. Le-am spus că nu îl cheamă Iona, ci Ion. Și e șeful meu onorific. Și a fost președinte. Doamnele din comisie au zâmbit subțire și n-au mai avut curajul să comitrică. De 8 Martie fuseseră invitate alături de alte 6000, la Balul cadrelor didactice de la Romexpo. Omenite cu somon afumat, șampanie dar mai ales cu discursul meu motivat politic. Ziarele, precum „Gândul” din 21 martie din anul meu de grație 2008, m-au citat copios ca pe un clasic în viață: „*Eu cred că această vangheliadă este importantă. Dacă... această vangheliadă au rezultat poate și tichetele cadou, eu cred că este un lucru foarte bun. Dacă această vangheliadă va rezulta, și va asigura că va rezulta clar din această vangheliadă și din aceste întâlniri. Noi, bucureștenii, ca comunitate trebuie să strângem rândurile...*”

Mi-ar fi plăcut să fie și Profu meu de română în sală, să vadă ce motivație școlară și ce educație am dobândit prin grija partidului. Să-i spun că mi-am adus aminte și de Iona ăla, doar sunt înscris acum la două facultăți și mă gândesc serios la doctorat. Se poartă la noi, intelectualii, care am fost și vom fi. Chiar mai mult decât atât.

La ce folosește *drăcia aceea frumoasă și minunată și nenorocită și caraghioasă* numită limba română?... Cum se numea *clădirea aceea în care am învățat eu?...* Cine sunt eu?... *Mi-am adus aminte*: Goe, elevul. Eu sunt Elevul!

Nicolae MUNTEANU

Mircea Mihăieș

CONTRAFORT

MĂ GÂNDESC, desigur, la cărțile de oarecare notorietate, și nu la infatigabila producție de celuloză pusă la dispoziție cotidian de editurile din țară. Am în minte cărțile de care a auzit toată lumea, cele studiate în școli, în universități, beneficiare de studii, articole, licențe și teze de doctorat. E vorba de titlurile preamărite

în simpozioane, de cele care ocupă un loc proeminent în panteonul literelor naționale. Trecând în revistă operele „canonice”, n-am nici o ezitare să-mi afirm profunda antipatie față de *Craii de Curtea Veche*. Multă vreme, am preluat pe nemestecare judecățile ce făceau din producția mateină o carte tabu. Cum să pui, licean fără lecturi, sub semnul dubiului analizele lui Vianu? Cum să te fi îndoit, ulterior, de judecata de gust a unor Alexandru George, Ion Vartic sau, mai recent, Matei Călinescu? Am scris cândva despre personajul Mateiu Caragiale și am parcurs mare parte din bibliografia critică a operei sale. L-am recitit și nu-mi venea să-mi cred ochilor: cartea mi s-a părut o catastrofă. O lectură de maturitate m-a pus în situația unui auto knock-out: citeam pagină după pagină și eram șocat de cât de *prost scrisă* se dovedea „capodopera” laudată la unison tocmai pentru presupusa ei calofilie!

Nu mă deranjează nici tema, nici structura (de fapt, absența oricărei structuri originale), nici ideologia cărții (de va fi existând vreuna: eu, personal, n-o văd). Nu mă deranjează nici zgomotosul cult născut în jurul ei, nici exclamațiile cvasi-sexuale scoase de cei mai diverși admiratori, de la inși al căror prestigiu s-a născut din neantul rafinamentului autoproclamat, precum Radu Albală, ori urmașii întru snobism ai lui Ion Barbu, până la cea mai proaspătă absolventă de la Litere.

Știu că înot contra curentului și că valurile admirative ieșite din pana unor Ovidiu Cotruș sau Matei Călinescu pot fi ignorate cu greu. Despre „cenacliștii” ce se entuziasmau la o „berică” de identificare câte unui așa-zis „alexandrin”, despre contabilii culturali frustrați ce juisau la citirea aventurilor erotice ale personajelor, în fond, de carton nu e nimic de zis. Mă uimește, în cel mai bun caz, că un critic de gust, precum I. Negoiteșcu, cade în capcana de a vedea sensuri acolo unde nu există și de a admira o construcție pe care o poți numi astfel doar dacă, la rândul tău, nu ai mai fi citit vreodată o carte cu adevărat bună. Ceea ce nu e, firește, cazul lui Negoiteșcu. Afirmările sale rămân însă lipsite de conținut, simple scamatorii prin care criticul încearcă să dea consistență vidului: „La data publicării, *Craii de Curtea Veche* au [sic!] apărut ca o operă bizară, fascinantă, rău construită. Azi, «reaua construcție» ni s-ar părea ca atare modernă, dacă n-am descoperi în roman ascunsă lui construcție și desigur, tocmai fiindcă își admiră secrete arhitectură a operei, Mateiu Caragiale se consideră pe sine un magnific autor.”

Că Mateiu se va fi considerând „magnific”, e treaba lui. S-a considerat el și „conte”, și a fost nevoie de intervenția paternă pentru a-i aduce aminte că în calea aspirațiilor nobiliare stă teșitura din creștet provocată de tăvile cărate de strămoșii săi greci. Dar asta nu mă ajută să înțeleg unde e „structura secretă.” Sau o fi atât de secretă încât e sortită să ne rămână inaccesibilă în perpetuitate (și asta după ce l-am citit, cu noduri, și pe-elucubrantul Vasile Lovinescu!). Negoiteșcu, bărbat al finețurilor ultime, nu consideră necesar să-și argumenteze afirmațiile. Spirit plebeu, mă resemnez cu gândul că există lucruri la care nu am

acces. Între ele, „structura secretă” a *Crailor*!

Pe de altă parte, nu știu cum ar putea deveni „modernă”, prin simpla trecere a anilor, o construcție care încă din momentul nașterii era binișor datată. N-are rost să-l comparăm pe Mateiu cu Barbey d'Aurévilly și nici cu Villiers de l'Isle Adam, pentru că ne-am face de râs. E suficient să parcurgem prozele lui Eminescu (și nici măcar pe cele mai bune; mă rezum la *Cezara*) pentru a-l reduce pe cel abuziv numit „prim și ultim Caragiale” la dimensiunea nefericită de epigon. Or fi cele patru episoade vag legate între ele, fără crescendo dramatic, fără dimensiune psihologică notabilă și fără consecuție logică „structura secretă” mult laudată? O operă valoroasă nu poate trăi doar prin tipetele emise spre desfătarea galeriei. Or, rareori am citit o carte mai lipsită de idei, de stil și de substanță.

Ce mă irită cu adevărat e nivelul deplorabil al scriiturii. Nu există pasaj în care să nu dau peste construcții care să mă zgârie prin ineptia formulării și prin lipsa de suplețe a narării. Aștorul sare de la o stare la alta, dintr-un timp verbal în altul precum un tânăr urmărit cu pompa de insecticid: „Trezit din somn sunt mahmur, ursuz, ciufut. Nu iscălii. Mormăii numai să fiu lăsat în pace. Ațipii iarăși. Dar pentru scurtă vreme. Sărăcia de epistolă se înființa din nou, însoțită de cruda lumină a unei lămpi. Mișelul de poștaș găsise de cuviință să mă iscalească cu mâna lui. Nu-i fusei recunoscător.”

Rareori poți găsi, fie și sub pana unui ageamiu, o mai deprimantă însăilare de cuvinte, timpuri verbale, descrieri de-o deconcertantă naivitate și artificialitate a trăirii. Lexicul aspirantului la noblețurile ultime ale spiritului e cam de această factură: „În halul în care mă găseam mi-ar fi fost peste puțină să pornesc pe orice fel de cale. Nici în pat nu mă puteam mișca. Deșurubat de la încheieturi, cu șalele frânte, mi se părea că ajunsesem în stare de piftie. În mintea mea aburită miji frica să nu mă fi lovit damblaua.” „O luasem numai cam repede”, continuă *magistralul* stilist, într-o românească de balamuc, pentru a ne informa doct: „Dar deodată mă pomenii cu mine [sic!] în mijlocul odăii. [...] Ce noroc că mă deșteptase; mare noroc! Privii acum cu recunoștință scrisoarea părintească; fără ea scăpam întâlnirea cu cel mai scump prieten.”

Rareori poți găsi într-o singură pagină mai multe ineptii cu ambiții de literatură decât în acest debut al cărții care de câteva decenii fascinează coconetul cu pretenții și rafinații de bodegă. Zidul admirativ ridicat în jurul acestei prostioare cu pampon e atât de înalt, încât nici spirite în general lucide nu s-au încumetat să arate goliciunea dizgrațioasă a împăratului. Nicolae Manolescu însuși, în *Istoria critică*, îl plasează în categoria „mari scriitori”, deși analiza propriu-zisă a operei mateine modulează... în jos generoasa înscriere în loja de onoare.

Într-adevăr, cum poate fi socotit „mare scriitor” cineva căruia nu-i tremură pana când așterne pe hârtie astfel de rânduri: „Viața lui, din istoria căreia i se întâmpla rar să dezvăluie ceva, fusese o crâncenă luptă începută de timpuriu. Ieșise din oameni cu vază și stare, fusese oropsit de la naștere, crescut pe mâini străine, surghiunit apoi în străinătate la învățătură. Întors acasă, se văzuse jefuit de ai săi, înlăturat, hărțuit, prigonit și trădat de toată lumea. Ce nu se uneltise împotriva lui? Cu ce strigătoare nedreptate îi fuseseră întâmpinate lucrările, truda de zi și noapte a jertfirii sale de tot soiul, cum se învoiseră cu toții să-l îngroape sub tăcere!”

Romantismul sentimentaloid al acestor descrieri,

tiu că înot contra curentului și că valurile admirative ieșite din pana unor Ovidiu Cotruș sau Matei Călinescu pot fi ignorate cu greu.

Care e cea mai proastă carte românească?

psihologia ce amintește frapant de calamitățile în serie ale celor *Două orfeline* arată nivelul deplorabil la care evoluează Mateiu Caragiale. Ca profunzime și credibilitate, *Craii* reprezintă varianta pentru un public nauc a filmelor lui Bernard Borderie, un fel de *Angelica, marchiza esteților*. La orice pagină ai deschide, dai peste construcții gramaticale și situații naratoriale care n-au de-a face nici măcar cu strategiile romanului popular (Nicoale Manolescu încearcă să acrediteze o atare perspectivă). Ele sunt deprimantele semne ale totalei lipse de talent.

Înafara celor câteva replici ale lui Pirgu (singurul personaj credibil al cărții), romanul pare născut din ambiția fără măsură a unui peltic de a-și declama în piața publică sonatinele nu doar lipsite de gust, ci și golite de cea mai plăpândă energie vitală. Nu-mi pun neapărat problema să „învăț” ceva din literatură — deși literatura bună te învață totul. M-aș fi așteptat măcar la o maruntă încântare de natură estetică — fie și una semănând rebusismului practicat de vânătorii de sonorități exotice presărate ici-colo în roman. Nimic din toate acestea. Absolut nimic. Doar un alfabet căznit al viciilor ridicate la rang de ideologie existențială, doar vorbele bolovănoase ale unor fantoșe ce se fac ecoul adevăraților „perversi” din romanul negru francez al veacului al nouăsprezecelea.

Aș putea înmulți la nesfârșit citatele care să demonstreze absența totală de stil a celui laudat tocmai pentru valențele „stilistice” ale prozei sale. Dar nu văd nici un rost să-mi plictisesc cititorul, iar pe cei deja înlănțuiți de „farmecul”, „misterul”, „rafinamentul” mateine oricum n-am să-i clintesc din orbirea lor încăpățanată. Dar tocmai astfel de orbiri arată de ce n-am fost capabili să ieșim pe piața internațională cu opere viabile. Orice editor străin cu gust ți-ar râde în nas dacă i-ai propune un astfel de text pe post de „capodoperă.” Mult-lăudata valoare „documentară”, supraevaluatele fragmente de „psihologie socială și morală” sunt biete accesorii eseistice fie și prin comparație cu ultrabanalul *Sfârșit de veac în București* al lui Ion Marin Sadoveanu. Fără să aibă pretenția vreunei „structuri secrete”, acuratețea reconstituirii și varietatea tipologiei îl fac pe I. M. Sadoveanu măcar lizibil, dacă nu delectabil. Pe când fandoseliile jenante ale lui Mateiu I. Caragiale reușesc, în cel mai bun caz, să furnizeze explicații despre mentalitatea profund reacționară a cititorului român profesionist. Pentru că despre lectura „de plăcere” a acestui roman nu am auzit în viața mea pe nimeni vorbind!

Ca să nu termin într-o notă vehementă, afirm că partea de oarecare rezistență a creației lui Mateiu Caragiale ar putea fi găsită în corespondența cu Nicolae A. Boicescu și în poemele din *Pajere*. Cantabile, acceptabile din punctul de vedere al tehnicii, spectaculoase imaginar ele constituie, eventual, un pansament pe mintea înfierbântată a celor care și-au făcut din kitsch-ul cu pretenții numit *Craii de Curtea Veche* un fel de Mekka de celuloză căreia i se închină de li se zdrelesc genunchii.

Ah, și ar mai fi ceva: viața autorului însuși. Aici, da, găsim semnele capodoperei. Fantasmale bolnăvicioase, ura viscerală față de tată, aspirațiile nobiliare, vânărea înfrigurat-maniacală a oricărui semn de recunoaștere publică, dandysmul spectacular, înhăitarea primejdioasă cu câteva din cele mai dubioase personaje ale vremii, lăcomia cvasi-animalică a vânătorului de zestre ar putea constitui suficiente argumente pentru scrierea unui roman extraordinar. Cu o condiție: să nu fie scris de Mateiu însuși! ■

Aciti și a spune ce citești e o operație primejdioasă, te poți face de rușine, te poți face de râs, îți dai arama pe față.

Destinatar: Șerban Foarță

DRAGĂ ȘERBAN,
Până de curând înțelegeam clișeul „literatura – oglinda lumii“ în sensul de *mimesis*: literatura copiază lumea. De curând, accentul s-a schimbat pentru mine: literatura e oglinda celui care citește și a lumii *sale*. Miracolul literaturii (în fond, deloc mai inexplicabil decât faptul că aceeași oglindă arată infinit de multe chipuri diferite în ea) este că în carte se reflectă, se încheagă, dintr-un singur scriitor, infinit de mulți cititori. Pagina citită îl atrage în apele ei pe cititor și-l face vizibil. De aceea a citi și a spune ce citești e o operație primejdioasă, te poți face de rușine, te poți face de râs, îți dai arama pe față (expresie care s-ar putea să vină tot de la oglindă). Cel care a făcut oglinda sau cartea a murit de mult, poate, dar aceasta funcționează perfect și fără autorul ei: îl face vizibil pe cel care se uită în ea. Suntem așadar întotdeauna prizonieri în cărțile pe care le citim și suntem ușor de recunoscut pentru ceilalți din felul cum le citim, din cum le înțelegem, din cum le interpretăm. La fel ca toate faptele unei vieți care se arată altfel în funcție de biograf, și faptele unei pagini citite depind de frumusețea interioară a interpretului, de inteligența lui, de capacitatea lui empatică și de o mulțime de alte calități sau cusururi. Sunt și aici, în interpretarea cărților, ticăloși, idealști sau realiști. Pentru un om cu gândire urâtă orice lucru are o cauză urâtă. Ce-i drept, și reversul e valabil. De aceea e bine ca, pentru relativizare, în interiorul oglinzii să ți-i iei alături și pe ceilalți interpreți. La asta e bună critica.

De ce spun toate acestea? Pentru că îți propun o întrebare despre cea mai puțin frecventată parte a poeziei lui Ion Barbu (vorbesc despre cititorii benevoli), poezia ermetică. Și cred că metafora oglinzii – și ea, dar nu numai ea, *un joc secund, mai pur* – e un punct de pomire adecvat. Poate că ți-am spus deja că Barbu este poetul meu favorit și că mă străduiesc, la cursuri, să-i aduc și pe studenți în apropiere, fiindcă îndeobște ei vin din extrema cealaltă: pentru cei mai mulți Barbu este un poet detestat sau, măcar, înfricoșător. Iar poemele ermetice li se par o înșiruire absurdă de cuvinte, una pe care, la rigoare, *o poate scrie oricine*.

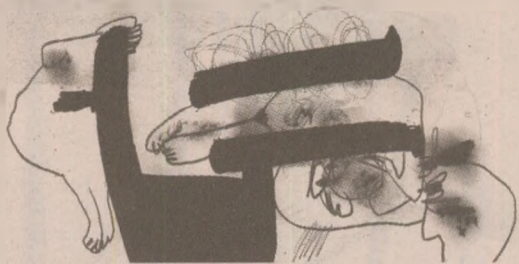
De ce te-am ales pe tine ca destinatar al acestei scrisori? Pentru că ești poet, pentru că ai scris o carte cu frumoase trasee hermeneutice, *Eseu asupra poeziei lui Ion Barbu*, și pentru că ai un simț ludic înalt, care, cum vei vedea, ne va fi de folos. De ce am ales tocmai poemele ermetice și nu, să spunem pe cele din *Uvedenrode sau Țsarlik* sau *După melci*, care ne sunt amândurora mai aproape de suflet? Tocmai pentru că aici, în poemele ermetice, oglinda versului arată chipuri de cititor foarte diferite, dacă nu chiar opuse. Unii, în special contemporanii lui Barbu, vedeau în el un poet *șaradist*, adică unul care face un soi de rebus poetic. Și, cu puțin antrenament, oricine e în stare să compună sau să rezolve un rebus. Azi, când Barbu s-a clasicizat și a intrat în manuale, puțini ar mai îndrăzni să-l prezinte astfel, deși, între noi fie vorba, există o justificare și în această perspectivă. Alții, între care și Ioana Em. Petrescu, pe care eu o pun pe primul loc în bibliografia recomandată studenților, sau Basarab Nicolescu văd în el nivelul maxim al *inițierii*. Poezia lui Barbu este, spun ei, un scenariu inițiativ și, cum știm, ca să descifrezi un scenariu inițiativ trebuie să fii prezent acolo, înlăuntrul scenariului, să participi pur și simplu la acesta. Iar tu, dragă Șerban, tu ai în eseul tău din toate câte puțin și, mai ales *multum in parvo*, pentru că în cartea ta (Editura Facla, Timișoara, 1980) sunt deschise toate drumurile. Scrii, la Barbu, o critică de poet, adică mergi direct la țintă, cu intuiții remarcabile, dar mesajul tau tot metaforic e, tot ca un poem, și din cauza asta nu întotdeauna ușor de limpezit. Stilul eseului tău e marca Foarță: doldora de rafinamente culturale, iute ca Ariel și fără multă răbdare față de cei mai lenți, jonglând cu limbile străine și cu topica așa cum jonglează clovnii cu inelele sau mingile, jucându-te și aruncându-ne și nouă câte un obiect din recuzită, dar făcând toate astea pe un temei solid. Joaca ta *nu* e fără un Dumnezeu. Nevăzutul care se află mereu prin preajmă îi dă un sens adânc. Dar să nu anticipez.

Este Ion Barbu șaradist?

NU SUNT INADECVAȚI cei care văd în poemele din ciclul *Joc secund* niște șarade. Felix Aderca, unul dintre literații cei mai vii, mai informați, mai „sincroniști“ și mai inteligenți de la *Sburătorul*, autor al unor convorbiri foarte bune cu contemporanii lui – este contrazis de Ion Barbu când califică etapa poemelor ermetice drept „șaradistă“. „A patra etapă o numești (neinspirat? răutăcios? șa-ra-dis-tă! Ceart-o cum vrei...“, spunea Barbu în 1927, așadar înainte de apariția poemelor în volum. Știi ce m-a izbit în această afirmație? Silabisirea cuvântului șaradistă. Noi, azi, am pierdut tradiția șaradelor, dar în secolul 19, mai ales în prima jumătate, și înainte, în secolul 18, erau la mare modă. Familia Austen (Jane Austen și rubedeniile) ne-a lăsat o carte de șarade pe care toată lumea le interpreta și descifra de Crăciun sau cu alte prilejuri. Șarada nu e un termen neapărat peiorativ, cum o resimțim azi, ea presupunea să ai ceea ce atât englezii, cât și francezii cereau unui om de lume: *spirit*. Pe lângă spirit, capacitate de invenție și de alegorizare a lumii. Lumea-teatru, din care azi, ca joc de societate, a rămas numai mima. Când Barbu, cât și interlocutorul său aveau în minte această tradiție istorică a șaradei vedem exact din silabisirea cuvântului. E una din multele formule ale șaradei: reconstituirea unui cuvânt (simplu sau compus) din silabele lui, luate ca părți de sine stătătoare. La serate și la sărbători, se constituiau echipe care jucau o mică scenetă-ghicitoare.

s a l o n l i t e r a r

Apoi se puneau cap la cap răspunsurile (silabele) și ieșea cuvântul căutat. O altă formulă era o poezie-ghicitoare, cu cheia pomenită expres într-unul din versuri, dar nesemnaltată ca atare. Iată două dintre poeziile-șaradă ale lui Jane Austin, pe care nu văd cine altul decât tine să le traduci. Permite-mi să te provoc să traduci și să ghicești răspunsul până săptămâna viitoare:

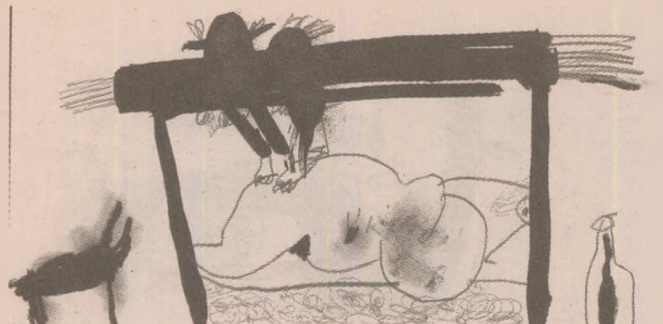
*In confinement I'm chained every day
Yet my enemies need not be crowing
To my chain I have always a key,
And no prison can keep me from going.
Small and weak are my hands I'll allow,
Yet for striking my character's great,
Though ruined by one fatal blow
My strokes, if hard pressed, I repeat.
I have neither mouth, eye nor ear
Yet I always keep time as I sing,
Change of season I never need fear,
Though my being depends on the spring.
Would you wish, If these hints are too few,
One glimpse of my figure to catch?
Look round! I shall soon be in view
If you have but your eyes on the watch.*

Și a doua poezie-ghicitoare a prozatoarei:

*Though low is my station
The Chief of the Nation
On me for support oft depend;
Young and old, strong and weak,
My assistance all seek,
Yet all turn their backs on their friend.
At the first rout in town
Every Duchess will own,
My company not a disgrace;
Yet at each rout you'll find
I am still left behind,
And to everyone forced to give place
Without bribe or treat,
I have always a seat
In the Chapel so famed, of St Stephen;
There I lean to no side,
With no party divide, but keep myself steady and even.
Each debate I attend,
From beginning to end,
Yet I seem neither weary nor weaker;
In the house every day
Not a word do I say,
Yet in me you behold a good Speaker.*

MAI CUNOSCUTE sunt frazele schimbate între Friedrich cel Mare al Prusiei și Voltaire, musafir la palatul Sanssouci. Despotul luminat (din dinastia Hohenzollern) îi trimite lui Voltaire următorul mesaj: două mâini sub litera P, apoi cifra 100 sub un fierăstrău. La care Voltaire îi răspunde concis: *Ga*. Mai pe franțuzește: *deux mains sous P é cent sous scie*, adică *Demain souper Sanssouci*, o invitație la masă, la supeu, pentru mâine. Răspunsul din două litere al lui Voltaire: *Ge grand* și *a petit* se lasă citit *J'ai grand appétit*, cu alte cuvinte nu pofta de mâncare îi lipsea filozofului. La fel de ingenios este anunțul lui Sir Charles James Napier, comandantul trupelor engleze în India, când a cucerit provincia Sindh (aflată azi în Pakistan). El a scris un bilet: *Peccavi!*, care în latină înseamnă, cum bine știi, *Am păcătuit*. Iar traducerea engleză e *I have sinned!* altfel înțeles *I have Sindh!*, am cucerit Sindh-ul. Firește că o întreagă literatură a războiului ca păcat se află aici, în această mărturisire de umilință orgolioasă. Șarada este așadar *multum in parvo*, cum spuneam, are îndărătul ei o tradiție. N-ar fi cu totul dezonorantă pentru Barbu. În episodul următor voi trece la descifrarea unor poeme ermetice barbiene după principiul șaradei și al cuvintelor încrucișate, la mare modă în interbelic. Nu te grăbi să tragi de aici concluzia că sunt de partea celor care l-au bănuț pe Barbu de șaradism. Fiindcă mai mâncăm o pâine, cum se spune, până la răspuns. *Ga*. ■

comentarii critice

PE SCHOPENHAUER îl citești în două împrejurări: când vrei ca dezgustul pe care l-ai adunat în viață să-și găsească confirmări docte, sau când dorești să-ți îndulcești eșecul gustînd din pledoaria pe care o inteligență rafinată o face inutilității vieții. În primul caz e vorba de alinarea unei decepții, în al doilea de atenuarea unei căderi, dar în ambele, Schopenhauer e un mare consolator. Ba mai mult, e un spirit întremător ale cărui meditații îți strecoară gustul împăcării și apetitul resemnării.

Efectul paradoxal pe care scrierile cinice sau pesimiste îl au asupra cititorului contemporan vine din supradoza de deșertăciune exprimată în ele. În fața excesului de otravă sentimentală, reacționezi printr-un salt în dispoziții contrare. Și așa cum, după o carte a lui Cioran, te trezești înviorat și cu poftă de viață, surprinzîndu-te contrariat de cîtă bună dispoziție poți ascunde în cutele ființei, tot așa Schopenhauer te înfrumusețe în sens benefic, încercîndu-te cu o seninătate prevenitoare. E ca și cum ai primi un prisos de motivație din partea unui gînditor care nu prididește să-ți explice că motivațiile vieții nu fac doi bani. O infuzie de toxine sarcastice care îți sporesc imunitatea sufletească. Te întărești în fața răului înghițind hapuri crescînde din el. Și cum într-o lume absurdă și oarbă nu există criterii după care să separi înfrîngerile de izbînzii și destinele împlinite de sortile frînte – căci totul stă pe netezimea egală a ratării universale – într-o astfel de lume plafonată în eșec dezgustul și ratarea nu numai că primesc o tentă suportabilă, dar pe deasupra trec drept reacții firești la lipsa generală de sens. Căci, într-un univers menit din capul locului dezastrului, e de bon ton ca viața să fie ea însăși o expresie a naufragiului colectiv. Iar dacă lumea e toată o caricatură, atunci fiecare viață în parte e o simplă și mărunță calamitate socială.

Surpriza pe care ți-o oferă *Aforismele* lui Schopenhauer este că, dacă le deschizi avînd în minte nuanțele de mai sus, te vei întreba deseori dacă nu cumva ai greșit autorul. Căci cinicul, acru și malițiosul Schopenhauer este de astă dată neașteptat de sfătos, într-atît de dornic este să-și povestească concluziile privitoare la farmecul vieții. Și chiar dacă în final tenta cugetărilor sale e pesimistă, tonul cu care le scrie e deconcertant. E ca și cum filozoful, aflat într-o vădită umoare duioasă, dă sfaturi semenilor spre binele sortii lor, și asta dintr-o pornire filantropică ce îmbracă forma unei pledoarii cu iz de predică morală. Un vademecum în fericire alcătuit dintr-o colecție de sfaturi, recomandări și constatări sapiențiale – acestea sunt *Aforismele asupra înțelepciunii în viață*. Mai rar să vezi un Schopenhauer debordînd de bunăvoință etică a dascălilor de moravuri fine. Pe scurt, germanul face figura insolită a unui îndrumător de fericiri zilnice. De aceea, o carte de la care te-ai fi așteptat să cuprindă imprecății pe seama nimicului a tot și toate, are aerul unei încurajator și stenic mesaj umanist. Chiar faptul că Titu Maiorescu s-a aplecat asupra ei spre a o traduce în limba română, în cursul unui travaliu care a cunoscut nu mai puțin de cinci variante succesive – ultima ediție fiind cea din 1912, de la Editura Librăriei Socec & Co – chiar acest fapt spune mult despre substanța cărții lui Schopenhauer. Căci dacă Maiorescu – o fire socială, voluntară și diametral opusă față de profilul psihologic cerut de îmbrățișarea convingerilor lui Schopenhauer – a tradus *Aforismele*, înseamnă că a văzut în ele altceva decît un mănunchi de reflecții morbide.

Una din temele atinse cu predilecție în carte este problema urîtului. De ce i se face omului urît și cum poate scăpa de această stare? Potrivit filozofului, urîtul nu-i apucă decît pe acei oameni care nu și-au cultivat facultățile intelectuale. Distincția pe care o face Schopenhauer este cea dintre omul „omul simțurilor” și „omul intelectului”. Primul este o ființă care depinde mereu de stimulii veniți din afara lui. Este un „om exterior”. Și fiindcă este dependent de contextul în care trăiește, omul exterior este o ființă al cărei centru de greutate e mereu în afara ei. Și e îndeajuns o simplă modificare să apară în mediul obișnuințelor ca echilibrul să se piardă și omul să se clatine. Pentru omul exterior, viața se reduce la ce

Sorin Lavric

CRONICA IDEILOR

Leacuri împotriva urîtului

ARTHUR SCHOPENHAUER AFORISME ASUPRA ÎNTELEPCIUNII ÎN VIAȚĂ

Arthur Schopenhauer, *Aforisme asupra înțelepciunii în viață*, trad. din germană de Titu Maiorescu, ediție îngrijită și postfață de Teodor Vărgolici, Ed. Vestala, București, 2008, 174 pag.

are ca avere materială și la ce reprezintă el în ochii altora, cu alte cuvinte criteriul după care se apreciază pe sine depinde de relația cu semenii. Cît ai și ce cred ceilalți despre tine, asta contează. Cine trăiește cu o astfel de optică își va dezvolta cu precădere facultățile volitive și pasionale, dar nu pe cele intelectuale. Căci trăind mereu cu gîndul la cum te oglindești în ceilalți, intelectul va regresa treptat în beneficiul voinței și ambiției.

În schimb, omul interior e cel care se judecă pe sine în raport cu el însuși. Premisa lui Schopenhauer este că singurul însoțitor de care nici un om nu scapă de-a lungul vieții este propria persoană. Premisă irefutabilă, să recunoaștem. De aceea, orice am face în timpul zilei, pînă la urmă tot la noi ne întoarcem seara, la acea singurătate constitutivă pe care nici un anturaj și nici o persoană nu ne-o poate anula. Suntem în mod iremediabil singuri. Comunicarea cu ceilalți ne poate estompa pentru o vreme izolarea înăscută, ne poate da iluzia că, timp de ore, zile sau luni nu suntem singuri, pentru ca

Concluzia lui Schopenhauer e una singură: „eminența spiritului conduce la insociabilitate”.

în final, la capătul unei decepții sau în urma unei nenorociri să realizăm că ține de natura ireductibilă a intimității noastre să fim singuri cu noi înșine pînă la sfîrșit. În fața acestei revelații, singura armă este să-ți cultivi aptitudinile intelectuale. Intelectul e cea facultate care nu are nevoie pentru a se dezvolta decît de singurătate. Spre deosebire de voință sau de sensibilitate – facultăți care cer drept condiție de exercitare prezența semenilor –, intelectul de care au nevoie artele, științele și filozofia se poate desfășura în găoașea singurătății. Pentru asta nu trebuie decît să fii activ pe dinăuntru, chiar dacă în afară nu ești.

Marele avantaj al „omului interior” este că nu se plictisește atunci cînd stă singur. Spre deosebire de oamenii exteriori, cărora li se face urît de îndată ce ambianța nu le mai oferă pretexte asupra cărora să-și îndrepte atenția, fiind în consecință siliți să-și inventeze distracții prin care să scape de cercul urîtului – spre deosebire așadar de cei care nu pot trăi decît dacă sunt cuplați la stimulii veniți din afară, omul interior are mereu ceva de făcut cu sine. El nu știe ce este urîtul și nu poate înțelege cum de sunt oameni care se plictisesc singuri.

Se vede ușor că Schopenhauer face aici apologia firilor introvertite în dauna celor extrovertite. Pe omul extrovertit Schopenhauer îl numește cu un cuvînt la modă pe vremea lui: *Philister*. Noi astăzi l-am traduce prin „filistin”, dar Maiorescu îl traduce savuros prin „filistru” și păstrează termenul de-a lungul întregii cărți. Ce sunt atunci „filistrii” din perspectiva urîtului vieții? Schopenhauer spune: filistru e tocmai cel lipsit de aptitudini intelectuale, omul care, neștiind să se bucure de propriul spirit, aleargă toată viața după prilejuri externe. Pentru un filistru viața e o cursă în căutare de motive care să-l împiedice să rămînă singur. De cum rămîne solitar își inventează motive ca să scape de solitudine. Și astfel, lipsit cum este de puțința de a gusta plăcerile interioare, filistru suferă de *amusie*.

Amusia nu are la Schopenhauer sensul strict pe care îl are de obicei acest cuvînt, – incapacitatea de a sesiza melodia unei bucăți muzicale –, ci el seamănă izbitor cu sensul despre care avea să vorbească George Calinescu într-o prelegere din 1947 („Universitate – universalitate”). Calinescu spune acolo că amusia este deficiența intelectualilor care nu pot sesiza savoarea estetică a limbii. Ca atunci cînd citești o poezie la rece urmărind sensul propriu, nemetaforic al cuvintelor, fără să te lași invadat de muzica ei. Astfel de oameni pot citi tomuri din scoarță în scoarță, de la note de subsol pînă la ultimul rînd de bibliografie fără să tresalte la frumusețea nici unei propoziții și fără să intuiască că, dincolo de informația livrescă, mai există și altceva într-o carte. Referindu-se la această specie de intelectuali handicapați, Calinescu folosește termenul de „împiegați specializați”. Pe scurt, cei care nu simt melodia limbii, fiorul ei, sunt filistrii suferind de amusia.

Întorcîndu-ne la Schopenhauer, amusicul e omul incapabil să se bucure de melodia vieții interioare. Omul care nu știe să cadă pe gînduri, rumegînd amintiri, despicînd înțelesuri și trăind în matca interiorității. „Cauza pentru care capetele cele mărginite sunt așa de expuse urîtului este că intelectul lor nu e nimic alta decît un *medium al motivelor* de voință. Dacă deocamdată nu sunt motive la mijloc, voința stă nemișcată și intelectul e amortit, fiindcă nu se poate pune în lucrare de la sine: rezultatul este o stagnație grozavă a tuturor puterilor în întregul om – urîtul. Pentru a-l combate, se pun înaintea voinței niște motive mici, provizorii și închipuite după plac, pentru a o deștepta și a deștepta și intelectul, care trebuie să le perceapă; acestea se rapoartă la motivele cele adevărate și firești ca banii de hîrtie la cei de aur, fiindcă valoarea lor este convențională.” (p. 23) Dintre motivele convenționale născocite tocmai pentru a da minții ceva de făcut, Schopenhauer enumeră: distracțiile, întrunirile lumii mondene, cursele de cai, jocurile de cărți etc.

Concluzia lui Schopenhauer e una singură: „eminența spiritului conduce la insociabilitate” (p. 22), iar în fața acestui verdict fiecare reacționăm după cît urît ne poate rabda ființa. ■

După atâta timp, în care destule s-au datat definitiv, discursul lui Z. Ornea rămâne încă perfect respirabil.

ARTEA lui Z. Ornea despre anii treizeci nu e mai puțin o carte despre anii nouăzeci, când a fost, în sfârșit, scrisă și publicată. Ce frapează în paginile ei la această a treia ediție e mai ales numărul de trimiteri la actualitatea imediată a redactării. Nu o dată Ornea pomeneste în treacăt, ca o continuare periculoasă a intensității doctrinare dintre războaie, germenii de maniheism ideologic care au scindat societatea românească imediat după revoluție. Una din marotele difuze ale puterii de atunci era, să ne amintim, legionarismul. Orice act de opoziție publică fațișă era suspectat de a fi fost pus la cale de o organizație ocultă de extremă dreaptă. Într-un rând, e adus în discuție, chiar dacă fără a fi numit, săptămânalul *România Mare*. Relaționarea nu e, deci, numai una implicită. Dintre multe exemple, aleg unul, întins, e drept, dar semnificativ:

„Degeaba, de atunci încoace, strădania legionarilor din exil (început prin fuga lor ajutată, de după rebeliune, în Germania) de a mai salva ceva din rosturile și idealurile Legiunii. Ea a continuat să existe – mai există și azi –, în ireconciliabile dispute între simiști și gârmești. Speranța, ca să parafralez titlul cărții lui Palaghiță, în reînvierea României, prin Garda de Fier, e o biată iluzie, nutrită de nostalgici cărora li s-a oprit ceasul. Nu altul este destinul nostalgiei grupărilor legionare înființate în România postdecembristă. Mișcarea legionară este un fenomen politico-ideologic interbelic și rostul lui a fost definitiv fixat în lunile dintre septembrie 1940 – ianuarie 1941. O reînviere nu e necesară și nici, istoricește, posibilă. Situația internă și internațională s-a modificat radical. Ascensiunea mișcării legionare în anii treizeci fără existența, cu forța știută, a Germaniei și a Italiei, nu s-ar fi produs. Azi, astfel de țări cu ideologii totalitare nu mai există în Europa. Integrarea țării noastre în structurile europene presupune democrație și nu totalitarism. Neîndoielnic, pe fondul tensiunilor sociale determinate de tranziția spre economia de piață și a lipsei de speranță a tinerilor, se va înregistra apariția unor grupări extremiste (de dreapta sau de stânga). Viitorul nu e însă al lor.“ (pag. 406)

Asta la finele unui capitol median din carte dedicat integral, s-ar zice, unor chestiuni stricte de istorie documentară. Intertitlurile paragrafelor sunt, prin ele însele, grăitoare. Unul se referă la protestele stradale din august 1940. Altul, la ascensiunea politică a lui Ion Antonescu. Altul la recuzarea partidelor istorice din noua formulă guvernamentală. Altul, la abdicarea silită a regelui Carol al II-lea. Altul, la conflictul apărut în cadrul mișcării între Horia Sima și tatăl lui Corneliu Zelea Codreanu, animat, acesta din urmă, de un spirit dinastic invers. Altul, la sporirea exponențială a membrilor Legiunii prin cooptarea multor rătăciți puși pe căpătuială. Altul despre solemnitățile reînhumării Căpitanului. Altul despre asasinatelor revanșarde de la Jilava. (E curios că Z. Ornea le ordonează astfel, deși el însuși demonstrează că, în ciuda propagandei, represaliile au avut loc cu o zi înaintea ceremoniei. Probabil inversarea din cuprins se datorează priorității firești a tensiunilor ideologice asupra cronologiei uscate.) Și așa mai departe, în linie dreaptă.

În aceste condiții, echilibrul analitic al cărții lui Z. Ornea e, o dată mai mult, meritoriu. Independent de context, cercetătorul e imun la ideologii. Valența aceasta decurge direct din faptul că le cunoaște ca nimeni altul. *Anii treizeci. Extrema dreapta românească* e departe de a susține o pledoarie și tot atât de departe de a insinua un rechizitoriu. Așa încât studiul acesta beneficiază nu numai de o bună situare științifică, dar și de o corectă poziționare politică. După atâta timp (prima ediție a cărții e din 1995), în care destule s-au datat definitiv, discursul lui Z. Ornea rămâne încă perfect respirabil. Oare câți dintre intelectualii români ai ultimei decade din secolul trecut (și includ aici și pe autoproclamații apolitici) au reușit să-și păstreze atât de curat simțul nuanțelor?

Probabil cea mai discutabilă dintre tezele acestui volum e cea pe care aș numi-o a preludiului zecimal. Z. Ornea e convins că tot ce s-a întâmplat în anii treizeci a fost, într-un fel sau altul, conștient sau inconștient, pregătit în intervalul temporal al anilor douăzeci. „Din orice perspectivă am contempla tabloul perioadei interbelice, avem de constatat că greutatea apasă pe acest al treilea

Cosmin Ciotloș

CRONICA LITERARĂ

Documente de epocă

Z. Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreapta românească*, Editura EST, București, 560 pag. Prefață de Nicolae Manolescu

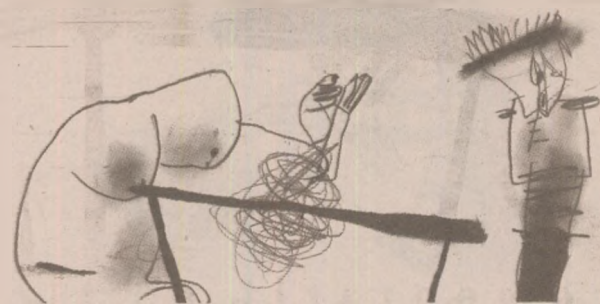
deceniu (care a durat în fapt doisprezece ani, pentru că începe în noiembrie 1918 și sfârșește în 1930). În deceniul următor s-au precizat intenționalități evidențiate mai înainte, s-au modificat accentele. Dar harta a rămas, în datele ei caracteristice, aceea fixată de răsturnările din deceniul al treilea“, scrie el la un moment dat. E, desigur, o mostră de gândire speculativă aplicată în marginea istoriei ideilor. (În prefață, Nicolae Manolescu ridică, în dreptul acestui paragraf, un mare semn de întrebare.) Numai că, spuneam, subiectul cărții lui Z. Ornea are un pendant peste timp, în conjunctura scrierii ei. Dacă aplicată pe anii treizeci, teoria e imperfectă, anii nouăzeci (celălalt cap de pod, implicit, al studiului) o găsesc radical îmbunătățită prin apelul la un argument aproape personal, de găsit în chiar prima pagină a *Preliminariilor*. Temeiurile raționamentului sunt confesive:

Am primit:

Lămurire

AM ÎNCETAT relațiile contractuale cu Muzeul Național al Literaturii Române (MNLR) prin Dispoziția nr. 881 din 26.06.2009 a Primarului General Sorin Opreșcu. S-a luat astfel notă de anularea de către instanțele judecătorești a concursului desfășurat în perioada 09-23.01.2008 pentru ocuparea postului de director general al MNLR rămas vacant în urma decesului lui Alexandru Condeescu. Mai explicit: am câștigat concursul organizat de Primărie în ianuarie 2008, am devenit director general al MNLR, un alt candidat a dat în judecată Primăria (și nu pe mine) invocând niște vicii de procedură în desfășurarea concursului, instanța i-a dat câștig de cauză, concursul a fost anulat și a atras după sine și anularea contractului meu de management la sfârșitul lui iunie a.c. Nici nu am fost demis, nici nu mi-am dat demisia. Mai multe agenții de presă și cotidiane centrale au prezentat corect această – altfel - modestă știre. Am făcut eu însumi toate precizările convenite într-un lung interviu publicat în cotidianul *Adevărul*. Ulterior însă, de pe niște bloguri imunde, ca și de pe terasa autointitluratei *Cafenele literare* patronate de poetul E. Suciu au decolat mai multe jalnice scenarii legate de despărțirea mea de MNLR, care au reușit totuși să stîrnească o ușoară confuzie în comunitatea literară. Acesta și nu altul este adevărul. Director interimar al MNLR pînă la organizarea unui nou concurs este criticul și istoricul literar Lucian Chișu.

Radu Călin CRISTEA

comentarii critice

„Cartea aceasta voisem să o scriu în 1980. Adică imediat după încheierea celei (apărută în 1980) pe care o intitulasem *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*. Din păcate, această carte nu putea fi – și nici nu trebuia – publicată. Nu putea fi publicată pentru că era imposibilă comentarea, cum se cuvine, a ideii de totalitarism și partid unic, de democrație parlamentară, idei-forță patrimoniale deopotrivă pentru extrema dreaptă ca și cea stângă. Și nu trebuia publicată pentru că dezvăluia credo-ul politic și ideologic al celor ce, în anii treizeci, erau personalitățile proeminente ale noii generații (Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica și alții.) Era inoportună fiindcă ar fi constituit argumente pentru interdicția publicării operei lor (oricum, mereu supusă unui statut incert de toleranță accidentată.) Și socoteam, ca atâția alți intelectuali, că opera acestor personalități trebuie, negreșit, publicată. Astfel încât am amânat scrierea acestei cărți pentru vremi așezate sub o zodie mai fastă, care să îngăduie elaborarea unei cărți oneste.“ (pag. 23)

Zece ani trec între intenție și posibilitatea de punere în practică a acesteia. Exact acei zece ani pe care, în virtutea unei mantici filologice, Z. Ornea îi invocă. Puțin mecanicistă în raport cu naturalețea sfidătoare a istoriei, intuiția lui nu e, totuși, greșită. Și aș spune că funcționează mai exact în trecutul imediat decât în acela documentar, dacă n-aș citi, în capitolul final, *Ideologiile totalitare și literatura*, câteva remarcabile apropieri tranșante între comandamentele estetice (vorba vine) legionare și realismul socialist care le va urma, nu peste mult. E știut, orice încercare de circumscriere ideologică a mișcărilor de extremă dreaptă de la noi e peste măsură de dificilă. (Z. Ornea constată cu mâna lui acest inconvenient.) Definite prin extaz continuu, acestea sunt lipsite de o minimă coerență programatică. Doctrina însăși se încheagă tatonant, mai degrabă din reacții spontane decât din legitiții. Legionarismul e liric, scria (cu umor involuntar) unul din apologeții mișcării. Pe cale de consecință, formarea sufletelor în spirit gardist reprezintă un act artistic în sine:

„De vreme ce legionarismul era considerat, el însuși, fauritor de artă, gazetari fără duh ajungeau să creadă că militanții de frunte ai mișcării de ar fi avut vreme puteau crea, negreșit, chiar romane. (În anii cincizeci, o activistă comunistă care diriguia, la Comitetul Central, un departament cultural, declarase și ea: «Dacă aș avea timp liber, v-aș arăta eu ce romane avem nevoie, scriind eu unul.») Harul sau numai talentul nu mai prezentau, se vede, interes. Totul se reducea, exclusiv, la timp și la voință.“ (pag. 498)

Cât de atent e Z. Ornea cu tentele caracterologice, se vede atunci când tratează personalitatea lui Corneliu Zelea Codreanu în două capitole distincte. Întâi în sensul rigorii biografice, apoi în acela al emfazei mitografice. Separația e cât se poate de eficientă. Cele câteva episoade răzlețe sintetizate începând cu pag. 337 (inclusiv focul de armă tras în 1923) nu justifică, luate în litera lor, charisma pentru care atâția dintre apropiații săi depun, la pag. 439, mărturie. E la mijloc un spectaculos și vital discernământ al lecturii.

Pe care nu știu, chiar nu știu, câți l-au învățat la timpul potrivit. ■

Vârsta de aur

Chiar nu mai este nimic de făcut. Lunec.
De fapt mă rostogolesc la vale ca o sanie
Fără omăt fără talpi fără țintă. Și ani vor trece
Până – din nou – voi atinge apogeul vârstei de aur.

Să-i cânt iar și din nou: Melancolie tandrețea mea

Și tu tristețe rău înțeleasă și deasă și rea.
Căci între una și alta mai e ceva:
Hohotul cel sinistru de la fereastră.

Noaptea pe întuneric îi aud inervat
Tusea tabacică a iubitei soții ea doarme
Ea spune că tu visezi – nu vezi?
Ea care nu a visat niciodată.

Chiar nu mai este nimic de făcut. Prea multe
s-au adunat; prea ușoare au devenit multe
și toate împleticite semănând cu altcineva.
Cârja care nu vrea să ne mai sprijine sau ajute.

O rugăciune

O rugăciune Maicii preacurate
Sfințeniei sau vărului Ioan
Cel ce ne botezase în Iordan
Plătind cu capul dansul Salomeei.

Dezmățul ce revine ciclic și nu stă
Mai actual ca astăzi mâine pentru că
Plăcerea și Puterea sunt surori
Care ucid de seara până-n zori.

Acoperind de-a valma orice gând
Al zorilor trecând la rând
Găsindu-ne smeriți în rugăciune
Sătui de vuiete și alungați de lume.

Astronauți inegali

Prietenul meu Cezar atât de vehement cu nedreptatea
Din fragedă pruncie și până la mormânt.
Tineri eram la Baaad și-n-tot ținutul Canaan
Fiecare dotat cu norocul și determinarea lui.

Când am survolat primul fără antrenament spațiul
Ca să ating globul de aur al lunii și-n tot acest timp
Prietenul meu se antrena singur la trapez fără plasă
Din exercițiul meu am produs firește un ecou de arhivă

în timp ce prietenul meu ulterior ameriză la fix fără probleme
Primul din generația noastră fără a stâmi aclamații
Deși erau la modă aclamațiile: mai curând dușmăanii
și grimase; însuși cu grimasa mâniei pe față.

Până la urmă s-au hotărât să-l radă din peisaj
Nu fără a-l umili și mort refuzându-i trupul
Să-i fie expus după datină și în turcitul oraș
Muzeul nemaifiind în acest caz „capela mortuară“...

Hăituit să fie remis din nou – acum nemuritor și rece –
În orașul cu teiul lui Eminescu unde fu îngropat

Ion Murgescu

În mare triumf cu salve de tun și fanfare
La ultima deschidere a sicriului fu găsit
numai că
descuț

Pantofii de firmă și șosetele lui trase la sorți
Și împărțite loruși – se purtase în ultima
vreme

Elegant ca un mare învingător; ce era de
făcut?
Peste trupul acestui om al durerii au tras
sicriul așa cum era –

Descuț: El care ne purtase în sufletul lui vehement
toate
Neputințele ca însuși domnul nostru Hristos
Iisus.

„Ocupat!”

Și deodată din omul care fusesem
Am devenit un poligon de încercare
Hapuri și înțepături dureroase în fese
Un poligon chimic ivit din nimic.

La ore fixe trageri fără prefixe
La ore banale scarpini parale
Pe noi rețete suplimentare
și nu te mai vaiți de nimic.

Cine mă vede mă vede frumos nu mă crede
Puțină paloare un aer mult mai interesant
Ca ieri săptămâna nu m-a căutat nimeni
Nici soarele nici luna: n-aude n-a vede

Ar fi neiertat poate eu să insist
Cât timp nu știu dacă sunt mort sau viu
Dacă nu am uitat ziua și ora: înhumat sau incinerat?!
Sun vechi prieteni – la capătul firului

Piu piu – peste tot „OCUPAT!“

În zori

În zori de zi chem un altfel de cântec
Ceva a triumf și-a blândă izbândă
Fericiți cei uitați între filele cărții
Feerici rămân – nimic pentru pântec.

Fericiți cei ignorați azi căci mâine
Se vor citi ei sunt semnele din azur
Sau pașii lăsați pe filă de înger
Feerici sunt – puțin vin o fărâma de pâine.

Trebuitu-ne-a oare mai mult? Infim.
Cine pricepe să priceapă până la capăt.
Cum ard morții cei lipsiți de sandale
și pe cenușa lor albă zorii de aur vin.

Minunatul Avion

(pentru Flory cea mărնimoasă)

Tocmai citeam despre îngeri
Numai unu și unu cei trimiși să însoțească
Minunatul avion dar aleșii lui pasageri
Pot fi copleșiți îi cuprinde uitarea și tirania

Ispitei; deodată în urma avionului
Poți desluși aripi smulse sau arse
Un huiet enorm și străpungerea lumii
Cât infinitul adânc al oceanului...

Dumnezeu ce va face cu îngeri lui stewarzi?
Dacă ar mai avea ce să mai adune din ei;
Minunatul avion pe fundul oceanului
Și cete-cete îngerii păzitori rătăciți

Într-o unanimă părere de rău;
Nu a fost cel puțin unul fără păcat:
Ca lumea întreagă de altfel în cădere
Liberă cu îngerul ei global neomologat.

Pactul cu îngerul

La trecerea peste pâraul Iabocului
Cu tot tarhatul: muieri și plozi și mulțimea de
daruri

Pregătite anume să-l îmbuneze pe Isav
Pentru nemernicia de altă dată când îl prădasem

De binecuvântarea tatălui nostru de pre pământ.
Și-n noaptea aceea în gândul meu se amestecaseră
Toate acestea născând o luptă cumplită
Între mine și îngerul cel necunoscut...

Către ziua l-am întrebat: Cine ești?
Iar el mi-a răspuns: Nu-ți pot spune,
Numele meu este minunat.
Putea fi Dumnezeu însuși până la urmă;

Și mi-a lăsat semn în coapsa piciorului drept
Și numele meu schimbat fu în: *Trezvitul*.
De atunci șchiopătez dacă puteți înțelege
De atunci am făcut pact între mine și înger:

Interzis la cele de până atunci lumești;
Nu te mai atingi, căci rugăciunea ta fu ascultată;
Și de te vei întoarce îți va fi și mai rău;
Vai și amar de tine și de sufletelul tău! ■

Vreme îndelungată, Brazilia a fost o îngustă fișie de-a lungul Oceanului Atlantic, câteva orașe mititele cu câteva posesiuni în jur.

Mihai Zamfir
TROPICE SURIZĂTOARE

Frontierele Braziliei

Emil Brumaru
CERȘETORUL DE CAFEA

DIMENSIUNILE și forma unei țări par date o dată pentru totdeauna – cel puțin așa credeam la lecțiile de geografie. În Europa și în bazinul mediteranean, acolo unde timp de secole popoarele s-au terorizat și s-au masacrat reciproc pentru stăpânirea câtorva mii de kilometri pătrați – frontierele se prezintă astăzi definitiv fixate; imaginăm acum țările europene cu forma și cu suprafața lor, ca pe niște efigii istorice bine fixate. Dar dacă ieșim din Europa și ne îndepărtăm de Mediterana? Ne întâmpină o cu totul altă realitate.

În Africa, harta majorității țărilor s-a desenat abia în ultimele decenii; nici cel mai silitor elev n-ar fi în stare să identifice cu exactitate statele africane formate din fostele colonii engleze și franceze, să le deseneze conturul, să spună ce oraș e capitala. În Asia, imperiile au fost săpate pe hartă cu milenii în urmă, schimbările de frontieră s-au petrecut rar și au avut aerul unor prăbușiri tectonice. Iar în America, desenarea hărților a ascultat, după toate aparențele, de reguli complet diferite, de fantezii aproape estetice.

Urișa Brazilie contemporană, de exemplu, n-a însemnat la început decât câteva puncte izolate pe imensa coastă a Atlanticului, câteva mici așezări portugheze întoarse toate cu fața spre Ocean, adică spre locul de unde sosiseră colonizatorii. Aceste puncte de reper în necunoscut s-au numit mai târziu Salvador, Belém, Rio de Janero, São Paulo (pentru a folosi numele de astăzi ale orașelor respective), dar așezările trăiau într-o atmosferă de fortărețe izolate: dincolo de ele, se întindeau necunoscutul și pericolele. Trebuie să așteptăm finalul secolului al XVII-lea pentru ca portughezii să se aventureze dincolo de cetățile de la țărm, înconjurate cu șanțuri de apărare, după moda medievală. Timp de aproape două sute de ani, oamenii nu s-au prea mișcat de pe coastă – și atunci când au făcut-o era cu mare timiditate și circumspecție. Vreme îndelungată, Brazilia a fost o îngustă fișie de-a lungul Oceanului Atlantic, câteva orașe mititele cu câteva posesiuni în jur, destinate mai ales să asigure orașenilor o minimă subzistență.

Apare însă, ca o boală contagioasă, febra aurului; în căutarea metalului galben și a pietrelor prețioase, Brazilia își lărgeste nemăsurat teritoriul: visul îmbogățirii rapide îi împinge pe portughezi spre nebunie și uneori spre eroism. Dorind aur cu orice preț, ei descoperă de fapt Brazilia, adică o țară în care, pe lângă aur, puteau exploata nebanuite resurse agricole, trestia de zahăr, cafeaua, cacao, fructele savuroase, lemnul de construcție. Drumul către aur, pe cărări nebătute și pe fluvii uriașe, a arătat pasionaților de îmbogățire rapidă că există, poate, și alte mijloace pentru atingerea aceluiași scop, bunăoară agricultura.

Brazilia capătă forma actuală doar la jumătatea secolului al XVIII-lea, când teritoriile portugheze și cele spaniole ale Americii de Sud se delimitează printr-un tratat semnat (culmea!) tocmai în capitala Spaniei, la Madrid: „cucerirea Vestului” de către portughezii porniți în căutare de aur s-a aflat astfel confirmată printr-un Tratat inviolabil. „Goana după

aur” și consecința ei, cucerirea Vestului, s-au produs cu aproximativ două secole înaintea evenimentelor simetrice din America de Nord, dar cu rezultat asemănător – crearea a două state mari și bogate. Harta Braziliei va mai suferi retușuri până târziu, în secolul al XIX-lea, dar ele nu vor modifica mult uriașa formă familiară.

Aurul, pietrele prețioase, cafeaua și trestia de zahăr au împins spre Apus frontiera Braziliei, aproape de locul unde ea se află astăzi; dar Brazilia rămăsese până de curind o țară de coastă, o națiune legată indisolubil de Ocean. Viața ei culturală și politică avea drept scenă privilegiată porturile de la Atlantic; aproape tot ceea ce se petrece semnificativ în societatea braziliană are chiar și acum loc doar în São Paulo, Rio de Janeiro, Recife, Salvador, Natal, Porto Alegre etc., adică marile orașe-porturi. Fără imensa ei coastă întinsă pe aproape 7.500 de kilometri, Brazilia și-ar pierde identitatea.

„Despărțirea de coastă”, mutarea treptată a centrului de greutate al țării spre interior, este opera ultimelor decenii. Marile orașe Goiânia, Belo Horizonte, Cuiabá ori Palmas nici nu existau până în primii ani ai secolului XX decât sub forma unor așezări neglijabile. Dar toată lumea simțea că Brazilia ar trebui să părăsească plaja și să se mute în interior. Construirea noii capitale, Brasília, a marcat ultimul act, și cel mai vizibil, al unei drame colective întinse pe secole.

Dacă Brazilia are vreun viitor, el se găsește în interiorul țării; coasta braziliană, celebră, luxuriantă, prezentă la televiziune și pe cărțile poștale, personifică mai degrabă trecutul. ■

Îngerii noștri sunt mai deștepți...

Îngerii noștri sînt mai deștepți,
Scot curcubeie cînd nici nu te-aștepți

Și le-ntind, prin odăi, peste pat,
Făcîndu-ne somnul mai ondulat,

Cu visele-n șapte topite culori
Ce te iau, adormită, de subsuori,

Și te trag de sub pături și, goală,
Te lasă să umbli c-o portocală

Pe unde mi-e și rușine s-o spun,
Ci doar te împrôsc cu parfum... ■

Fototeca României literare

Foto Ion CUCU

Tudor George, Mircea Sintimbreanu - 1981

a c t u a l i t a t e a

Un caz de plagiat

ANUL TRECUT, scriitorul Aurel Podaru din județul Bistrița-Năsăud s-a aflat în centrul unui scandal. Se vorbea că ar fi plagiat din Șolohov, scriitor sovietic laureat al Premiului Nobel, care a fost și el, culmea!, acuzat de însușirea textelor altora. Atunci Podaru a susținut într-un e-mail care a ajuns și la mine:

Un paru mult prea costisitor

Cum și-o face omul cu mâna lui, nici dracul nu i-o poate face. Un proverb mereu actual. Mi-am făcut-o și eu cu mâna mea. De bună voie și nesilit de nimeni.

Neavând, probabil, ceva mai bun de făcut, am pus un pariu. Cu prietenul și scriitorul Ion Radu Zăgreanu. La un pahar de vorbă, țin să precizez. Ce i-am propus eu? Că voi publica o proză care nu-mi aparține, încercând astfel să verific două lucruri: câți mă citesc și, în al doilea rând, câți dintre cititorii mei vor recunoaște textul?

Am bătut palma, deși el nu mă credea în stare de așa ceva (firesc, gândesc eu, pentru un om normal!). Dar pariul, e pariu. Am trecut la fapte. «Mărețe» fapte, să recunoaștem! Am luat un fragment din romanul Donul liniștit, de Mihail Șolohov (culmea ironiei, tocmai din celebrul scriitor atât de învinuit cândva de plagiat!), pe care l-am botezat Zăluda și l-am publicat într-o revistă de cultură. Nimeni, nimic! Apoi l-am citit în cenaclu. Aceeași reacție. Și asta mi-a dat curaj. Curaj prostesc, firește. Cu gândul că voi câștiga pariul (mult prea costisitor pariu!), textul «meu» a fost inclus, la propunerea mea, în Pretexte, antologie-dicționar de scriitori din Bistrița-Năsăud, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2008. Am așteptat reacții. Scriitorii și criticii literari fie că nu m-au citit, fie că n-au sesizat (apropo de «Starea prozei», temă propusă spre dezbateri la întâlnirea scriitorilor din Filiala Cluj a USR, programată pentru 16-17 octombrie a.c.). Ele au venit însă de acolo de unde nici nu mă așteptam. Un simplu țaran din Runcu Salvei, dar cititor de literatură, a observat că, de fapt, e vorba de un fragment din Șolohov.

Ceea ce nu am prevăzut eu a fost lipsa de reacție a oamenilor din jurul meu. Rând pe rând, toți au aflat, dar nimeni nu mi-a spus nimic ca să pot reacționa, drept care am început să fiu considerat un plagiator de rând. Iată cum lucrurile au scăpat de sub control.

Regret gestul meu, gândit îndrăzneț într-un moment de euforie, care s-a dovedit a fi nebunatic și riscant. Un gest care m-a determinat să iau decizia de a demisiona din Uniunea Scriitorilor din România, decizie pe care am comunicat-o deja conducerii Filialei Cluj a USR.

Aurel Podaru

N-am crezut nici o secundă această argumentație cu care sper că nu v-am plictisit.

În urmă cu câteva zile, făcându-mi ordine în bibliotecă, am găsit volumul de proză scurtă Proasta de Claudia, publicat de Podaru în 2004, la Editura Limes din Cluj. La data apariției cărții, mi-a plăcut scriitura directă, pe alocuri frustă și poate de aceea extrem de credibilă. Chiar i-am spus lui Podaru părerea mea. Ca să-mi verific impresiile de lectură, să văd dacă rămân neschimbate după trecerea a 5 ani, am recitat textele. Numai că în urmă cu o lună recitisem și Străinul lui Albert Camus, tot laureat al Nobelului. Și iată peste ce am dat:

Din romanul Străinul, traducerea Georgeta Horodincă, ediția RAO, 2002, pag. 20:

„Cînd m-am trezit, Maria plecase. Îmi explicase că trebuie să se ducă la mătușa ei. M-am gândit că e duminică și asta m-a plictisit: nu-mi place duminica. Atunci m-am întors pe partea cealaltă în pat, am căutat în pernă mirosul sărat pe care părul Mariei îl lăsase și am adormit pînă la zece. Am fumat apoi, stînd tot culcat, pînă la prînz. Nu voiam să mînc la Celeste, ca de obicei, deoarece, cu siguranță, mi s-ar fi pus tot felul de întrebări și nu pot suferi așa ceva. Mi-am pregătît niște ouă și le-am mîncat direct din tîgaie, fără pîine, pentru că nu aveam și pentru că nu vroiam să cobor ca să-mi cumpăr.

După-masă, m-am cam plictisit și m-am învîrtit de colo pînă colo prin casă.”

Din Proasta de Claudia, pag. 101, povestirea Gloria sempervirens: „Cînd m-am trezit, Glôria plecase. Îmi spusese în ajun că trebuie să-și aștepte o prietenă la gară. M-am gândit că e duminică și asta m-a plictisit: nu-mi plac duminicile. Atunci m-am întors pe partea cealaltă în pat, am căutat în pernă mirosul pe care părul fetei îl lăsase acolo și am adormit pînă la zece. Am fumat apoi, stînd tot culcat, pînă la prînz. Mi-am pregătît două ochiuri și le-am mîncat fără pîne, fiindcă nu aveam și nu vroiam să cobor la restaurant ca să-mi cumpăr.

După masă m-am cam plictisit și m-am învîrtit de colo pînă colo prin apartament.”

Din Străinul, pag. 22, aceeași ediție:

„Urlau și cîntau în gura mare că clubul lor nu va pieri. Mulți dintre ei mi-au făcut cu mîna. Unul chiar mi-a strigat: «I-am bătut». Și eu am făcut «da», din cap. (...)

Ziua a mai scăzut puțin. Deasupra acoperișurilor, cerul s-a înroșit și, o dată cu seara, străzile s-au însuflețit. Cei care fuseseră la plimbare se întorceau agale. L-am recunoscut printre alții pe domnul distins. Copiii plîngeau sau se lăsau tîrîți spre casă. Aproape imediat, cinematografele din cartier au revărsat în stradă un val de spectatori. Printre aceștia, tinerii aveau gesturi mai hotărîte ca de obicei și m-am gândit că văzuseră un film de aventuri.”

În Proasta de Claudia, pag. 102, povestirea Gloria sempervirens: „Urlau și cîntau în gura mare că echipa lor de fotbal nu va pieri. Mulți dintre ei mi-au făcut cu

mâna. Unul chiar mi-a strigat: «I-am bătut». Și eu am făcut «Da», din cap.

Ziua a mai scăzut puțin. Deasupra acoperișurilor, cerul s-a înroșit și, o dată cu seara, străzile s-au însuflețit. Cei care fuseseră la plimbare se întorceau agale. Copiii plîngeau sau se lăsau tîrîți spre casă. De la cinematograful s-a revărsat în stradă un val de spectatori. Printre aceștia, tinerii aveau gesturi mai hotărîte ca de obicei și m-am gândit că văzuseră un film de aventuri.”

Din Străinul, pag. 34:

„Seara, Maria a venit să mă aștepte și m-a întrebat dacă vreau să mă însor cu ea. Am spus că îmi este totuna și că puteam s-o facem dacă vrea. A vrut să știe atunci, dacă o iubesc. Am răspuns, așa cum mai făcusem o dată, că asta nu înseamnă nimic dar că, fără îndoială, n-o iubesc. «Atunci de ce să mă iei de nevastă?» a spus ea. I-am explicat că asta nu are nici o importanță și că, dacă ea vrea, putem să ne căsătorim. De altminteri ea îmi cerea asta și eu mă mulțumeam să zic da. Mi-a atras atunci atenția că e un lucru serios căsătoria. Eu am răspuns: «Nu». Ea a tăcut un timp și s-a uitat la mine în tăcere. Apoi a vorbit. Voia pur și simplu să știe dacă aș fi acceptat aceeași propunere venind din partea altei femei, la care aș fi ținut în același fel. Am spus: «Firește». Ea s-a întrebat atunci dacă mă iubește; cît despre mine, eu nu puteam ști nimic în această privință. După un alt moment de tăcere, a murmurat că sunt ciudat, că mă iubea fără îndoială din pricina asta, dar că într-o zi am s-o dezgust din aceleași motive. Cum eu tăceam, neavînd nimic de adăugat, m-a luat de braț zîmbind și a declarat că voia să se mărite cu mine. Am răspuns că ne vom căsători cînd va voi ea.”

În Proasta de Claudia, pag. 104-105:

„Gloria m-a întrebat dacă vreau să mă însor cu ea. Am spus că-mi este totuna, dar că puteam s-o facem dacă vrea. A vrut să știe atunci dacă o iubesc. Am răspuns, așa cum mai făcusem o dată, că asta nu înseamnă nimic, dar că, fără îndoială, n-o iubesc. «Atunci de ce mă iei de nevastă?» a spus ea. I-am explicat că asta nu are nici o importanță și că, dacă ea vrea, putem să ne căsătorim. De altminteri, ea îmi cerea asta și eu mă mulțumeam să zic da. Mi-a atras atunci atenția că mariajul e un lucru foarte serios. Eu am răspuns «Nu». Ea a tăcut un timp și s-a uitat la mine în tăcere. Apoi a vorbit. Voia pur și simplu să știe dacă aș fi acceptat aceeași propunere venind din partea altei femei, la care aș fi ținut în același fel. Am spus: «Firește». Ea s-a întrebat atunci dacă mă iubește; cît despre mine, eu nu puteam ști nimic în această privință. După alt moment de tăcere, a murmurat că sunt ciudat, că mă iubea fără îndoială din pricina asta, dar că într-o zi am s-o dezgust din aceleași motive. Cum eu tăceam, neavînd nimic de adăugat, m-a luat de braț zîmbind și a declarat că voia să se mărite cu mine. Am răspuns că ne vom căsători cînd va dori ea.”

Cine mai vrea să caute și alte dovezi care să ateste că Aurel Podaru este un plagiator, n-are decît. Eu le-am descoperit pe acestea absolut întîmplător, fiindcă m-a impresionat ultimul fragment, și, citindu-l la Podaru, am avut impresia că-mi este cunoscut.

Alexandru PETRIA

calendar

30.07.1887 - s-a născut Franyô Zoltán (m. 1978)
30.07.1893 - s-a născut Mihail Celarianu (m. 1985)
30.07.1894 - s-a născut Păstorel (Al.O.) Teodoreanu (m. 1964)
30.07.1918 - s-a născut Ursula Șchiopu
30.07.1934 - s-a născut Tita Chișer (m. 2002)
30.07.1935 - s-a născut Traian Dorgoșan
30.07.2007 - a murit Victor Frunză (n. 1935)

31.07.1910 - s-a născut Grigore Popa (m. 1994)

1.08.1883 - s-a născut Pan Halippa (m. 1979)
1.08.1884 - s-a născut Florian Cristescu (m. 1949)
1.08.1895 - s-a născut I. Valerian (m. 1980)
1.08.1913 - s-a născut Coca Farago (m. 1974)
1.08.1921 - s-a născut Izsák József
1.08.1927 - s-a născut Ioan Meitoiu
1.08.1933 - s-a născut Constantin Turturică
1.08.1939 - s-a născut Al. Covaci
1.08.1939 - s-a născut Gheorghe Suciu (m. 1995)
1.08.1943 - s-a născut Radu Cange
1.08.1948 - s-a născut Titus Vîjeu
1.08.1949 - s-a născut Baki Ymeri

2.08.1864 - a murit Ioan Maiorescu (n. 1811)

2.08.1915 - s-a născut Gellu Naum (m. 2001)
2.08.1927 - s-a născut Gertrud Gregor-Chiriță
2.08.1928 - s-a născut Veronica Șuteu
2.08.1928 - s-a născut Cornel Bozbici
2.08.1937 - a murit Pavel Dan (n. 1907)
2.08.1948 - s-a născut Alexandru Văduva (m. 2006)
2.08.1950 - s-a născut Val Condurache
2.08.2005 - a murit Lia Crișan (n. 1923)

3.08.1927 - s-a născut Beke Gyorgy
3.08.1932 - s-a născut Ion Pascadi (m. 1979)
3.08.1943 - s-a născut Aurel Turcuș
3.08.1943 - s-a născut Cornel Ungureanu

4.08.1889 - a murit Veronica Micle (n. 1850)
4.08.1908 - s-a născut Sidonia Drăgușanu (m. 1971)
4.08.1915 - s-a născut C.S.Anderco (m. 1975)
4.08.1931 - s-a născut Nicolae Ciobanu (m. 1987)
4.08.1941 - s-a născut Cezar Ivănescu (m. 2008)
4.08.1941 - s-a născut Constantin Lupeanu
4.08.1954 - s-a născut Paul Daian
4.08.1947 - s-a născut Anca-Gabriela Sârbu

5.08.1867 - s-a născut Iuliu Valaori (m. 1936)
5.08.1922 - s-a născut Marin Preda (m. 1980)
5.08.1923 - s-a născut Suzana Delciu
5.08.1926 - s-a născut Gheorghe Bejancu
5.08.1929 - s-a născut Hajdu Gyôzo

5.08.1937 - s-a născut Viorel Cacoveanu

6.08.1887 - a murit George Crețeanu (n. 1829)
6.08.1912 - s-a născut Ion Marin Iovescu (m. 1977)
6.08.1915 - s-a născut Al. Voitin (m. 1986)
6.08.1935 - a murit George Vâlsan (n. 1885)
6.08.1938 - s-a născut Serafim Duicu
6.08.1941 - a murit Izabela Sadoveanu (n. 1870)
6.08.1981 - s-a născut Linda Maria Baros
6.08.1982 - a murit Cristian Păncescu (n. 1908)

7.08.1848 - s-a născut Ieronim G.Barițiu (m. 1899)
7.08.1907 - s-a născut Ion I.Zamfirescu
7.08.1917 - s-a născut Horia Lovinescu (m. 1983)
7.08.1922 - s-a născut Aurel Mihale
7.08.1931 - s-a născut Emilia Căldăraru (m. 1988)
7.08.1941 - s-a născut Anatol Ghermanschi
7.08.1948 - s-a născut Helliana Ianculescu

8.08.1892 - s-a născut Mihail Sevastos (m. 1967)
8.08.1902 - s-a născut Sașa Pană (m. 1981)
8.08.1911 - s-a născut Orest Masichievici (m.1980)
8.08.1912 - s-a născut Liviu Bratoloveanu (m. 1983)
8.08.1922 - s-a născut Vladimir Pop Mărcanu
8.08.1926 - s-a născut Horia Stancu (m. 1983)
8.08.1936 - s-a născut Maria Petra
8.08.1975 - a murit Mihai Săbin (n. 1935)

Având oroare de convențiile uzate, de toate formalismele, de pedanterie, Al. Paleologu se pronunță în numele unui „bun simț” intratabil care e naturalețea spiritului.

GÎNDINDU-MĂ cum l-aș putea caracteriza succint pe Alexandru Paleologu, m-am oprit la următoarea formulă: e opusul lui Monsieur Homais, faimosul personaj flaubertian care era, în cuvintele eseistului nostru, „prostul absolut, sigur de sine și pozitivist, prost științific, fals om cultivat, un fel de *tête de fil* al stîngii intelectuale occidentale”. Departe de morga autorității suverane, de prezumția omniscienței, de pozitivismul transferat pe meleagul umanioarelor, de gauchismul perfid ori numai bornat care a făcut atîtea ravagii, autorul *Interlocuțiunilor* se plasează în spațiul unei inteligente acute, gata a sfîșia vâlurile prejudecăților, orientate de un moralism pururi chemat în ajutor. Un moralism sceptic, dar mai cu seamă jubilant. Avînd oroare de convențiile uzate, de toate formalismele, de pedanterie (Goethe socotea că pedanteria e „în fond un diletantism“!), Al. Paleologu se pronunță în numele unui „bun simț” intratabil care e naturalețea spiritului. Dispunînd de o solidă formație și informație culturală, nu ezită a vesteji „gustul” teoretizării, atît de curent, „al inventării de teorii și de simboluri și de structuri ritualice”, ce îi apare „arbitrar” în extinderea sa peste limitele acceptabile: „Ambiția scientista în domeniul umanist provine dintr-o confuzie și dintr-o spărtură foarte nocivă, dar care s-a produs anume, ideea că există două zone etanș separate, zona spiritului științific și zona culturii umaniste, care nu comunică între ele. De fapt, un spirit format trebuie să fie apt pentru ambele zone”. Exemplificînd prin opoziția dintre Gerard Genette, care „are ceva de spus și o spune frumos”, și Jean Ricardou, „un neoscolastic intolerant, un tehnocrat închistat, cu un fel de fanatism jacobin pentru rebarbativile lui categorisiri, care nu pot duce la nici un fel de rezultat, de spor în înțelegerea fenomenului literar, deși omul este inteligent și cultivat, dar asta, desigur, nu este suficient”. Altfel zis, o variantă a lui Monsieur Homais! Prezența tenace a acestui prototip e asigurată de „complicatorii” moderni, „ființe care nu se pot satisface cu realul vocației și cu realul culturii lor”, căci în scientismul cu care sunt adesea înclinați a opera în planul disciplinelor umaniste, formalizate prin matematică, reprezintă nu altceva decît un „proces (care) favorizează obscurizarea unor elemente clare și mascarea unui deficit de imaginație”. Teoretizarea își are limitele ei. Critica literară e apreciată drept o „operație empirică”. Reacția lui Al. Paleologu de respingere a artificiei și categorice: „În momentul în care vii în critica literară cu concepte apriorice, cu o nomenclaturistică specială, care dă un aer mai savant și mai cloturat, am sentimentul că suntem în plină farsă, sau, dacă nu, cel puțin în plină iluzie bovarică”. Dacă e să aprofundăm neconcordanța între metodologia pozitivistă și inefabilul creației, eseistul crede că se cuvine a aminti și că, în timp, achizițiile științei devin inevitabil caduce, încetînd a mai stîrni un interes „dincolo de istoria, arheologia științei”, ceea ce înseamnă că sunt potențial atinse de caducitate. În schimb, „dacă produsele artei sunt izbutite, ele sunt izbutite definitiv; în măsura în care sunt definitive, pot rezista ofenselor istoriei și catastrofelor”. Prin urmare, dacă arta se realizează, realizarea sa se proiectează în absolut, după cum știința nu poate izbîndi decît în contingent. „Acesta este avantajul artei”.

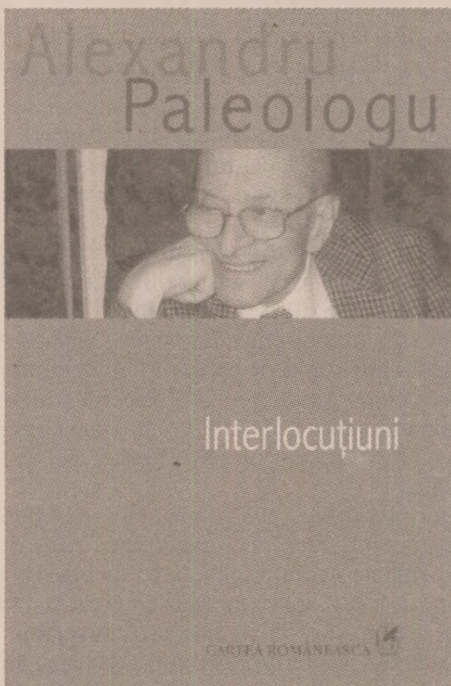
Refuzînd opiniile general acceptate, acele *idola tribus* care ne blochează reflecția, Al. Paleologu manifestă o facultate critică paradoxală. Cu cît aceasta are aerul a se exercita cu mai multă penetrație, cu atît își relaxează mecanismul de căpetenie care este constrîngerea în favoarea unei înțelegeri ample, a unei generozități care e proba libertății spiritului. Aidoma marelui său prieten care a fost N. Steinhardt, Al. Paleologu deschide granițele culturii înspre omenesc, nu se teme de invazia de enormă, fertilă vitalitate a acestuia, socotind-o „un factor de umanizare”: „Cît despre oamenii de cultură care sunt trufași, inumani și insensibili la sentimentele umane primare, cum sunt mila, iubirea sau alte sentimente de acest gen, eu contest că acești oameni sunt cu adevărat culți”. În continuare, se face distincția între cei ce au citit mult și au reușit să asimileze cele citite, văzute, trăite și cei „care au citit biblioteci întregi, care au și dulapuri cu fișe, dar sunt funciarmamente niște inculți”. Multimea lecturilor nu e o dovadă peremptorie a gradului de intelectualizare autentică: „Sunt și oameni al căror spirit a căpătat formația, libertatea, penetrația și profunzimea pe care normal le aduce cultura, deși au citit doar cîteva cărți fundamentale”. Într-o asemenea perspectivă de necesară „umanizare”, e pus într-o situație delicată un alt prieten de seamă al eseistului, care a început prin a-i fi

Gheorghe Grigurcu

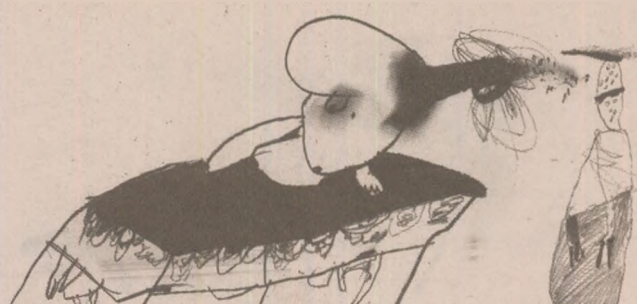
SEMN DE CARTE

Recitindu-l pe Alexandru Paleologu

Alexandru Paleologu, *Interlocuțiuni*, ediția a II-a, Ed. Cartea Românească, 2009, 536 pag.

mentor pentru ca apoi relația lor să lunece înspre „controverse”, C. Noica: „am observat că el făcea un puternic rechizitoriu bunului-simț, considerîndu-l anti-filosofia însăși și amintindu-mi că în fond marii mei autori, Montaigne, Moliere, erau mai ales autori de bun-simț, care nu intrau în repertoriul lui Noica (Montaigne, deloc, iar Moliere, numai cu *Don Juan*)”. Întrucît în vederile lui Noica n-ar intra în raza ultraprivilégiată a speculației filosofice decît ceea ce depășește „simplul”, ceea ce ar putea fi problematizat. Unui astfel de reducționism „inuman”, Al. Paleologu îi opunea cu fermitate „bunul simț”, „simțul comun”, ale cărui potențe cognitive și creatoare sunt stimulate de acele „variate experiențe de viață” pe care le absoarbe ca un burete. În plus, „Bunul-simț face posibilă acea înțelegere aproape miraculoasă între oameni care aparțin unor formații culturale atît de diferite și aparent depărtate”. Astfel între Al. Paleologu și C. Noica a apărut și s-a accentuat o diferență de undă moralistă. O detașare tot mai pronunțată a primului de cel ce avea să devină „magul de la Paltiniș” se bizuie pe preferința sa față de gînditorii nesistematici, spontani, „firi participative”, de un entuziasm lucid, prelungit într-o „tinerețe sufletească”: Chesterton, Ortega y Gasset, Denis de Rougemont, Cioran. Eseiști în accepția primară a termenului, de „încercare”, ei învederează frecvent „o nuanță de modestie, de umilitate în fața lumii și vieții”. Vîrstnicul Noica s-a dorit însă un mentor, un *maître a penser*, de tipul celor denunțați de Andre Glucksmann. A dorit să joace un rol de „bătrîn” în fața unor tineri cu o știință carturărească „mai recentă, mai vie, mai ambițioasă, mai ostentativă, mai mîndră”. Rol pe care Al. Paleologu nu și l-a asumat, preferînd a se exprima, spre a-i cita o sintagmă dintr-un elogiu adresat lui Mihai Șora, într-o

comentarii critice

„școală a libertății”. În pofida „iubirii și admirației” pe care le certifică pînă tîrziu față de Noica, el se înscrie într-o neafiliere structurală față de acesta.

Constanta lui Al. Paleologu rămîne libertatea spiritului. Aceasta e asigurată, în rîspăr cu latura lui Monsieur Homais de „prost științific, fals om cultivat”, prin refuzul vreunui prefabricat al gîndirii, a vreunui corp teoretic stabil care se aplică precum o grilă asupra infinit variatei, infinit mobilei fenomenologii existențiale. În stilul său deconcertant direct, ideea sistemului al cărei model e indicat drept „prostul inteligent”, „strălucitor” care ar fi fost Sartre, e combătută astfel: „Cînd apare și sistemul, prostia-i perfectă. Marele meu prieten care a fost Constantin Noica voia neapărat să aibă un sistem, să facă un sistem. Cărțile lui cele mai bune, care vor deveni clasice, sunt cele din tinerețe. Sigur, și mai tîrziu a dat lucruri extraordinare, fiindcă omul acesta era deseori vizitat de o formă de geniu. Eu i-am spus odată o vorbă care pe el l-a și amuzat, dar l-a și mîhnit: «Tu, Dinule, dacă nu ai fi genial, ai fi un prost». (...) La Dinu Noica, (...) dorința de sistem, de construcție coerentă și rotundă — acel *legato*, de care vorbea el — îl constrîngea fatalmente, ca și pe Hegel, să introducă anumite lucruri cam cu de-a sila, ca să «iasă» sistemul”. Efectul gîndirii prin sistem ar fi „orbirea asupra realității”: „Realitatea nu încapă în sisteme. Dacă există un sistem al realității, pe acesta nu îl știe decît Dumnezeu, noi nu-l putem reproduce. Iar, dacă el există, este unul singur. Lucrurile acestea au devenit evidente după Kant, care nu a elaborat un sistem, ci a pus la îndemîna gîndirii instrumentarul ei filosofic modern”. Preferințele lui Al. Paleologu se îndreaptă, ocolindu-i pe filosofii post-kantieni, care ar fi plecat din filosofie spre a se întoarce la filosofie, deci săvîrșind „o mișcare tautologică”, spre moralisti și spre „gînditorii” care posedau „acel cuantum de relativitate și de scepticism care să te împiedice să rămîi paralizat de ideea de sistem”: Kierkegaard, Șestov, Cioran etc. Termenul pretențios de filosof nici nu li se aplică moralistilor francezi: „Montaigne, de exemplu, pe care Dinu Noica îl contesta ca filosof, ca și pe Nietzsche. Pentru că ei nu porneau din filosofie”. Aici se cuvine precizat un fapt. Așa cum îl înfățișează pe Noica drept un exponent al „lumii bune”, al unei societăți ce i-a imprimat o educație, un set de maniere „alese”, Al. Paleologu este el însuși produsul unui asemenea mediu. Injuria, spuma pamfletară impură, orice fel de ignominie sau vulgaritate îi sunt străine. Conduita sa combativă e de spadassin din alte vremi, iscusit și elegant, trecut printr-o bună școală de scrimă. Pe de altă parte, libertatea de care e moralmente inspirat își cere drepturile. De unde nu doar neîncorsetarea în „sistemul” anchilozant, ci și un gen de frondă fină la adresa etichetei prea rigide. O șarmantă „întoarcere la natură”. Dacă M. Sebastian notează că l-a putut vedea pe unul din prinții Bibescu, venit, în timpul ultimului război mondial, de la Paris și participînd la un spectacol de teatru din București, *en pantouffle*, subsemnatul l-a zărit pe Al. Paleologu pășind pe străzile Capitalei desculț. Cel în cauză preciza undeva cu nonșalanță că, nefiind nici „habotnic”, nici „tombateră”, își îngaduie „licențe estivale de tip hippy”! Un nonconformism al observației, o cutezanță a asociației trădează aceeași apucătură aristocratică de-a ieși pentru cîteva clipe din protocolul cercului său. Iată cum își continuă Al. Paleologu pledoaria antisistem: „Pe vremea lui Montaigne exista, însă, posibilitatea mersului călare, la trap sau în galop ușor, care oferea o perspectivă deosebită asupra lumii: de sus, dar nu foarte de sus. Puteai vedea ochii oamenilor, lumea din jurul tău. Și mai ales, puteai vedea din mers, cu coada ochiului. Adevăratele impresii acestea sunt: ce prinzi, dacă ești perspicace și inteligent, din mers, cu coada ochiului”. „Perspicacitate”, „inteligentă”, iuteala observației juste ce amenință însă a obosi, a se epuiza deopotrivă în situația filosofiei subordonate unui sistem ca și-n cea a indivizilor aparținînd lumii „selecte”, sufocată de rețete comportamentale. Tot ce nu e firesc, spontan, e „prostie”. Grăitoare e următoarea adnotare a unei călătorii „de numai trei zile” la Torino, în cursul căreia, „așa din mers, din fugă”, autorul *Interlocuțiunilor* a reușit să surprindă „imagea” Italiei de Nord: „În puținele mele călătorii — eu nu sunt un călător, nu-mi place în mod special să călătoresc —, am văzut grupuri de turiști. Toți cu aparate fotografice, ascultînd ce spune ghidul și notîndu-și în carnețele, fără, însă, a contempla tablourile ori monumentele. Acest fel de a «face» cîte o țară, de-a călători fără a privi cu ochii tăi nimic este o formă de prostie colectivă cultivată. Niște imbecili! Iată cum prostia poate căpăta chiar forme instituționalizate”. ■

(va urma)

j u r n a l

Aprilie 1996

Luni, 1. Lucrat bine toată dimineața, grație lui Ionel Am. care-mi duce articolul la ziar, scutindu-mă să ies. Totuși nu termin.

Telefon de la Iv M. Vrea să vină într-una din zile, pe la patru, când l-ar aduce fiul cu mașina, ca să nu plătească buzul. Ora nu prea-mi convine și el își dă seama. Rămâne să mai vorbim în funcție și de perfuziile mele.

Seara, convorbire cu dr. N. Am putea începe perfuziile chiar mâine, dar trebuie să vadă dacă are toate componentele cocktailului. Să trec pe acolo mâine, pe la zece. Va fi, deci, iar o zi ratată.

Marti, 2. De la zece la spital, unde, în afară de a întinde poveștile cu doctorii, n-am făcut nimic: n-au deocamdata vitamina C 500. Rămâne pe după Paști. D.m. se înnoarează și se stârnește vânt mare.

Miercuri, 3. În ziar, vestea morții lui Victor Șuiaga, la 97 de ani, fost prefect și coleg întru cetățenia de onoare. Îl vedeam duminica venind de la biserică, întotdeauna împreună cu P. Mai tânăr acesta, îi purta de grijă, dar s-a dus înaintea lui. Pășeau încet, sprijiniți în bastoane, și din cinci în cinci pași se opreau pentru a-și putea depăna mai bine poveștile. Restul zilei îl petrec terorizat de gândul că i-ar putea veni cuiva ideea să-mi ceară să vorbesc la înmormântare, mâine la unu. La 4.30 a sunat telefonul, insistent, în două reprize, dar n-am răspuns. Apoi nu s-a mai întâmplat nimic.

Vineri, 5. După 12, la înmormântarea domnului Șuiaga. Cinci preoți în frunte cu prota, dar lume puțină, cei mai mulți seniori. Primarul și viceprimarul. Încolo nici o oficialitate, nici unul dintre politicienii patrioți, mari în gură, nici un culturnic din cei ce-l tot solicitau să vorbească despre Unirea de la 1918, nici un istoric, în afară de F. de la Arhive, nici un ziarist din cei ce se mândreau cu colaborarea lui. E, în schimb, dr. Lőrincz care-mi vorbește elogios despre răposatul, cum, atunci când legionarii au dat foc caselor evreiești din jurul sinagogii, Șuiaga, care era pe atunci prefect, a venit primul la fața locului, o dată cu pompierii, punând capăt barbariei. Apoi mă acaparează, mărturisindu-mi indignarea lui, altfel justificată, în legătură cu manifestările antisemite.

Sunt acasă pe la trei, mă uit peste ziare și la 16,30 mă duc la Casa Cărții, la lansarea **Istoriei bisericii românilor** de Petru Maior, scoasă de Ion Chindriș de la Cluj. Sunt de față istoricii de la Muzeu, culturnicii și câțiva neutri, ca mine, prefectul și președintele Consiliului Județean, ne strângem mâinile, dar nu intrăm în vorbă. Nici un preot; nu i-am văzut niciodată la vreo lansare.

Sâmbătă, 7. Prima adevărată zi de primăvară. Dar nu mă învrednicesc să ies. Corectez și până la prânz termin. Imediat după aceea, telefon de la Lizi. Îi spun ce am hotărât într-una din diminețile trecute împreună cu N., să nu mai mergem totuși la ei în vara asta. Din o mie și unul de motive. Dar nu vrea să accepte, insistă, ne roagă, zice că ne va trimite totuși invitațiile. Sunt iar sfâșiat între două solicitări la fel de îndreptățite,

Sâmbătă, 7. Prima adevărată zi de primăvară. Dar nu mă învrednicesc să ies. Corectez și până la prânz termin.

Tristeți de primăvară

nouă sursă de stres și de deturnare de la lucru. Am oroare de acele cozi din zori de la consulatul din Timișoara, pentru vize. Și nici nu vom putea umbla ca anul trecut, pentru că Radu jr. are școală până în 18 iulie. Destul de complicată și plecarea N.-ei din 1-2 iulie, când, până în ultima clipă, are bacalaureat, trebuind pregătite și bagaje, și casă în vederea întoarcerii împreună cu copiii. Pe de altă parte mi se și rupe inima la gândul că N. trăiește cu nostalgia verii trecute, petrecută acolo, și mi-e greu s-o dezamăgesc pe Lizi când știu cu câtă nerăbdare și mândrie așteaptă să ne arate noua lor casă și să ne aducă înapoi cu mașina LOR. Și apoi mă gândesc că cine știe ce-o mai fi și dac-om mai putea merge altădată...

Seara îi telefonez Mieci. Ca s-o previn să nu mai conteze pe colaborarea mea la revista aceea canadiană. Zice că tocmai voia să mă sune ca să ne vestească apariția cărții de la Amarcord, la traducerea căreia a colaborat și Lizi. Cât despre revista canadiană, oricum, aceea n-au mai răspuns mesajelor ei din ultimul timp. Lucru zadarnic.

Duminică, 7. Floriile. Zi superbă. Era ziua bunicii Aurelia, căreia până la o vreme îi ziceam Machi. Amintirea prânzului familial festiv de la ei, după întoarcerea de la biserică. Icre și bere în pahare înalte. Îi visez foarte des și pe ea, și pe bunicul Pompil. Cel mai des dintre toți. E, probabil, efectul sentimentului de culpabilitate pentru felul în care i-am neglijat, fără să le realizez drama cumplită, în anii mei de tinerețe tembelă.

Dormit profund până după nouă. Ar trebui să-mi scriu articolul. Dar n-am subiect. Din cauza asta, stare de tensionată nemulțumire și, ca de obicei, gândul, tentația de a abandona articolele astea care nu fac decât să-mi ia timp și să-mi agonisească dușmani.

La Roma, slujba de Paști slujită de Papa. Spectacol magnific. Mulțimea aceea imensă, disciplinată, recaleasă, calmă, curată. Nimic din viermuiala promiscuă a mulțimilor de la noi. Și, în afară de decorativa gardă elvețiană, nici un „dispozitiv“ desfășurat pentru menținerea ordinii. Spre sfârșit, șiruri lungi de călugări în alb se dispersează în mulțime, împărțind ostie. Nimeni nu se înghesuie, dar toți primesc, te miri de unde, fiindcă împărțitorii n-au în mâini decât un mic potir din care tot scot ostie cu ostie, ca în miracolul cu împărțirea pâinilor. Papa, păstrându-și magnificența, deși bătrân, evident slăbit, cu mâini tremurânde și glas uneori ezitant.

După masă apăsătoare, bătută de gânduri, mai ales de acela că nu mai sunt în stare de nimic, nici măcar de un nenorocit de articol pentru un nenorocit de ziar ca ăsta.

Miercuri, 10. Luni, în ceasul al doisprezecelea, scris articolul săptămânal, întrerupt la tot pasul de telefoane de dat, de primit. Printre ele și cel de la Tibi Istrate care-mi cere să cobor – el evitând să urce cu piciorul lui arteritic – pentru a-mi da noua carte pe care mi-o trimite fratele lui, Ion, de la Cluj. Ocazie de a mai sta vreo jumătate de ceas de povești, la soare. Cartea e **Romanul obsedantului deceniu**, de fapt un repertoar, dicționar al romanelor apărute între 1945-1964, util ca instrument de informare, mai ales că rezumă toate romanele, oricât de stupide, scutindu-te să le citești.

Ieri la patru, vizita lui Iv, pregătită de câteva săptămâni și anunțată ferm cu o seară înainte. Nu ne-am mai văzut de aproape un an. Îmi pare mai slăbit, mai obosit. Stă până la șase și povestim câte toate, nimic memorabil. Îmi aduce un număr din „Observator“-ul lui Radu Bărbulescu de la München, unde e anunțată decernarea premiilor revistei, premianții fiind el, Iv, și Mihai Ursachi. Bineînțeles, cu sugestia să scriu despre...

Fiind ziua lui Radu jr., seara le telefonăm noi. La ei e abia opt, petrecerea e încă în toi. Apoi adorm la televizor.

Ca niciodată, anul ăsta n-am trimis nimănui felicitari de Paști.

Sâmbătă, 13. Cumplita zi de joi: dimineața petrecută studiind cartea lui Istrate în vederea recenziei care va ține loc și de articol pentru săptămâna viitoare. Imediat apoi, telefonul de la Vali, care ne anunță moartea lui Cornelius. Ultimul lucru care mi-ar fi putut trece prin cap. Accident vascular cerebral, deosebit de violent, care l-a surprins la masa de lucru, duminică d.m., în timp ce-și scria articolul săptămânal. Avea o rubrică la „Renașterea bănățeană“. O moarte frumoasă, s-ar zice. Când a venit Vali să-l cheme la masă, l-a găsit pe jos. A mai trăit – un fel de a zice – până miercuri, dar inconștient și conectat la plămânul artificial. În mormântarea vineri, la Lugoj, unde sunt așezați și părinții săi.

Am primit vestea destul de bine, deși fără replica inteligentă. Ceva asemănător cu lipsa de durere inițială a unei răni proaspete. După ce am pus însă receptorul jos, când am vrut să-i spun N.-ei, m-a podidit plânsul. Spaima ei, care nu știa cu cine vorbisem și înțelegea că s-a petrecut ceva groaznic, dar nu-și dădea seama ce. Pe urmă, după ce reușesc să-i spun, plângem amândoi îmbrățișați, într-o încercare disperată de a ne apăra. Plânsul acesta mi-a făcut totuși bine, a fost o defulare, și trebuia să-l las să se epuizeze de la sine, nu să mă străduiesc, reușind până la urmă, să-l reprim. În cursul zilei apoi, m-au mai încercat câteva puseuri, dar am reușit să le stăpânesc.

Ne-a legat o prietenie de nimic umbră din 1959, de când ne-am cunoscut la facultate, amândoi timișoreni, solidari într-un Cluj încă străin, colegi apoi de cameră, la un ungur bătrân, pe Móríc Zsigmond, mâncând pâine și sare, ca împărații, când nu mai aveam nici de unele, călătorind împreună în vacanțe, văzându-ne zilnic și în timpul vacanțelor, schimbând cărți și reviste – începeau pe atunci să apară noile reviste și cum ne-a încântat primul număr din „Secolul 20“ ! – colegi de grupă până la absolvire, formând un fel de trio, cu Telescu... Pe urmă am ținut mereu legătura, cât a fost în străinătate ne scria regulat, îmi trimitea de acolo câte toate, printre care un plan al Veneției, când mă documentam pentru **Nemuritorul...**, mi-a facilitat prima traducere în Germania, prin Eva Behring, după întoarcerea în țară ne vedeam când aici, când la Timișoara, am petrecut seri frumoase împreună, ori la ei, ori la noi, de câte ori venea la vreo inspecție specială, a scris deseori despre cărțile mele, a colaborat la „Amfiteatrul artelor“, am petrecut niște veri împreună, s-a atașat de Lizi, pe urmă de Radu jr., era întotdeauna de o veselie și de o verbozitate debordante, uneori chiar obositoare, plin de viață, de întâmplări pe care îi plăcea să le povestească, umplea casa prezența lui. Și acum, ideea, realitatea cu care-mi vine cel mai greu să mă acomodez e că toate astea nu mai există. Pur și simplu nu mai există! Avea o personalitate foarte marcată îndeosebi printr-un soi bizar de naivitate, de candoare, care ne transpunea deseori într-o stare de perplexitate dilematică: așa e el într-adevăr sau e doar un mod de disimulare, de autoironie? Dar ăsta era, în fond, șarmul lui...

Ieri d.m. l-am anunțat și pe Tibi care e de acord să mergem la Lugoj. Și tot d.m. – ciudat, ca niciodată – ne sună Lizi ca să ne ceară numerele de pașaport pentru invitații. Prilej de a-i face cunoscută grozăvia pe care, altfel, n-ar fi aflat-o decât sâmbătă sau duminică, cum telefonează ea de obicei. E un șoc și pentru ea, îmi dau seama după tremurul vocii.

Ne-am înțeles să plecăm la 10-10.30. Între timp, în piață după flori. Din păcate, N. trebuie să rămână

Vineri, 19. Azi, după perfuzie, mă simt rău până spre seară. Singur cu gândurile negre. Citit ziare, altceva nimic. Deprimat.

acasă, în așteptarea trecerii anunțate a lui G., pentru a-i da pachetul destinat copiilor. E ca un făcut: niciodată nu mă poate însoți, nu putem fi împreună, fiindcă mereu trebuie „să se ivească” ceva.

Ajungem pe la unu și un sfert. Ne așteptam să-l găsim deus la capelă, dar aflăm că încă n-au sosit de la Timișoara, unde s-a desfășurat, de fapt, ceremonia propriu-zisă. Îl găsim în schimb pe Telescu, însoțit de fosta noastră colegă, pe care o uitasem de mult iar acum mi-o reamintesc subit, tot suplă, tot frumoasă, Rodica Minea. Așteptăm, povestind pe aleile înșorite. Ei sosesc pe la două fără ceva. Vali, chip devastat de plâns, dar aici se ține bine. Mă temeam să nu m-apuie iar pe mine, să mă dau în spectacol, dar am rezistat, deși cu oarecare dificultate. În schimb, Telescu, cu sufletu-i neschimbat de copil în trupu-i mare, plânge mereu și ochii-i sunt cât cepele. Și în clipe de răgaz își amintește, cuprins parcă de remușcări, de câte farse i-am făcut noi lui Cornelius, latinistul...

Slujbă scurtă, slujită de doi preoți, sub cerul liber, pe alee, în dreptul gropii care așteaptă cu lespedea dată de-o parte. Din fericire, nu mai vorbește nimeni. La două și un sfert, totul e gata. Rămânem cu toții pe loc, puțin năuci, ca și când am mai aștepta ceva. Pe urmă vine Vali să-și ia rămas bun. Ultimii rămânem noi, cei care am sosit primii. Mai povestim o vreme, apoi ne despărțim și știu că fiecare poartă în sine întrebarea nerostită dacă ne vom mai revedea vreodată.

Revăzut, dar schimbat doar cuvinte de circumstanță, cu Ciocârlie, Ungureanu, Adriana Babeți, Smaranda Vultur, Ileana Oancea, Doina Comloșan, Cheie Pantea. Cel mai apropiat simțindu-mă de Livius, știindu-ne din grădiniță, și cred că sentimentul a fost reciproc. Luați de val, ne pupăm doar la întâlnire, la plecare ne luăm seama, redevenim sobri și doar ne strângem mâna, tare și îndelung, „bărbătește”.

Soare blând, de primăvară întârziată, pădurile au umbra încă rară, în văi fumegă uscăturile aprinse prin livezi, depărtările se pierd în păcle albastre și toată priveliștea e învăluită într-un fel de *morbidezza del sfumato*, ca în tablourile lui Leonardo. Sau, poate, *morbidezza* asta nu-i decât un efect al nesfârșitei mele tristeți.

Ajungem acasă la cinci. N. a rămas degeaba, G. n-a venit. Mai am putere, fiind Vinerea Mare, să mergem la biserică. Acolo însă, mulțimea care-și așteaptă fără nici o ordine rândul în fața Antimisului mă descurajează și ne întorcem. Să fiu înghesuit și în biserică mi-e peste poate și gândul mă duce fără voie la rânduiala desăvârșită a sutei de mii de oameni din Piața San Pietro.

Tot vineri, seara, telefon de la M. și J. care-și anunță sosirea pentru a două zi, cu Gabi.

Azi mă resimt încă după zilele trecute. Dormit până târziu, apoi scris însemnările astea. Spre seară, apare Gabi să doarmă la noi. Marcel și Janeta dorm la Bunii. Pentru N., acum ca întotdeauna, sărbătorile nu sunt decât un prilej de oboseală în plus. Noroc că Gabi mi-e drag, e un copil cultivat și înțelept, care mi-a câștigat definitiv stima în urmă cu vreo doi, trei ani, când l-am întrebat cum de a renunțat la ideea de a pleca în Canada. Mi-a răspuns fără nici o clipă de ezitare, și-i rețin cuvintele exact, până azi: „Ei, nu se putea... Dacă aș mai fi avut un frate, o soră, mai mergea, dar așa, nu puteam să-i las pe ai mei singuri...” Stăm de povești până la miezul nopții. Afară e ploaie, vânt, frig, nu mergem la Înviere.

Marti, 16. N. începe școala. Gabi pleacă și el de dimineață. Ne despărțim duios-patetic și am certitudinea că s-a simțit bine și s-a atașat și el de noi. După cele întâmplate cu Cornelius, singurătatea acestor sărbători mi s-ar fi părut și mai apăsătoare fără el. Așa, se cheamă că am avut și noi un copil, mai ales la dejunul pascal și pe înserat, când îi e mai greu voinicului.

Seara, **Micul prinț** într-o viziune americană, cu o *music hall girl* în rolul florii, cu personaje care cântă și dansează în stil hollywoodian și cu un șarpe care bate stepul în nisipul Saharei. Cu excepția câtorva puține momente de dialog firesc, n-a mai rămas nimic din farmecul tandru al lui Saint-Exupéry.

Vineri, 19. Azi, după perfuzie, mă simt rău până spre seară. Singur cu gândurile negre. Citit ziare, altceva nimic. Deprimat. Și nu-i decât ziua a doua.

Duminică, 21. Ieri și azi, N. a venit după mine la

ieșirea de la perfuzie, pe la 11,30. Zile, în sfârșit, de primăvară, încă răcoroase totuși. Ieri m-am simțit mai bine, azi din nou mai rău. Starea sufletească pe măsură.

Luni, 22. Îi spun dr. N. că mă simt tot mai rău. Îmi introduce în cocktail un tavegil și un cortizon, mă palpează, îmi repetă hemograma – prima era bună – și mă programează pe mâine la dr. S., la ecografie. După perfuzie, tot restul zilei mă simt ceva mai bine, nu mai am senzația de febrilitate, nu mai transpir, îmi revine pofta de mâncare, dar rămâne o crâncenă somnolență: e un efort să-mi țin ochii deschiși, am ațipit de câteva ori și în timpul perfuziei. Asistenta, la toate priceputa Neli, mi-a spus că e din cauza tavegilului. Încă o zi prăpădită.

Marti, 23. Ecograf pe nemâncate până pe la 11. Spectacolul deprimant al cozilor acelor din policlinică, cu bolnavii grămădiți pe uși, mai ales cei veniți din spital, în pijamale și halate. Nu-mi găsește nimic, ba mai bine decât altădată.

După masă, citit puțin din Nina Ceranu. Îți trebuie curaj să mai scrii azi despre lumea satului. Altfel, nu scrie tocmai rău. E și savoea lingvistică a Mehedintilor despre care scrie ea.

Seara, altă veste-măciucă: moartea lui Mircea Ciobanu. E clar: după anii 60, suntem acum, după treizeci de ani, la un nou sfârșit de ciclu. L-a ucis aceeași cauză ca și pe Cornelius. Lovește tot unde te aștepți mai puțin.

Miercuri, 24. Perfuzie. Sosit noua hemogramă care evidențiază un mic puseu hemolitic: de la 11,5, cât era

joia trecută, hgb. a căzut luni la 7,5. Simptomele pe care le acuzam erau de aici, punctul de vârf pare a fi depășit grație cortizonului adăugat la cocktail, dar rămâne întrebarea care a fost cauza? N-am făcut nimic din cele ce-mi sunt contraindicate. Poate fi șocul violent provocat de sfârșitul lui Cornelius. Dr. Magheru, specializat în hematologie, îmi spunea cândva că astfel de cauze sunt pe primele locuri în declanșarea crizelor hemolitice. Doar că de la întâmplare la criză a trecut în acest caz o săptămână. Posibil?

Numai dragostea prea mare e de vină pentru toate turbioanele care mă bântuie când mă surprind singur și departe de masa de scris. Dragostea pentru N., pentru copii, pentru toți cei care au împărțit cu noi povara valului ori bucuria, la asta mă refer, ea îmi iscă toate gândurile catastrofice și face ca tot ce la alții decurge simplu și firesc, la mine să provoace, încă cu mult timp înainte, alerte și crispări, cu maximă participare, consum de nervi și afectivitate. Dar cum ar fi dacă n-ai avea pe cine iubi? Sau dacă n-ai avea imaginație? Dumnezeu n-a vrut să aflu. Și mi-a dăruit în schimb puterea aceasta de a-mi imagina, pe care mereu o scap din frâu, și dragostea cea fără de măsură. Amândouă mă țin într-o perpetuă alarmă și totodată cu conștiința trează că sunt un privilegiat. Aparentă contradicție, în realitate încă unul dintre misterele la care n-avem acces, încă una din fețele *feed-back*-ului care se manifestă asupra a toate.

Radu CIOBANU

EVNDAȚIA ANONIMVL prezintă

Cu sprijinul

Partener asociat

ANONIMVL Festivalul Internațional de Film Independent

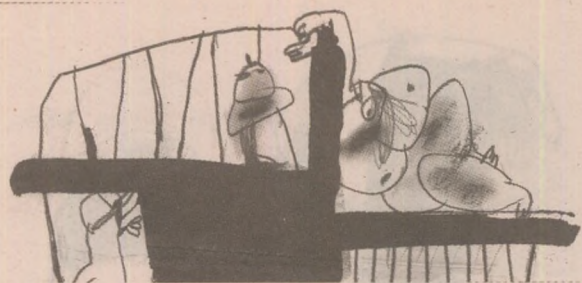
Delta Dunării – Sfântu Gheorghe
ediția a VI-a
10 – 16 august 2009

Un festival pe nisip

Logo-uri: st advertising agency, 24-FUN, FORTRA, România literară, HotNews, Cotidianul, Cinemart, sifers, HBO

foto: Mihaela Marin

comentarii critice

NU ȘTIU alții cum sunt, dar în structura mea de cititor de gazete și reviste constat o schimbare majoră în anii din urmă. Dacă până în 1989 eram un devorator neobosit de tablete de autor (îmi amintesc și astăzi că primul lucru pe care îl căutam în momentul în care cumpăram **România literară** era rubrica lui Geo Bogza), astăzi această categorie de texte reprezintă ultimele lucruri pe care le citesc într-o publicație. Simt în ele, de cele mai multe ori, un efort disperat al autorului în cauză de a umple pagina cu un număr fix de semne, chiar și atunci când autorul nu are nicio idee clară în minte. Poate pentru că am trecut și eu prin această experiență, trăiesc aproape fizic disperarea încrâncenată a unor autori de a întinde de cuvinte și formulări ca de o pătură prea scurtă pentru a cuprinde un spațiu devenit prin rutină și secarea inevitabilă a ideilor demne de interes, înspăimântor de mare. Contrastul este mai evident în cazul cotidianelor unde, foarte adesea, tabletele de autor par un soi de lălaială cu ifose, fără obiect în raport cu densitatea și concretețea informațiilor din celelalte articole. În ce mă privește arunc un ochi peste ele, dacă tema mă interesează citesc începuturile de paragrafe să văd cum se dezvoltă demonstrația și, eventual, finalul pentru concluzii. Doar în situația fericită în care mă interesează foarte tare poziția unui anumit publicist în legătură cu tema aflată în discuție citesc o tabletă de autor de la cap la coadă.

Nu pot să nu constat însă un paradox. Pe cât de subțiri par (și sunt) tabletele de autor atunci când apar într-o publicație, pe atât de consistente pot deveni la publicarea lor în volum. Citite în succesiunea lor, se transformă în veritabile documente de viață, dezvăluie un anumit tip de sensibilitate, un mod specific de a privi și a înțelege lumea, o întreagă filosofie a existenței de zi cu zi. Este clar că specia ține mai degrabă de literatură decât de publicistică și că rostul unor asemenea texte aflate la limita dintre eseu și proză este mai degrabă într-un volum de sine stătător decât între paginile heteroclitice ale unui ziar sau chiar ale unei reviste de cultură.

Acestea fiind spuse, trebuie să recunosc faptul că relațiile mele cu volumul Adrianei Babeți *Prozac. 101 pastile pentru bucurie* au fost cam de felul următor: am avut cartea mereu la îndemână pe masa de lucru (țin mult la autoare și nu de ieri, de azi), dar de fiecare dată când am căutat un volum despre care să scriu am ales altceva (poate chiar din motivul invocat în prima paranteză a acestei fraze). Pura întâmplare a făcut ea venind de la filmul *Inamicii publici*, obsedat încă de personalitatea complexă a lui John Dillinger, așa cum apare ea în interpretarea artistică foarte nuanțată a lui Johnny Depp, să iau distrat de pe masă cartea Adrianei Babeți și ea să se deschidă fix la pagina 158, la textul *Tușica se întoarce (II)*. Se vorbește acolo despre sfârșitul Annei Sage (așa cum era știută de FBI și de Dillinger însuși), femeia în roșu, cea care l-a trădat pe vestitul gangster, asasinată în anul 1947 într-un apartament din Timișoara și despre destinul tragic al unora dintre cei care, peste ani s-au ocupat într-un fel sau altul de acest caz (prozatorul Mircea Nedelciu, regizorul Mircea Veroiu, soția acestuia Elena Albu). O stranie completare la filmul pe care abia îl văzusem și care m-a făcut să citesc pe nerăsuflăte tot volumul Adrianei Babeți. Sunt convins că această destul de ciudată coincidență îi va spune ceva autoarei.

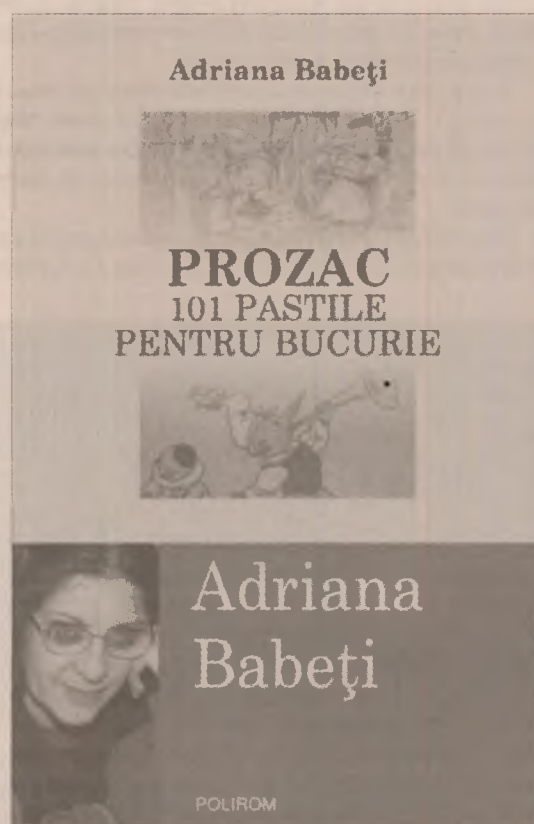
Prozac. 101 pastile pentru bucurie, este, în intenția autoarei un soi de rețetă pentru optimism, numai bună pentru supraviețuirea în aceste timpuri de tot mai acută criză economică. Volumul este alcătuit din două secțiuni: *Maculator* (texte apăsate autobiografice, inclusiv un jurnal ținut în perioada în care autoarea a suferit o intervenție chirurgicală) și *Secretul Adrianei* (textele publicate în rubrica fixă din revista „Suplimentul de cultură.” Dacă textele din prima secțiune au o mai mare miză existențială – fapt explicabil și din experiența limitată trăită de autoare – cele din partea a doua pun accentul pe mici întâmplări din viața cotidiană, menite, în cenușiul cotidian, să readucă zâmbetul pe buze și bucuria în suflet. Adriana Babeți a învățat de

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

Manual de supraviețuire

Adriana Babeți, *Prozac. 101 pastile pentru bucurie*, Editura Polirom, Iași, 2009, 302 pag.

la Mihai Șora să se bucure de ceea ce venerabilul filosof numește în textele sale „sarea pământului.” Ca și Mihai Șora, ea știe că fiecare zi trăită este o binecuvântare, că frumusețea și candoarea se află la tot pasul. Totul este să ridici capul din pământ pentru a le privi și pentru a-ți umple sufletul de minunile care ne înconjoară și pe lângă care trecem cel mai adesea indiferenți, măcinați de griji și necazuri de tot felul. Crezul de viață al lui Mihai Șora a devenit și al Adrianei Babeți și din el s-a născut această carte. Rezumată, această filosofie de viață dă substanță unuia dintre textele cele mai profunde ale cărții, *Știința lui M.Ș.* și oferă o lecție de fericire pământească de pe urma căreia fiecare om ar avea numai de câștigat: „...să-ți păstrezi intacte, ca în copilărie, interesul, curiozitatea vitală; să ai o anumită detașare, dar nu ca formă de dezinteres, ci ca distanță interioară; să înveți să calci în așa fel încât să nu te înglodezi

Nu pot să nu constat însă un paradox. Pe cât de subțiri par (și sunt) tabletele de autor atunci când apar într-o publicație, pe atât de consistente pot deveni la publicarea lor în volum.

în propria situație și îngrijorare la fiecare pas, lăsându-te năpădit de acestea; să rămâi deschis; să nu fii comod; să ai o disponibilitate, o deschidere fără obiectiv; să trăiești într-o iluzie fără termen, adică să ai speranță; să faci lucrurile fără încrâncenare; să nu-ți epuizezi energia; să percepi, oarecum cu coada ochiului, lumea extrem de frumoasă care curge alături de tine; să-ți păstrezi orizontul integru; să ai disciplină; să nu te gândești doar la rezultatul unei acțiuni, ci să te bucuri de pașii făcuți; să-ți amintești, la capătul unei zile, de toate lucrurile minunate care te-au înconjurat; să fii conștiincios; să ai o undă de melancolie în chiar toiul jubilației; să primești tot parfumul și gustul lumii înconjurătoare; să nu îți pierzi bucuria.” (pp. 126-127) Splendide îndemnuri. Fie și numai pentru aceste rânduri, cartea Adrianei Babeți merită citită.

Multe dintre paginile Adrianei Babeți sunt străbătute de o intensă melancolie. Amintiri dintr-o copilărie tot mai îndepărtată, poze de demult în care apar personaje dintr-o alta existență, chipuri de azi legate de întâmplări mai vechi o pun pe autoare într-o stare de permanent balans între lumea de azi și cea de ieri. Uneori maturul de azi privește lumea cu ochii copilului de ieri sau, dimpotrivă, își contemplant „dramele copilăriei” cu privirea amuzată cu care ar vedea un film de desene animate. Dacă atunci când se analizează pe ea, cea de ieri, Adriana Babeți este de o autoironie dusă până la limita cinismului, cu totul alta este atitudinea ei când este vorba de ceilalți. Privindu-le pozele reale sau păstrate în amintire, le reconstituie personalitățile așa cum erau ele în copilărie, și le analizează din perspectiva destinului ulterior. Iar cu unii, viața nu a fost deloc miloasă. Dimpotrivă! Amintindu-și un episod din copilărie când doi colegi au scos-o dintr-o criză de plâns luând-o mai mult pe sus să învețe jocul Alunelul, Adriana Babeți meditează pentru o clipă la ceea ce le-a rezervat destinul protagoniștilor acelei întâmplări vesele: „Nelu Huțanu a murit în septembrie 2005 intoxicat cu gaz în garsoniera lui, iar Doralina e de opt ani în comă profundă, pe aparate, într-o clinică undeva în Germania. Când mă gândesc la ei, mă năpădește o mare durere. Apoi inima mi se ușurează și înseninează treptat, pentru că-i văd mici, în octombrie, pe când îmi dezvăluiau marele secret al jocului Alunelul, în cerc, să ne fie să ne fie cu no-roc” (p. 96).

În mod firesc, volumul Adrianei Babeți, *Prozac. 101 pastile pentru bucurie*, este o carte inegală ca valoare și cotă de interes. Când ești obligat să scrii săptămână de săptămână fix 3500 de semne, nu poți fi tot timpul inspirat și plin de idei. De aceea, unele dintre texte sunt pline de învățăminte sau foarte captivante (eșantioanele de mai sus sunt doar câteva exemple foarte elocvente), în vreme ce peste altele se poate sări fără nicio pagubă. Una peste alta, chiar dacă nu este chiar rețeta fericirii universale, cartea Adrianei Babeți, *Prozac. 101 pastile pentru bucurie*, poate fi, cu siguranță, o lectură mai mult decât agreabilă pentru zilele de vacanță. ■

PUBLICITATE

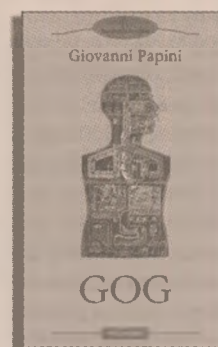
www.polirom.ro

■ Sarah Waters
Din vîrful degetelor

■ Giovanni Papini
GOG

■ Donna Leon
Moarte în La Fenice

■ Sylvia Plath
Johnny Panic și Biblia Viselor

Suplimentul
CULTURĂ

Un săptămânal realizat
în colaborare cu Ziarul de Iași

Constantin Toiu

PREPELEAC

În Parlamentul dintre cele două războaie...

ȘEDINȚĂ de pomină care trebuie neapărat reproduasă...

O înfruntare violentă de opinii pe care zierele vremii din epocă o relatără cu multe amănunte picante...

Un deputat conservator:

...– Și să vă mai spun un lucru, domnilor... (vacarm, strigăte)... domnilor... domnilor... vă rog, puțină

răbdare... zece secunde și am temmat, (implorând), ...domnilor, vă roggggg!

(Se lasă o tăcere aproximativă).

– Domnilor, – continuă deputatul conservator, – să știți de la mine un lucru.

Un ins care... (și spune verde verbul românesc cel mai des folosit), ...prea mult, nu poate fi un bun politician, unul echilibrat, serios, și plin de răspunderea misiunii sale în fața națiunii...

Rumoare. Un debutat liberal, tânăr, fugos, din aripa cea mai cutezătoare, se repede la tribună și ia cuvântul, tipând:

– Onoratul coleg vrea să susțină oare că Robespierre și toți tiranii asceți, vegetarieni și prin urmare impotenți, ... *pas de viande, tout s'explique!* (râsete în sală)... toți acești sclerați ai istoriei care nu aveau de a face cu femeile, ori prea puțin sau *ne-con-vin-gă-tor!*... (alte râsete, multe)... sunt de preferat unei persoane normale și care dă naturii ce-i al naturii, – chit că elanul său viril îl face să exagereze?... (Vii aprobări în sală) Și, la urma urmelor – continuă – stimați colegi, cum am apărut noi pe lume. Prin discursuri revoluționare?... Prin exortări ascetice,... etice?... (Strigăte, aplauze)... Părerea mea, domnilor, este că libertatea, bunăstarea și toleranța sunt ale vieții, când viața-i înțeleasă, cum se cuvine ea înțeleasă, cu toate păcatele și slăbiciunile ei...

Și-apoi, onorați colegi, – așa ca o paranteză, – așa am auzit, așa spun și *io*, – cică visul unui bărbat puternic, *bine înzestrat* (și apăsă pe cuvinte, sala aproape explodând de atâta încordare), este să-și înșele, cu timpul, nevasta, care nevastă e și ea, cu timpul, înșelată cu prima amantă, – așa e viața, – domnilor; și pe prima amantă cu a doua amantă și pe urmă, tot cu timpul, și pe a doua amantă, ... pe urmă și aceasta... (cu a treia urlă în cor sala).

...Ați ghicit, domnilor, ... cu a treia amantă... *concomitent, concomitent, ... concomitent...* (delir în sală)... și așa mai departe, cât poate omul...

(Glasul vorbitorului dispăru în vacarm).

Vorbea, dar nu se mai auzea nimic...

Era un deputat din Gorj. La butonieră, avea o garoafă galbenă.

Ședința se suspendase, și toată lumea năvălise la bufet.

A doua zi, un ziar de moravuri nu prea grele titra cu litere de-o șchioapă:

Senzațional, Parlamentul român... s-a turcit... ■

Rodica Zafiu

PĂCATELE LIMBII

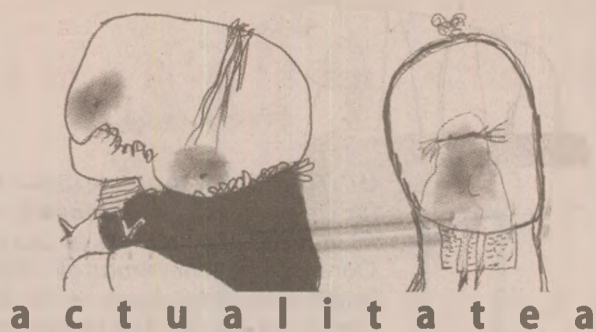
HUSEN este unul dintre cuvintele mai puțin frecvente, dar rezistente în timp, ale argoului românesc. Termenul a fost înregistrat în anii '30 ai secolului trecut: de V. Cota, în *Argot-ul apașilor. Dicționarul limbii șmecherilor* (1936) și de M. Negru (într-o notiță din *Adevărul literar*, 5.01.1936:

„vede *husănu* material“). Cuvântul circula în oralitate, cu mai multe variante fonetice – *husen*, *husân* sau *husân* –, manifestând o stabilitate caracteristică pentru nucleul limbajului interlop.

Personajul denumit *husen* are în scenariul agresivității un rol important, fundamental pentru lumea interlopă: e victima, păgubașul – numită astfel chiar din momentul alegerii sale: „au ochit un *husân* de avea banii grubă pe el“ (E. Barbu, *Groapa*, p. 328); „își alege... «*husenul*» (victima) în magazinul «Unirea»“ (*Adevărul*, 334, 1991). Calitatea de potențială victimă este și baza pentru o utilizare peiorativă a cuvântului, cu sensul mai larg de „om naiv, prostănac“: „Ce-l jigni pe *husân*? Că-l avansai general?“ (P. Goma, *Ostinato*, p. 33); „Ce *husen* e, mă, ala, nu știe nici să treacă strada“ (123urban.ro). În internet, se găsesc destul de multe atestări recente ale cuvântului – fie ca element argotic prezentat în scop documentar, cu glosări aproximative, de tipul „*husen*“ – „persoană din mediul rural“ (*Curierul zilei*, 18.03.2009), fie în insulte, adesea destul de vulgare. Majoritatea atestărilor ilustrează sensul de bază: „Dacă tu ai fost *husen* și ai luat țeapă, ce să-ți fac?“ (forum *România liberă*, 25.02.2009); „Ion Nicolae nu este nici pe departe ceea ce, în limbaj de cartier, numim *husen*. El este chiar bine înfipt în oraș, deținând un cumul de calități și funcții“ (*Arena vâlceană*, 6.10.2006). Cuvântul apare și în sintagma *husen de gară*, formată pe tiparul amplificărilor ironice (ca și *fraier cu cioc*, *fraier cu sonerie*) și în care pare să se ghicească un fapt social real: rolul de victimă perfectă atribuit de hoții de buzunare provincialilor sosiți în gară.

Ar mai exista și un feminin *husănoaică* (înregistrat de T. Tandin, în *Limbajul infractorilor*, 1993), care nu pare, însă, tocmai frecvent: nu i-am găsit, deocamdată, nicio atestare în internet.

Originea termenului *husen* a fost explicată convingător de Al. Graur, într-un articol – „Notes sur quelques mots d'argot“ – din 1937; lingvistul a arătat că este vorba de un împrumut din idiș, unde substantivul *husn* are sensul „logodnic“. Etimologia a fost preluată de *Micul Dicționar Academic* (MDA, 2002), în care s-a ales varianta fonetică *husân*; în DEX cuvântul lipsește, ca și în *Noul dicționar universal* (NDU, 2006) și în *Dicționarul explicativ ilustrat* (DEXI, 2007). În *Dicționarul etimologic*

Husen

al lui Al. Ciorănescu (traducerea românească din 2001), pentru *husân* se reia etimologia propusă de Graur, cu o diferență de grafie, cuvântul-sursă din idiș fiind scris *chôssen*. De fapt, în dicționarele actuale de idiș forma standard a cuvântului (de origine ebraică) este *khosn*; sensul său este atât „mire“, cât și „logodnic“.

Tot Al. Graur are meritul de a fi observat legătura dintre *husen* și *fraier*, două cuvinte care ilustrează aceeași evoluție semantică, trecerea de la sensul de „logodnic“ la acela de „naiv“, „victimă“. E foarte probabil ca sensul argotic al lui *husen* să se fi dezvoltat după modelul lui *fraier*, imitând o schimbare semantică încă transparentă în epocă. În privința lui *fraier*, lucrurile sunt destul de clare: cuvântul *Freier* – la origine cu sensul „logodnic“ – are și în prezent, în germana colocvială, semnificații metaforic-peiorative, în primul rând de „client al unei prostituate“. Colocvialismul s-a răspândit în mai multe limbi slave, fără să se poată spune cu exactitate dacă idișul a servit sau nu de intermediar. O discuție foarte interesantă, pe site-ul *wordreference* (<http://forum.wordreference.com/showthread.php?t=781472>), purtată între anii 2006 și 2008, compara, din perspectiva vorbitorilor actuali, nuanțele de sens ale reflexelor cuvântului german în registrul colocvial-argotic din limbile slave. În opinia participanților, sensul din poloneză al lui *frajer* este clar depreciativ (și identic cu cel din română): „naiv, prost, bun de înșelat“; un sens similar există și în rusă, unde cuvântul *Фраер* ar fi, totuși, învechit; în cehă, slovenă și în croată, cuvântul se pare că are accepții pozitive („drăguț, simpatic, *cool*“) sau neutre („tip“, „prieten/iubit“); în sârbă ar exista ambele sensuri.

Trecerea de la sensul „logodnic“ la acela de „victimă“ cere niște lămuriri suplimentare. După Ciorănescu (*Dicționarul etimologic*), „semantismul pare să se explice prin ideea că logodnicul este totdeauna tras pe sfoară“. S-ar putea presupune și trecerea de la sensul „client al unei prostituate“ la acela de „victimă“, prin scenarii destul de tipice ale asocierii dintre prostituție și jaf. Am propus însă, cu altă ocazie, o explicație prin modelul metaforic (alegoric) al furtului sau înșelăciunii ca nuntă: în viziunea ironică, antiflastică, a limbajului familiar și argotic, în care cărciuma e numită *biserica* și închisoarea *pension*, nu e nefiresc ca relația dintre victimă și agresor să fie descrisă în termeni amoroși, iar victima să devină aspirantul pasionat al întâlnirii fatale.

În vreme ce *fraier* și-a lărgit extrem de mult sfera de circulație, devenind un cuvânt familiar de bază, *husen* a rămas în cercul restrâns al limbajului lumii interlope, de unde pătrunde accidental și în stilul expresiv-agresiv a altor vorbitori, cu o anume notă de exotism. ■

Gabriel Liiceanu

Interviu inedit cu Simone Boué

„Nu cred deloc că-i scăpa frumusețea lumii”

NU INTENȚIONEZ, în aceste rânduri, să fac un portret al lui Simone Boué. Aș vrea să spun doar că, în cazul lui Cioran, ea a fost nevăzutul din spatele reușitei. Mai întotdeauna eroul de la rampă are în umbră pe cineva care-i veghează pașii. Isprăvile eroilor homerici beneficiau din culise de gesturile prevenitoare ale unor zei care îi protejau. Ei interveneau luând când forma unui nor, când chipul unei păsări, când pur și simplu abătând, cu un gest invizibil, traiectoria lăncii sau a unei săgeți sau, dimpotrivă, ducându-le la țintă. Ingerul îndeplinește mai târziu și el această funcție, de ocrotitor (ce scapă privirii) al celui pe care-l are în grijă. Frumusețea e că în viața oamenilor de seamă apare mai întotdeauna cineva care, în deplină discreție, creează, întocmai ca zeii și ingerii pentru faptele eroilor lor, condiția „operei”, posibilul ei. El este cel care dă fără să aștepte nimic, care nu e aplaudat de nimeni și a cărui trecere pe pământ rămâne cel mai adesea neobservată.

Cioran a trăit o vreme din burse, dar adevărata lui bursă, primită prin voia destinului și pe viață, poartă numele „Simone Boué”. Văzându-l pe Cioran în repetate rânduri, mai ales după 1990, am ajuns să o cunosc și pe ea. Mon amie, o prezenta Cioran. Frumos era că-l iubea pe Cioran tachinându-l oarecum la tot pasul, alintându-l cu povestirea unor scene care-l priveau, pe care le asculta amuzat, dar din care el, Cioran, nu ieșea întotdeauna glorios. Avea un simț al umorului care-l egala pe cel al lui Cioran și, uneori, ascultându-le schimburile de replici, aveai senzația unui adevărat recital de finețe și bun-gust. Am cinat de mai multe ori împreună. Când am rugat-o, în 1994, să facem un scurt interviu filmat (Cioran era internat la spitalul Broca, iar eu s-a nimerit să fiu la Paris în același timp cu Sorin Ilieșiu, pe care Simone îl cunoștea din vremea filmărilor făcute cu Cioran în iunie 1990), a acceptat cu simplitate, precizând însă că discuția se va rezuma doar la o înregistrare sonoră. Mi-aduc aminte că Sorin Ilieșiu, care-și instalase camera de filmat în apartamentul minuscul din rue de l'Odéon, a fost obligat să acopere obiectivul aparatului cu șapca. Asta în timp ce Simone râdea și comenta ironic întreaga scenă.

Aflasem de-cu-seară de la Monica Lovinescu că a doua zi, pe 18 noiembrie, era aniversarea ei. (Ziua Monicăi era pe 19 noiembrie și le sărbătoriseră pesemne în repetate rânduri împreună.) Trebuie să mărturisesc că imi pusesem speranțe mari în interviul acesta. Însă n-am reușit să aflu lucruri deosebite de la Simone, despre cel pe care îl avusese alături vreme de cincizeci de ani. O discreție fundamentală o împiedica „să-și dea drumul” și senzația stranie pe care am avut-o pe tot parcursul discuției a fost aceea că stăteam de vorbă cu Simone despre vecinul ei de palier. Într-un fel a fost consecvență sieși, rămânând învăluită în nevăzutul ei. Și totuși, Cioran apare, din cele câteva scene evocate, viu și „văzut de aproape”. (Gabriel Liiceanu)

Gabriel Liiceanu: Întâmplarea face, doamnă, să fi aflat că astăzi este ziua dumneavoastră de naștere și că, exact acum cincizeci de ani, l-ați cunoscut pe Cioran.

Simone Boué: Da, era în 18 noiembrie 1944. Stăteam la coadă la cantină, la Foyer International și, cum întârziam întotdeauna, ajunsesem când erau pe punctul să închidă. Cioran întârzia și el, chiar mai rău decât mine, așa că se afla la coadă undeva în spatele meu.

G.L. Unde se întâmpla asta?

S.B. Pe Boulevard Saint Michel, la un local care avea la parter un restaurant pentru studenți. Trebuia să completezi un formular și să pui data. Și-atunci Cioran s-a apropiat de mine – îl remarcasem...

G.L. Ce v-a făcut să-l remarcați? Avea ceva deosebit?

S.B. Da. Era întotdeauna singur și nu avea deloc aerul unui francez, ceea ce pentru mine (râzând) era mai degrabă un lucru pozitiv. Știti, când ești tânăr, ești atras de lucruri neobișnuite, de lucruri care ies din comun.

G.L. Avea un aer exotic?

S.B. Exotic e mult spus. Cert e că nu aducea a francez. Poate a rus...

G.L. Cioran era pe-atunci student, nu?

S.B. Da... Nu... Adică da, pregătea un doctorat, pentru că altminteri n-ar fi avut ce căuta în acel local destinat studenților. În orice caz, important pentru el era să aibă posibilitatea să mănânce acolo.

Așadar, cum vă spuneam, a ieșit din rând și s-a

apropiat de mine, întrebându-mă în ce zi eram, ca să-și poată completa formularul. Ei bine, iată, de data asta eram capabilă să răspund la întrebare, pentru că era ziua mea: 18 noiembrie. Apoi am continuat să vorbim și așa ne-am cunoscut. Am plecat împreună și de-atunci am început să ne vedem.

G.L. În perioada aceea, dacă nu mă înșel, Cioran era fascinat de literatura engleză, mai cu seamă de poezia lui Shelley, iar dumneavoastră făceați studii de engleză și, în felul acesta, ați găsit pesemne un teren de interes comun...

S.B. Începuse să învețe engleza mai de mult, iar în momentul în care ne-am cunoscut avea ce-a ce se numea o Miss, o bătrână doamnă englezoaică, de fapt irlandeză, pentru că, fiind în timpul Ocupației, englezii nu aveau ce căuta în Franța.

G.L. Avea posibilitatea să plătească o Miss?

S.B. Ei, o plătea foarte puțin și ea îi dădea ore mai cu seamă pentru că Cioran era cuceritor și, în plus, îi mai și vorbea de rău pe francezi, ceea ce nu putea decât să-i facă plăcere irlandezei. Apoi, cred că bătrâna doamnă era puțin îndrăgostită de șarmul lui și, cum vă spuneam, chiar faptul că nu arăta a francez conta. Vedeți fotoliul acesta? Este o moștenire de la doamna despre care vorbim.

G.L. Unde locuia Cioran pe-atunci?

S.B. La Hotel Racine, avea și o mică bursă – nu mai știu exact ce fel de bursă.

G.L. Și cum își petrecea timpul? Citea mult, scria? Avea proiecte? Cocheta cu gândul de a trece la scrisul în franceză?

S.B. A nu, absolut deloc. Ce m-a frapat cunoscându-l era faptul că, din când în când, aluneca dintr-odată într-un univers sumbru și atunci citea o pagină din Biblie în limba română. Apoi, după ce termina de citit, se apuca să scrie în română, nu mai mult de o pagină, iar când termina de scris, era complet transformat, devenea senin, avea poftă să fluiere... În perioada aceea Eliade îi trimitea pachete din Portugalia...

G.L. Eliade lucra atunci la Consulatul din Lisabona.

S.B. Exact. Și în pachetele pe care le primea se găseau mai ales țigări Camel. Ei bine, cu un pachet de țigări pe care îl vindea la ușa unui bar de noapte, Cioran putea să-și plătească chiria pe o lună. Extraordinar, nu?

Imi mai aduc aminte de ceva din perioada aceea. Sub masa la care scria, Cioran ținea o valiză, pregătită în orice moment pentru cazul în care ar fi fost mobilizat, în țară la el. Știam că atunci când plecase îi spusese atașatului militar: „Puteți conta pe mine. Știu că, în caz de ceva, numai eu sunt cel care mai poate salva situația.” Oricum, vederea acelei valize, pe care Cioran stătea cu picioarele în timp ce scria, mă îngrozea de fiecare dată.

Avea o manieră cu totul specială de a vedea lucrurile...

G.L. Cât timp a durat interesul lui Cioran pentru limba engleză, pentru literatura engleză?

S.B. Destul de mult. Tot timpul, în fond. Venea la cursuri cu mine și toată lumea îl remarcase, pentru că

era singurul care purta pălărie, într-un moment în care nimeni nu purta pălărie în Franța. Avea de asemenea un pardesiu minunat, dintr-o stofă groasă, în timp ce francezii nu sunt niciodată îmbrăcați cum trebuie când e vorba să se apere de vremea rea. Toți, în sala de curs, luau notițe febril. Cioran se instala, nu nota nimic și toată lumea îl privea cu o anume curiozitate. E drept că nici eu, nici Cioran nu ne duceam în mod regulat la cursuri.

G.L. Ce anume v-a impresionat cel mai mult la el, atunci când l-ați cunoscut? Felul lui de a gândi, de a vorbi? Avea ceva deosebit, de ființă înzestrată aparte?

S.B. O, da! Era mereu surprinzător. Avea o manieră cu totul specială de a vedea lucrurile, când în cele mai mici detalii, când, dimpotrivă, de a nu le vedea deloc. Da, pot spune că n-am cunoscut niciodată un om atât de interesant...

G.L. Era preponderent ironic? Avea umori egale? Sau, mai degrabă...

S.B. Umori egale? Mă faceți să râd! Dimpotrivă. V-am povestit deja cum cădea dintr-odată într-o dispoziție sumbră și cum de-abia faptul de a scrie o pagină îl elibera.

Ieșeam uneori, mai cu seamă în Jardin de Luxembourg, și acolo Cioran întâlnea prieteni români. Atunci am auzit prima oară înjurături românești și am început să le învăț fără să vreau. Evident, nu înțelegeam ce-și spuneau, dar am fost izbită de recurența anumitor expresii și-mi amintesc că, la un moment dat, cu o voce timidă, am întrebat: „Ce-nseamnă «pupa-ma-n-cur»?”. Au izbucnit toți în râs și mi s-a spus că pronunțasem cuvintele cu un accent transilvănean. Asta a fost prima înjurătură pe care am învățat-o.

G.L. Am să vă dezamăgesc, spunându-vă că de fapt aveți un accent pur parizian.

S.B. (râzând) Mă simt profund vexată!

G.L. Spuneți-mi, doamnă, ce-nseamnă să fii împreună vreme de cincizeci de ani cu o persoană ca Cioran? Era răsplătitor? Era o bucurie? Sau poate, dimpotrivă, era chinuitor? E nepoliticos să vă cer să faceți un asemenea bilanț?

S.B. Adevărul e că aveam vieți complet diferite. Eu eram profesoară și n-aveam decât o singură idee: că a doua zi trebuia să mă trezesc cu noaptea în cap. Și tocmai din cauza asta am început să am insomnii. El, în schimb, a început să cunoască lume și ieșea adesea, întorcându-se târziu. Toți cei pe care i-a întâlnit în perioada aceea mi-au rămas necunoscuți. Pentru că trăiam oarecum în contratimp, deși, evident, (râzând) se mai întâmpla și să ne întâlnim.

G.L. Vreți să spuneți că n-ați apucat să-i cunoașteți pe Michaux sau Beckett?

S.B. Ba da, desigur, dar acum mă refer la perioada imediat următoare războiului. L-am cunoscut mai întâi pe Eliade și ceea ce m-a amuzat și fascinat era modul acela total nefranțuzesc al lui Cioran (deși, eu fiind născută în Vendée, nu sunt într-un totu franțuzoică) de a prezenta pe cineva prin exagerări teribile, de genul „Ai să-l cunoști pe cel mai mare scriitor etc.”. Dar maniera aceasta de a pregăti o întâlnire era în același timp captivantă și seducătoare.

G.L. Nu vă uimea contradicția asta care exista între tonalitatea sumbră a scrisului său și veselia pe care Cioran o degaja în viața de zi cu zi? Bucuria lui de a râde și de a-i face și pe alții să râdă...

S.B. Există nu puțini oameni care spun că în scrisul lui Cioran este ceva tonic, că simțul umorului stă acolo la pândă la tot pasul. Adevărul e că umorile lui erau extrem de schimbătoare. Putea fi într-o dispoziție masacrantă, iar cinci minute mai târziu să-l faci să râdă.

G.L. Vă amintiți cumva când a luat hotărârea de a începe să scrie în altă limbă, de a aparține altei culturi?

S.B. Dădea semne. Într-o zi mi-a spus: „N-are nici un rost să scriu într-o limbă total necunoscută”.

G.L. Avea „orgoliul rănit al cuiva care vine dintr-o cultură mică”, cum singur spune?

S.B. Fără îndoială.

G.L. A avut dificultăți în a face trecerea de la o limbă la alta?

S.B. A avut în măsura în care, ca mulți români – asta l-am auzit pe el spunând-o – credea că știe franceza. Or, a început prin a-și da seama că nu era cazul. Și-a consultat unul dintre prieteni, căruia îi dăduse manuscrisul, și tipul i-a spus că trebuie rescris totul. Cioran a fost teribil de vexat...

G.L. Dar nu a început prin a vă cere dumneavoastră părerea?

S.B. În perioada aceea eram la Mulhouse, promisem acolo primul meu post. Era imediat după război și viaductul pe care trecea trenul fusese bombardat. În plus, trenul mai traversa și nu știu câte frontiere. De la Mulhouse la Paris se făceau douăsprezece ore. Așa încât, ne vedeam greu, iar povestea cu primul manuscris în franceză al lui Cioran s-a făcut fără mine.

G.L. Am putea, așadar, spune că numai pentru prima carte, *Tratat de descompunere*, Cioran a avut probleme cu franceza? Că apoi le-a depășit complet? Insist, pentru că m-a preocupat mult perioada asta, a schimbării identității lingvistice a lui Cioran. A doua carte a venit firesc?

S.B. A doua carte, după cum știți, era o carte de aforisme și, într-un anume sens, Cioran putea reveni mai ușor asupra fiecărei fraze.

G.L. „«Nu», îi plăcea lui Cioran să spună, mi-a intrat în viață.” Doamnă, cum v-ați acomodat cu filozofia de viață a lui Cioran, cu scepticismul lui, cu pesimismul acela căruia nu-i scapă nimic din lume și din aspectele vieții? Faptul că partea de frumos a lumii era, în scris cel puțin, cu desăvârșire ignorată?

S.B. Nu cred deloc că îi scăpa frumusețea lumii...

G.L. Și totuși, în scrierile sale este prezent doar negativul vieții.

S.B. Nu sunt înclinată să văd asta ca pe o „viziune”. Eu am sesizat mereu partea „veselă” a personalității lui și am reacționat mai puțin la aspectul de care vorbeți. Ceea ce mă interesa în scrisul lui era perfecțiunea formulării.

Era prezentat ca „prietenu lui Ionesco”

G.L. În acea epocă a începutului, când nu avea parte de notorietate, visa, se frământa, avea proiecte, se temea pentru viitorul lui cultural în Franța?

S.B. Cioran n-a avut niciodată proiecte. Găsea asta ca pe ceva perfect absurd. Trăiam realmente de la o zi la alta.

G.L. Cioran a spus la un moment dat că e demn de dispreț cel care aderă la celebritatea lui. Cum a trăit ipostaza lui de scriitor cunoscut, omagiat, de mare stilist al limbii franceze, propus mereu pentru premii pe care le refuza?

S.B. Dar asta s-a întâmplat foarte târziu. Cioran a povestit în repetate rânduri că, atunci când ieșea în lume, era prezentat ca „prietenu lui Ionesco”. Mai târziu a devenit „prietenu lui Beckett”. Multă vreme el n-a existat „în sine”. Asta îl amuza, dar cred că, omeneste, îl și afecta. Cunoscut cu adevărat a devenit abia odată cu *Exerciții de admirație*, penultima lui carte. Apoi a venit *Anateme* și gata.

Am să vă povestesc cum s-a dus la un moment dat să se întâlnească cu Claude Gallimard. Fapt e că obosise să audă mereu că este autorul *Tratatului de descompunere*. Nu înțelegea de ce erau total ignorate cărțile pe care le scrisese în continuare. S-a dus deci la editorul său să întrebe de ce nu e publicat în *livre de poche*. Cioran voia ca în felul ăsta să fie citit de tineri. Avusese discuții în acest sens și cu Michaux, care de fapt era total contra formatului de buzunar. Se duce deci la Gallimard și îi propune să fie publicat în *poche*. Gallimard scoate dintr-un raft un dosar subțire cu încasările făcute din cărțile lui Cioran. Erau ridicole. „Uitați-vă și dumneavoastră, domnule, cum să vă public în *livre de poche* cu asemenea vânzări?”

Uneori i se mai întâmpla să câștige câte ceva

G.L. Să înțeleg atunci că ați împărtășit o viață tare modestă sub aspect material?

S.B. (Râzând) O, da, tare modestă, tare modestă... Mai precis, nu am trăit niciodată la un nivel ieșit din comun. Ca profesoară aveam o leafă, iar pe de altă parte cheltuielile noastre erau foarte mici. Apartamentul în care trăim, cu o chirie mică, l-am dobândit grație lui Cioran. De altminteri al lui e meritul că am devenit *agrégée*, „titulară”. Nu mă pregătisem deloc pentru asta, m-am prezentat într-o doară la examenul de titlatură, părinții mei îmi dădeau bani pentru studii și mi-am zis că, de dragul lor, o să mă duc acolo, o să fiu respinsă și am să rămân profesor fără titlu. Am dat examenul scris, apoi, absolut din întâmplare, am văzut lista și am descoperit cu uimire că eram printre cei admiși la oral. Numai că mie mi-e groază să vorbesc, nu știu pur și simplu să vorbesc și m-am gândit să nu mă mai duc la oral. Am întâlnit atunci o prietenă a lui Cioran, care era oarecum medic, și care mi-a spus că o să-mi dea un certificat medical, în caz că n-aș fi vrut să merg la oral. Atunci Cioran a început să discute cu fata asta, să-i spună că pentru nimic în lume nu trebuie să-mi dea certificatul și că trebuie cu orice preț să mă prezint la examen. Văzând că n-am încotro, m-am dus cu gândul că, oricum, am să pic. În program era Tennyson, *In memoriam*, un poem pe care nu-l terminase, extrem de plicticos, pe care-l citisem în diagonală. Nu prea știam ce să fac, nu prea aveam idei... Cioran avea obiceiul să citească tot soiul de biografii și mi-am amintit că-mi povestise la un moment dat o anecdotă despre Tennyson, care nu avea cine știe ce importanță pentru înțelegerea operei lui... Că fusese invitat la o sindrofie și că, uitându-se prin biblioteca gazdei și, nevăzând nici o carte de-a lui, a plecat imediat. Asta era bineînțeles o proiecție a amărăciunilor lui Cioran. I-am povestit lui Cioran că am spus anecdota pe care o aflasem de la el – a fost extrem de încântat – și că am fost admisă. Atunci Cioran mi-a spus: „Îmi datorezi la sfârșitul fiecărei luni diferența dintre salariul de titular și cel de profesor fără titlu”. Bineînțeles (râzând) că n-a văzut niciodată nimic de la mine.

G.L. Chiar niciodată?

S.B. Mă rog, nu mare lucru. Adevărul e că am trăit din foarte puțin. Ne mai permiteam, când și când, să călătorim, dar în condiții cu adevărat incredibile. Nu aveam bani să tragem la nici un hotel... Eu îmi ziceam că am putea, totuși, să cheltuim câte ceva, însă Cioran nu voia, era, cum să spun?, foarte „spartan”.

G.L. Asta se întâmpla din cauza condițiilor dificile în care era obligat să-și ducă viața sau din cauza „spartanismului” lui înnăscut?

S.B. De vreme ce câștiga foarte puțini bani...

G.L. Câștiga? Dar nu avea nici o slujbă.

S.B. A avut burse. Și-a fost apoi povestea aceea cu Burlington. E o scrisoare în acest sens, pesemne că e la Relu. I s-a comandat o prefață la un volum din opera lui Valéry, publicat de Burlington Foundation. I s-a refuzat prefața pentru că nu era îndeajuns de elogioasă. În sfârșit, uneori i se întâmpla să câștige câte ceva; existau ocazii de un fel sau altul.

G.L. Și totuși, cărțile lui, oricât de mici ar fi fost tirajele – de două-trei mii de exemplare, să zicem –, nu-i aduceau nimic?

S.B. Când v-am auzit în iunie povestind că volumul lui de debut, *Pe culmile disperării*, s-a vândut în România în 15.000 de exemplare...

G.L. 150.000 de exemplare.

S.B. Este de-a dreptul amețitor!

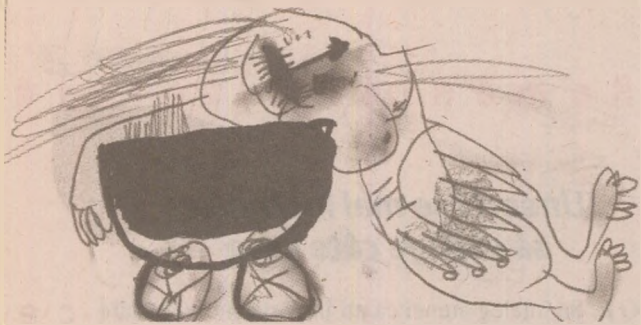
G.L. Cifra trebuie interpretată. Asta s-a întâmplat în 1990, după patruzeci și cinci de ani de interdicere a publicării lui Cioran în România. Acum tirajele „s-au normalizat”, au coborât la două mii de exemplare.

S.B. Când primesc situațiile de la Gallimard... Uitați, am aici *Tratat de descompunere*, ultima ediție, trei mii de exemplare.

G.L. Revin asupra unei întrebări pe care v-am mai pus-o: Dacă ați face bilanțul acestor cincizeci de ani din viața dumneavoastră, care s-au scurs alături de Cioran, ce-ați spune?

S.B. N-am nici o dorință să fac bilanțuri, nici nu știu să le fac. Cum să faci bilanțul unei vieți?

comentarii critice

Dinu Bălan

Petru Popescu – istoria unei receptări

ca personaj simbol al unei generații, boala ca ideologie, festivismul searbăd al manifestației de la 1 Mai. Situată romanului într-un mod polemic față de soluțiile spirituale și ideologice (v. mimetismul literar oficial) se produce prin respirația și tensiunea inoculată de celulele în degingoladă unui organism individual/social. Romanul *Prins* este o frumoasă ilustrare a temei supraviețuirii individului/corporalului/vitalismului de tip senzorial în contextul formalismului și al unei realități proletcultiste simbolizate de cancer. *Dulce ca mierea...* contrapune haina cazonă a realității dure și paupere din armata unei explozii de pasiune și senzualitate demne, pe alocuri, de pagini camilpetresciene sau holbaniene. Construcția oximoronică bazată pe realitatea mărunță a spațiului cazon și pe falduri de pasionalitate conferă romanului o tensiune amplă, celelalte mize românești părăd secundare. Bucureștiul este matca unei realități duale. Evadările de pe litoral (*Prins*) și de la Sibiu (*Dulce ca mierea...*) sugerează o posibilă evadare din drama colectivă. Cazarma este spațiul ideologic în care comunicarea dintre generații și patriotismul au devenit imposibile. Creierul personajului narator ingenuu absoarbe realitatea organică printr-o imensă sugativă, de aici senzorialul și intensitatea senzațiilor descrise cu „precizionism cinematografic”. Cel mai important lucru în cele două romane este reabilitarea banalului cotidian, cu vaste semnificații. Acesta nu e ca la proza optzecistă, unde banalul este neeroic, lipsit de semnificații, tem și derizoriu. Aici, dimpotrivă, banalul *semnifică* până la închegarea unei parabole politice nu foarte ample, romancierul preferând să respire frust drama unei incompatibilități funciare dintre formalismul sufocant al ideologiei și aptitudinea excepțională a personajelor de a trăi. „Clocotul” senzorial al personajului narator se realizează printr-o kinestezie a simțurilor aflate într-o alertă inoculată de proximitatea bolii/ideologiei, în „cazarma” unei realități/unui patriotism fad și pauper.

Apariția romanului *Sfârșitul bahic* consemnează o receptare sinuoasă și o problematică semnificativă a romanului satiric și popular. Tezele din iulie 1971 și perioada de *close-up*, ce le-a urmat, au provocat scrierea unei comedii de moravuri comuniste, un adevărat *Satyricon* românesc. Cu o altă ocazie, am analizat două portrete ale unor reprezentanți din protipendada comunistă – Florența și Florea Duncan, în care Elena, respectiv, Nicolae Ceaușescu se ghicesc abil camuflați. Tezismul (susținerea programată a unei ideologii), de care vorbea Nicolae Manolescu în 1973 cu referire la *Sfârșitul bahic*, nu se confirmă. Autodegradarea personajului narator prin instinct sexual și bahic indică neseriozitatea oricărei poziții discursive a acestuia. El nu este credibil nici sexual (posedă fanteze/impoturi ale feminismului), nici „bahic” (vinul îi produce greață și coșmaruri). Conținuturile ideologice sunt „aruncate” pe „scena” narativă, pentru a fi „persiflate”, prin degradare. Intenția parodică este dominantă. Simplificarea narativă caracteristică unui roman popular este realizată pentru „împachetarea” acestui conținut subversiv. În intenția romancierului nu a intrat nici o clipă crearea de psihologii, inocularea detaliului realist, în vederea realizării unei fresce sociale. Majoritatea comentatorilor au remarcat caracterul de „farsă” a cărții. Comicul de situație și de limbaj propagandistic bazat pe stereotipii este pregnant. Limbajul serios și înalt este luat în derâdere.

În ultimă instanță, romanul este o metaforă morală despre supraviețuirea românilor în istorie într-un mod conflictual și schizoid, pe fundalul noului de tip revoluționar. Tema supraviețuirii, recurentă în opera lui Petru Popescu, își găsește o ilustrare în registru satiric, prin romanul *Sfârșitul bahic*. Combinația de parodie și roman comercial a stâmit succesul lui în România, dar și traducerea imediată

uccesul romanelor românești *Prins* și *Dulce ca mierea...* se datora suculenței limbajului, respirației neobișnuit de ample a unei generații „fără idealuri”.

în țările blocului comunist, precum și în engleză, sub titlul *The Burial of the Vine* (1975). *Review*-urile sunt pozitive, remarcând satira pregnantă a moravurilor comuniste, în orizontul de așteptare creat în Occident de apariția monumentalului *Arhipeleagul Gulag* al lui Soljenițin din 1973.

Nu e un mare roman al literaturii române, însă importanța lui ca gen nou pentru acea perioadă este semnificativă. În plus, unul dintre meritele romanului *Sfârșitul bahic* este că a repus în discuție problematica romanului popular/a *bestseller*-ului în critica românească. Un material relevant și sintetic în limba engleză pentru postul de radio *Europa Liberă*, din 30 noiembrie 1973, despre dezbateră românească privitoare la acest tip de roman este realizat de Anneli Maier. Concluzia autoarei este că autoritățile culturale comuniste încurajau cultivarea romanului popular, dintr-un iluminism de natură ideologică. Cei mai înverșunați contestatari ai cărții au fost Valeriu Cristea, Sorin Titel, Achim Mihu. Pe marginea apariției ei, s-a iscat o dezbateră teoretică prin semnăturile lui Eugen Uricaru, Al. I. Ștefănescu, Paul Everac, Aurel Baranga, cu ponderi diferite. Petru Popescu însuși a fost un bun teoretician al romanului de largă difuzare. Lucrarea Ioanei Drăgan, *Romanul popular în România. Literar și paraliterar* (2001), a contribuit substanțial la înțelegerea naturii acestuia. Contribuții valoroase au fost aduse de Adrian Marino prin sintezele referitoare la romanul popular din *Biografia ideii de literatură*. Nicolae Manolescu (în *România literară*, nr. 14, 1993), Z. Ornea (în *Dilema*, nr. 172, 1996) discută ceva mai actual despre beneficiile romanului popular, respectiv, despre piața de consum. Lucrările unor teoreticieni precum Ken Gelder, Scot McCracker, John Sutherland etc. ajută la înțelegerea industriei de *entertainment* și a *bestseller*-ului în contemporaneitate. În Occident, *bestseller*-ul este analizat fără prejudecăți și *parti pris*-uri, în contextul unei industrii de *entertainment* eflorescente.

Robert McCrum în *The Observer* (5 august 2001) constată scăderea ponderii literaturii originale (*literary fiction*) în industria de carte occidentală. Unii critici situează *literary fiction* ca un simplu gen printre celelalte genuri ale literaturii de consum. Premiile literare prestigioase pecetluiesc statutul literaturii originale și serioase. Malcolm Bradbury în *The Modern British Novel* a semnalat relativizarea genului *literary fiction*, deoarece acesta intră în mixaj cu genurile romanului popular. Alte echivalențe pentru mixarea genurilor sunt: „hibridizarea” genurilor (Ihab Hassan), „întrepătrundere”, „pulverizarea/estomparea limitelor”. Preluând o sintagmă utilizată de Michelle Morano, *negotiation genre* (negocierea de gen), fără o miza teoretică prea mare, am transformat-o într-o metodă de lucru foarte rodnică, care subliniază dimensiunea sociologică extrem de importantă a unui roman de largă popularitate. Procesul de negociere este bidirecțional, presupunând, pe de o parte, intenția autorului de a scrie romane pe placul cititorilor (deci o poietică a romanului popular) și, pe de altă parte, receptarea cărților organizate eficient de industria de *entertainment* pe genuri populare (deci o teorie a receptării genurilor populare). Scrierea după formula romanului popular și receptarea propriu-zisă depersonalizează factorul uman (scriitorul și cititorul) – o caracteristică a industriei de *entertainment* care, *volens-nolens*, predomină în Occident. Ca o consecință, genul *literary fiction* (în această accepție, termenul este aproape intraductibil!) este relativizat în grila genurilor romanului de mare popularitate. Pe buna dreptate, critica literară elitistă este nemulțumită de acest tratament simplificator al industriei de *entertainment* față de literatura originală.

Romanele lui Petru Popescu din SUA au fost analizate de critica românească, reliefându-se mai mult formula

ENTRU o înțelegere adecvată a operei lui Petru Popescu, înțelegere minată de prejudecăți sau analize superficiale, e nevoie de cunoașterea facturii romanului de largă popularitate și de o demarcare a elementelor literare originale. Despre Petru Popescu se afirmă uneori cu dispreț și cu o evidentă „repudiare” că scrie după rețete populiste într-un mod facil. Se uită însă faptul că autorul romanului *Prins* scria încă din România cu un ochi complice la succesul de public. În trecut, *Dulce ca mierea e glonțul patriei* era socotit „roman comercial”. Succesul cărților sale era atât de mare încât Laurențiu Ulici afirma că autorul romanului *Prins* a fost „cel mai citit prozator al anilor 68-73”. Tânărul, cu o „inteligență limpede, înainte de orice, tăioasă ca o lamă de diamant” (Dumitru Micu), nu numai că scria romane complexe, dar avea o capacitate extraordinară de a crea audiență, dobândind astfel alura de vedetă pop a literaturii acelei perioade.

Succesul romanelor românești *Prins* și *Dulce ca mierea...* se datorează suculenței limbajului, respirației neobișnuit de ample a unei generații „fără idealuri”, insolentei frapante a scrierii la adresa regimului comunist. Ele au fost adevărate *bestseller*-uri ale literaturii române contemporane. Ele au fost citite ca „un imn”, ca „un manifest” al generației tinere. Mai multe elemente textuale (energetismul de inspirație americană, formula de jurnal intim, autobiografismul romanelor), paratextuale (fotografia unui tânăr „emaciat” de pe coperta romanului *Prins* sau titlul retoric/persiflant și autorul în haine militare de pe coperta primei ediții din *Dulce ca mierea...*) sau autobiografice (dragostea Zoiei Ceaușescu pentru tânărul romancier, farmecul personal și inteligența lui scilicet) au concurat la crearea unei dimensiuni legendare pentru cititorii acelor timpuri. „Supracodul” ideologic a facilitat scrierea *bestseller*-ului comunist (Eugen Negrici). Azi cititorii îi mai urmăresc încă aparițiile publicistice sau editoriale prin prisma celui capital important de simpatie. Plecarea sa în SUA a întrerupt receptarea critică a romanelor sale, unele aspecte ale problematicii lor rămânând încă neelucidate pe deplin, după mai multe contribuții aduse în reevaluarea operei, mai ales prin articolele sintetice din dicționarele și istoriile literare românești postdecembriste.

Succesul multor romane postbelice din România provenea din subversivitatea lor. Cititorii aspirau orice freamat, orice undă de revoltă la adresa regimului. În fond, *Prins* și *Dulce ca mierea...* prezintă o resurrecție a organicului, a unei energii frapante de tip hippie din partea unei generații apte să trăiască exponențial în condițiile sufocante ale epocii. Romanul *Prins*, chiar citit la rece, deține suficiente elemente de parabolă politică: mașina neagră a Securității, plutonul de execuție, Inginerul

a punct de pornire, romanul *Almost Adam* (În coasta lui Adam) este o fantezie științifică, dar, ca realizare, un roman de non-ficțiune îmbrăcat în armura unui *thriller*.

de roman popular, în defavoarea argumentelor de ordin literar. Împachetarea unor conținuturi valoroase din punct de vedere literar și uman a fost minimalizată.

În receptarea romanului *Before and after Edith* (Înainte și după Edith) stau mai multe piedici. Trebuie înțeles bine conceptul de decadență europeană a sfârșitului de secol al XIX-lea din Europa Centrală pentru a analiza acest roman de un erotism macabru. Deși avem romane erotice excelente în literatura română, romanul lui Petru Popescu este important ca gen (*erotic fiction*). În fond, povestea Edith este clădită pe o emancipare post-traumatică de tip *femme fatale*. Aici intră stereotipurile *Jack the Ripper* (*Jack Spintecătorul*) și *femme fatale*. Portretul polițistului Satmary este reușit. În final, Edith și Satmary se întâlnesc nu ca un criminal în serie și o autoritate, ci sub forma a două traume de naturi diferite. Atmosferei *fin de siècle*, în ce are ea mai intim și mai profund, îi corespunde motivul closetului. Lectura romanului probează acest lucru. Acest motiv literar constituie originalitatea romanului. Nu am vreun exemplu de roman în care să fie utilizat acest motiv atât de amplu și original, în categoria urâtului și grotescului fecaloid. Unii critici reacționează negativ la sexualitatea, violența și fetidul romanului. Conform negocierii de gen, ei nu gustă romanul erotic scabros mixat cu *thriller*-ul. Însă meritul cert al cărții este atmosfera *fin de siècle*, a oboselii, a plictiselii, a anarhiei ca dispoziție de un farmec aparte. Poate *Înainte și după Edith* și-a propus prea multe, fără să-i găsim o vină. Dacă nu este un *suspense*, el este, în schimb, un roman erotic, un *thriller* erotic, un roman crepuscular al sfârșitului de secol gen Musil în registru senzorial, în sfârșit, un *policier*. Adepții unui gen pot fi nemulțumiți/mulțumiți în funcție de negocierea bazată pe alegerea genului preferat și pe gustul fiecărui cititor. Elitiștii (adepti ai *literary fiction*) așteptau în totalitate un profund roman crepuscular *fin de siècle* sau un roman erotic foarte bun de tip Nabokov. Însă adepții romanului comercial sunt încântați ca un român a scris un bun *thriller* erotic. Adepții romanului *policier* vor fi dezamăgiți, deoarece genul lor nu este ilustrat suficient. Cert este că *Înainte și după Edith* se citește cu o plăcere vădită, iar stilul este impecabil. Atmosfera de sfârșit de secol, metafora toaletei, violul, originea socială joasă și umilă a lui Satmary, crima, țările sociale vâdate de poliție, contextul politic mizerabilisim (dezintegrarea imperiului) circula în țesătura epică armonizate de stilul scrierii. Cronicarii cad ori în capcana gustului (nu gustă un anumit gen de roman), ori în cea a unei critici elitiste.

În privința romanului *Amazon Beaming* (*Revelație pe Amazon*), negocierea de gen certifică formulele narrative utilizate, receptarea și valoarea cărții. Amatorii de roman antropologic sunt pe deplin mulțumiți. Pasionații de romane de călătorie și de aventuri sunt satisfăcuți în mai mică măsură. Însă romanul descoperirii geografice constituie învelișul senzational al cărții, aceasta fiind cartea ei de vizită. Călătoria spre începuturile timpului/mitului și ale tribului Mayoruna este miezul ideatic de o calitate literară certă. Negocierea iscusită de gen (amestecul dintre formulele populare amintite și calitățile literare originare specifice genului *literary fiction*) și stilul superior al romanului înscrie *Revelație pe Amazon* în istoria literaturii de non-ficțiune americană cu tematică precisă: fluviul Amazon.

Ca punct de pornire, romanul *Almost Adam* (În coasta lui Adam) este o fantezie științifică, dar, ca realizare, un roman de non-ficțiune îmbrăcat în armura unui *thriller*. O bună negociere de gen – prin mixarea cu formule narrative diverse – a dat naștere unui roman de succes. Cititorii apreciază romanul de aventuri – conviețuirea lui Ken Lauder cu tribul din Pliocen. *Thriller*-ul paleoantropologic îi creează „palpitații” cititorilor. Fantezia științifică îl face să evadeze pe cititor – o tendință și o nevoie a postmodernității noastre! Meditația de tip antropologic – surprinderea acelei „umanități comune” deținute de exemplarele civilizației noastre și ale celor din Pliocen – îi mulțumește pe elitiști. Negocierea de gen presupune gusturi literare bine definite. Fiecare tip de cititor își revendică tipul de gen preferat. Dar nu trebuie uitate calitățile pur literare recunoscute de comentatorii străini. Suficiente elemente literare originale apar în textura narațiunii, fiind vorba de un roman valoros,

în partea superioară a oricărui gen în care l-am încadra. Negocierea de gen este o realitate a literaturii actuale în care genurile literaturii populare (*thriller*, *suspense*, aventuri) se întrepătrund cu genul *literary fiction*. Negocierea de gen, realizată atât prin mixarea de *thriller* și roman de tip reflecție antropologică, cât și prin scrierea și receptarea lui, este una complexă și, mai ales, eficientă, ceea ce i-a asigurat o critică de întâmpinare foarte bună (mii de *review*-uri) și o vânzare foarte bună (trei milioane de dolari), fiind vorba de un *topseller* (vânzare de peste un milion de exemplare).

Jurnalul *The Return* (*Întoarcerea*) presupune o negociere mai simplă între scriitor și cititorii trădați prin plecarea sa din România comunistă. Negocierea se axează pe componenta literară și originală a cărții, care presupune o sinceritate șocantă, și pe autenticismul de tip experimentalist. William Styron, autorul romanului *Alegerea Sofiei*, într-o scrisoare inclusă în volum, afirmă că a fost captivat pe deplin de „o epopee bogată și adesea fascinantă”.

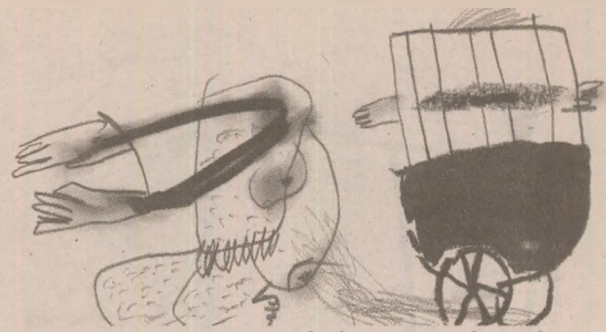
În privința *memoir*-ului *The Oasis* (*Oaza*), negocierea de gen înseamnă preponderența factorului literar/orginal sub aparența unui *memoir*. Într-o literatură autentică, care nu utilizează formule narrative de mare popularitate, negocierea de gen înseamnă scopuri exclusiv literare și originalitate. Scriitorul scrie mai mult pentru a se oglindi pe sine, raportându-se la un public exigent. Apartenența la genul *memoir* poate atrage cititorii pasionați de memorii cu subiect istoric, fiind conștienți în alegerea lor de valoarea literară a confesiunii duble a supraviețuitorilor lagărului de concentrare nazist, Mirek și Blanka. Aprecieri elogioase au venit din partea lui William Styron, Elie Wiesel etc. Negocierea de gen și receptarea propriu-zisă însă au fost perturbate de evenimentele din 11 septembrie 2001 de la World Trade Center, atenția publicului cititor fiind atrasă în această direcție, chiar în momentul promovării cărții.

Pentru că romanul horror *In Hot Blood* (*Cu sânge fierbinte*) nu inovează ca gen popular, nici nu aduce un conținut literar original, potrivit negocierii de gen, el nu mulțumește suficient nici pe pasionații pretențioși, de altminteri, de romane *horror*, nici critica literară sau pe cititorii iubitori de romane de foarte bună calitate literară. Prin urmare, succesul de vânzare și de critică nu a existat în cazul acestei cărți.

Weregirls. Birth of the Pack (*Weregirls. Nașterea cetei*) e o carte de fantezie și de aventuri. Am putea specula ca să o încadrăm într-un roman din categoria *urban fantasy* (implantarea magicului în lumea modernă) sau din cea *fantasy supra-natural*. Negocierea de gen presupune receptarea romanului *Weregirls*.... din partea unui public special (adolescentin și nu numai), iubitor al genului *juvenile fantasy*. Romanul este scris suficient de literar, astfel încât genul *fantasy* ilustrat prin acest roman are suficiente elemente originale. Mixajul de gen *fantasy* și de aventuri (în proporție mare) cu *literary fiction* intră într-o negociere de gen nu foarte complexă (rezultatul: nu foarte multe cronici de întâmpinare), dar eficientă (cu o vânzare bună).

Footprints in Time (*Urme în timp*) este clasificat de editori la secțiunea *roman de aventuri pentru preadolescenți între nouă și doisprezece ani*. *Footprints in Time* este o demonstrație reușită în cadrul literaturii juvenile. Așadar, un foarte bun roman de aventuri pentru preadolescenți. A avut loc o negociere de gen extrem de eficientă (nu complexă) din partea unui scriitor care știe foarte bine așteptările unui public special țintă, dornic de trăirea imaginară a unor aventuri, și ale unor cititori tineri care știu să aleagă lecturi adecvate vârstei lor. Industria de *entertainment* facilitează o negociere de gen extrem de eficientă, dacă se cunosc legile și regulile ei.

Romanul de mister religios *Girl Mary* (*Fata Maria*), dintr-o proiectată trilogie la celebra editură americană *Simon&Schuster*, va fi lansat în toamna acestui an în SUA. *Endorsement*-urile la carte din partea unor personalități artistice importante din America și calitatea intrinsecă a scrierii anunță unul dintre cele mai valoroase și originale romane ale lui Petru Popescu, care, alături de *Oaza* și jurnalul *Întoarcerea*, constituie expresia noului autenticism petropopescian în variantă americană. Aceste volume nu presupun o vandabilitate însemnată. O analiză atentă pe text demarcă îndeosebi argumente literare indubitabile. Dacă adăugăm atmosfera reușită de sfârșit de secol

c o m e n t a r i i c r i t i c e

din *Înainte și după Edith*, romanul antropologic din *Amazon Beaming*, fiorul plin de autenticism al întâlnirii omului modern cu australopitecul din *Almost Adam* și, dacă minimalizăm formulele narrative populare utilizate, obținem o operă demnă de a fi analizată.

În jurnalul *Întoarcerea*, diaristul scrie despre o „conștiință compartimentată”, referindu-se, fără îndoială, la relația biografie vs. operă. Ei bine, această conștiință este răspunzătoare de disponibilitatea, flexibilitatea și inteligența de tip Ilosian ale romancierului de a scrie în mai multe genuri populare.

Utilizarea persoanei întâi este esențială pentru înțelegerea romanelor lui Petru Popescu. *Prins, Dulce ca mierea e glonțul patriei, În coasta lui Adam, Oaza* sunt interesante prin prisma personajului narator. Personajele masculine variază foarte puțin ca structură a personalității. În scrierile românești, ele doresc să trăiască moral potrivit aspirațiilor adânci de care sunt animate, însă contextul ideologic sufocant le împiedică. Personajele din romanele românești sunt inadecvate ca structură realității timpului lor. Ele trăiesc după norme și coduri secrete de natură intimă. Vitalismul lor agresiv e într-o profundă contradicție cu normele, festivismul și codurile ideologice. Așadar personajul narator masculin nu este un John Wayne, ci este introspectiv, reflexiv (e o proză de idei!) și trist pentru că istoria tragică a României comuniste nu se schimbă. Persoana întâi, utilizată în narațiunile sale și teoretizată în volumul de eseuri *Între Socrate și Xantipa*, este una de esență masculină. Bărbații povestitori sunt seducători, prin farmecul personalității lor. Acest fond masculin este unul omogen, dacă urmărim toate personajele masculine ale operei petropopesciene: Inginerul, absolventul de istorie, Mirek, Pilat din Pont, Ben Lauder, Loren McIntyre etc. Fondul ideatic și meditativ al personalității lor este neschimbat. I se adaugă mai multe straturi peste o personalitate comună. În romanele americane, o dată decorsetat de chingile ideologiei, personajul narator devine mai masculin, mai plin de forță, mai sportiv, mai energic. Un motiv recurent în alcătuirea epică a acestuia este conservarea trecutului în contexte și perspective disjuncte. Destinul lui personal este subordonat unuia colectiv care semnifică tradiția/trecutul/viața însăși: Inginerul din *Prins* este reprezentantul unei generații *hippie*, aparent dezabuzat, dar care explorează viu și sceptic pluralitatea de sensuri oferite de tradiția și fondul ideatic al omenirii; absolventul de istorie din *Dulce ca mierea...* reînnoadă patriotismul festiv și mimetic/cazon cu unul de profunzime al veteranilor de război, aflat într-o ruptură și o discordanță care infuzează romanului un fond meditativ trist; Mirek din *Oaza* e evreu, căutând conservarea normelor religiei iudaice într-un context nazist tragic; Ben Lauder din *Almost Adam* explorează fondul paleoantropologic al omenirii; Pilat din Pont din *Girl Mary* captează fondul uman comun, dincolo de religie și etnie. Spre deosebire de personajele feminine construite eterogen, omogenitatea personajului masculin certifică existența unui nucleu de fond uman și literar comun în majoritatea romanelor petropopesciene, ceea ce reface legătura dintre opera românească și americană, subordonată unor teme comune (ex. tema supraviețuirii în contextul ideologiei comuniste sau în cel antropologic). O analiză tematică și de stil riguroasă demarcă o matrice comună. În scrierea tuturor romanelor sale, el este un povestitor redutabil. Concluzia limpede este că Petru Popescu este același atât în România comunistă, cât și în SUA. Contextul ideologic din România și cel specific *entertainment*-ului din Occident, la care romancierul a trebuit să se adapteze, au născut receptări critice paradoxale în România. Publicul cititor însă este același. Un public avid de o proză sinceră, viguroasă, tânără și experimentală. O analiză temeinică reface *nexus*-ul întregii sale opere care înseamnă autenticismul scrierilor sale. În spatele lor, se află scriitorul care încă își caută rădăcinile (v. jurnalul *Întoarcerea* și romanul în curs de redactare *Supleantul*). În tradiție hemingwayană, biografia spectaculoasă și diversificată a romancierului alimentează opera cu substraturi de trăire autentică și sinceră care denotă biografismul romanelor sale. Receptarea operei lui Petru Popescu este caracterizată de continuitate și vivacitate, cu discuții *pro* și *contra* dintre cele mai captivante ■

– Am scris o povestire, șopti Eda către colega ei de bancă, întinzându-i câteva foi de caiet dictando cu mâinile tremurânde și obrajii îmbujorați.

– Extraordinar! se minună colega ei de bancă, aruncându-și o privire nedumerită peste foi. Da' ce-ți veni? Mai bine ia de la bibliotecă o carte și citește câte povestiri vrei. Sau... și mai bine... Lasă prostiile și citește pentru bac!

Eda încuviință tăcută și ascunse foile de caiet dictando înapoi în servietă.

*

– Am scris niște povestiri, îi spuse Eda domnului profesor, când se întâlneau întâmplător în stația de autobuz, după cursuri.

– Interesant, rosti domnul profesor, privind-o cu atenție. Adu-mi-le să le citesc!

Eda i le aduse a doua zi, cu mâinile tremurânde și obrajii îmbujorați.

– Ai talent, îi confirmă domnul profesor când se mai întâlneau doar mici corecturi de stil pe ici și colo. Uite ce afacere îți propun, continuă el, cântărind-o cu privirea: eu te lansez în viața literară și tu te culci cu mine. În scurt timp vei deveni celebră. Facem târgul?

Eda clătină din cap tăcută și ascunse foile de caiet studentesc înapoi în geantă.

*

– Am scris o nuvelă, îi mărturisi Eda iubitului ei pe o bancă în parc.

– Minunat! îi șopti iubitul ei tandru, la ureche. Înseamnă că acum faci o pauză și mai ieșim și noi în oraș. Promit să citesc nuvela ta imediat ce am timp.

Eda încuviință zâmbind și îi dădu foile de hârtie cu mâinile tremurânde și obrajii îmbujorați.

– Mi-a plăcut mult ce ai scris! îi spuse iubitul ei, pe o bancă în parc, peste câteva săptămâni. Bravo! Acum mergem să mâncăm ceva?

*

– Am scris un roman, îi spuse Eda marelui scriitor. – Și de ce-ați venit tocmai la mine? o întreabă acesta, morocănos.

– Citesc tot ce scrieți. Am mare încredere în dumneavoastră. Opinia dumneavoastră m-ar ajuta mult.

Îi întinse manuscrisul cu mâinile tremurânde și obrajii îmbujorați. Marele scriitor răsfoi manuscrisul plictisit.

– Vă urez mult succes! rosti el, înapoiindu-i manuscrisul. Aveți toată viața înaintea, nu ca mine...

*

– Am scris un roman, îi spuse Eda doamnei redactor, întinzându-i manuscrisul cu mâinile tremurânde și obrajii îmbujorați.

Poveste cu scriitori

Doamna redactor o examină din cap până în picioare cu acreală și puse manuscrisul pe o tavă de pe birou. Imediat ce Eda ieși, cu mica ei dâră de parfum, doamna redactor luă manuscrisul și îl răsfoi degustată.

– E foarte slab, comentă ea către tânărul ei coleg, care o sorbise din ochi pe Eda. Tipa asta n-are pic de talent. Și aruncă manuscrisul la coș.

*

– Am scris un roman, îi spuse Eda marelui critic, întinzându-i manuscrisul cu mâinile tremurânde și obrajii îmbujorați.

– Păcat! opină marele critic, vărându-și mâinile în buzunare. Cine mai citește azi romane? Mai bine scrieți cărți de scandal sau de memorii.

*

– Am scris un roman, îi șopti Eda câinelui vagabond din parc, mângâindu-l cu mâini tremurânde și obrajii îmbujorați.

Totul în jur era încetoșat. Ochii o dureau din ce în ce mai tare.

Căinele vagabond se culcă la picioarele ei și îi ascultă cu atenție povestea.

*

– Am scris un roman, oftă Eda, cu voce stinsă. Ședea singură la masa de lucru. Trecuseră anii. Doctorul o avertizase că va orbi în curând.

– Poate că am greșit, continuă ea să își spună, cu glas tare. Poate trebuia să scriu sub pseudonim. Să nu știe nimeni cine sunt cu adevărat. Să nu știe nimeni că sunt femeie, să nu știe nimeni cum arăt și ce vârstă am. Voi trimite un fragment de proză la revista doamnei redactor, sub un pseudonim... Ion Buzoianu, din Buzău, str. Buzăului. Poate așa mă va citi cineva...

Și începu să bată la mașina de scris cu mâini tremurânde și obrajii îmbujorați.

*

Ion Buzoianu din Buzău se trezi într-o bună dimineață în casa lui modestă din strada Buzăului cu o încredere nestrămutată că în acea zi totul avea să-i meargă strună. Nevasta îi pregătise omleta fără s-o ardă, copilul nu

Doamna redactor o examină din cap până în picioare cu acreală și puse manuscrisul pe o tavă de pe birou.

întârziase la școală, iar el găsise o țigară rătăcită la bucătărie tocmai atunci când își amintise că uitase să-și cumpere țigări. Când ieși pe stradă și îl salută pe vecinul mătăhălos de vizavi, i se păru că acesta îi răspunde cu un zâmbet respectuos și sfielnic. În autobuz găsi loc exact pe scaunul pe care îi plăcea lui să se așeze, iar când ajunse la papetăria unde lucra, tipa de la librăria de alături, aia care îl scotea din minți cu aerele ei de intelectuală, îl opri în mod neașteptat și îi vorbi pe un ton cald:

– Ioane, de ce nu mi-ai spus că scrii? Am citit la gazetă și mi-a plăcut *e-norm*! Abia aștept continuarea!

Zâmbetul care se lăfise pe fața lui Ion Buzoianu se preschimba într-un semn de întrebare.

– Ce continuare? rosti el, buimac.

Tipa îi arătă foaia din gazetă și Ion i-o smulse din mâini. Se duse la toaletă, se așeză pe capacul WC-ului și acolo citi pe nerăsuflăte cuvintele care se înșiriau pe hârtie.

– Eu am scris asta? se întreabă el. Când am scris eu asta?

Dar la gazetă scria negru pe alb: Ion Buzoianu din Buzău, strada Buzăului.

– Eu am scris asta! Da. Îmi aduc aminte! strigă el, sărind de pe capac și trântind cât colo usa de la toaletă. Eu am scris asta! Eu, Ion Buzoianu, sunt scriitor!

Toți colegii năvăliră asupra lui să-l felicite. Dar ziua minunat nu se încheiase.

Ceva mai târziu, sosi un microbuz de la televiziune.

– Domnule Buzoianu, am venit să vă cunoaștem personal! îi spuse tânăra cu fustă scurtă și microfon agățat la bluza decoltată. De când a apărut fragmentul dumneavoastră de roman la gazetă, primim telefoane de la cititori entuziasmați, care doresc continuarea. Zeci de telefoane. Toată lumea așteaptă romanul!

– Să aștepte! răspunse Ion Buzoianu, plin de importanță. Un roman nu se scrie așa, cu una cu două... Dar voi mai trimite câteva pagini în curând la gazetă... Deși, vedeți, sună telefonul întruna, mă caută și de la alte gazete...

*

– Am scris un roman, îi șopti Eda fostei sale colege de bancă, atingând-o cu mâini tremurânde. Dar l-am scris sub un pseudonim și mi l-a furat pseudonimul.

Orbise și avea părul alb.

Fosta ei colegă de bancă începu să rădă și o bătu peste mână.

– Hai că te-ai ramolit de tot! Tu n-ai scris niciodată nimic la viața ta, decât copilării, în școală... Oricum, ce contează? Toată lumea scrie, nimeni nu citește... Mare scofală, ce să zic!

Mirela STĂNCIULESCU

Carnet

Să-l visezi pe **Baba**

...pe colosalul pictor Corneliu Baba.

Nu-i la-ndemina oricui.

Ei, bine, l-am visat.

Se făcea că desenează. Doamne, cum desena! Așezat la masa de lucru, cu părul în ochi, trasa liniile portretelor, unul după altul, într-o înverșunare ce nu i se potrivea, creioanele scoteau sunete scrișnite, definitive, prezența mea nepărînd să-l deranjeze, ba, dorind cumva să fie demonstrativ destins. Îmi dăruia unul din desene.

Pregnantul vis mi-a resuscitat, în zori, două momente cu Baba. Consumate într-un răstimp apăsător, marcat de presiunea perfidă a dictaturii. Sub care de marele pictor – venind dintr-o altă Românie – încerca să impace lucrurile. Cum?

Un prim obol. Era obolul lui Caron, moneda plătită de sufletul celui mort luntrașului, la trecerea peste Stix, în împărăția lui Hades. *Odihna pe cîmp*, deși atemporală ca însăși ființa neamului său, îl plasa pe pictor în norma... realistă atât de agreată de putere, pe lingă confecțiile expres propagandiste ale altora, de speță joasă, acestea. Acceptabilei compoziții i se mai alătura și cea înfașîndu-i, în linie proletară, pe *Oțelari*, patru siluete aspre, de altfel cu nimic reprezentative momentului, la fel de atemporale și ele. Oricum, Baba își asigurase un statut privilegiat, dictatura cerînd altora, disponibililor, teme la zi. Ceva

mai greu de înțeles, seria tîrzie, cu „regi nebuni”, în expresie goyescă, convenind probabil resentimentelor antimonarhice ale regimului. Și ale pictorului, oare?

De revenit la vis.

Apărut pe un subconștient, în care marele pictor oricum mă obseda.

Ajuns, prin anii șaptezeci, la Iași, într-un juriu, bucureșteanul trecea, anturat, prin ateliere, să vadă lucrările pregătite pentru salonul local de toamnă. S-a oprit și în fața lucrării mele *Nuntă la Dorohoi*, amuzîndu-l sincer, mi s-a părut, imaginea picant mozaică a nuntașilor.

Cu ani mai tîrziu, preluînd relatarea lui Dan Hatmanu – fost student al maestrului – avîndu-i protagoniști pe mult mai noii învățăcei ai profesorului, cărora acesta, cîntîndu-le la vioară, le îngăduia, paternal, răsfățurile, îmi scriam „Crochiul” din *Cronica*, îngroșînd, apăsător picant, scenariul. Întîlnindu-l pe maestru la Bienala de la Dalles, am simțit că mă evită. I se citise, probabil, picanterea mea din revistă. M-am apropiat și, bănuindu-i indispoziția, i-am spus: – Maestre, dar n-am dorit decît să vă amplific legenda. – Bine, bine – a apărut pe loc inconfundabilu-i rictus – dar cum!...

Dovadă că nu rămăsese supărat pe mine, mi-a dăruit – fie și oniric – un desen.

Val GHEORGHIU

Parcă suntem veniți aici din viitor,
extraterestri, îndărăt în vremea
dinozaurilor magmatici; personaje
din Jules Verne.

impresii de călătorie

Etna, Muntele Magnific

PENTRU a zecea oară în Sicilia; de data asta la o nozze, un pretext să revăd locuri dragi. O nepoată, Graziella, jurnalistă, se mărita cu un Giuseppe, sicilian atipic, înalt, de stirpe normandă, șaten, cu ochii deschiși, amândoi bine școliți, cu masterate. Am spus: urmaș al vikingilor pe insula cu fizionomii atât de diverse. Cândva, Palermo, după dominația arabă, a fost o mare capitală normandă în Mediterana, urmele sunt peste tot: în piatră, în oameni.

Experiență inedită, nu merg la nunți; obligație de familie dar și expediție de plăcere undeva, în umbra Muntelui Magnific, la Aci Castello, pe malul Mării Ionice, în preajma Ciclopilor lui Homer, numiți și *faraglioni* acum, stânci tăsnite din azuriul limpede, aruncate de orbul Polifem după obraznicul Ulise, cum spune legenda. Poveștile acționează ca o piatră filozofală asupra locurilor; le conferă aura necesară și fac bine la toată lumea. De altfel, în Sicilia, în puzderia de așezări minuscule, în toate, credința îți poate dovedi cu probe, mereu la timpul trecut, existența miracolelor. Sicilienii n-au nici o problemă în a armoniza fericit închipuirea cu lumea reală. Spațiul e, firește, mitologic; sacralitatea pâinii, a vinului și undelemnului, ca și în Grecia, colonizatoarea insulei, rămâne indestructibilă: ca și clanul familial.

Chiar lângă catedrala din Aci Castello, unde s-a oficiat căsătoria, se înalță, în mare, un *faraglioni* continuat în vârful trufaș cu o cetate normandă, punct de observație strategic în vremuri tulburi, azi doar un spectacol de piatră pentru nuntași costumați la patru ace; blitzuri, mașini de lux, mireasa frumoasă, un preot deloc ezoteric, cam glumeț, pragmatic, fără tămâie și cădelniță; drum bun în viață, într-o Italie scandalosă, nedemnă de înaintași, cu un Berlusconi corupt de amante tinere; încă o prelegere că ne tragem din romani, n-are rost să mai insist. În Italia, vechile turnuri medievale se duc astăzi pe Rai *uno*, sau la Sky-24.

Politica s-a digitalizat.

Survolăm Etna la mică înălțime; au trecut abia două ore de zbor, cât un veac de stres; ne îndreptăm spre mare, mult, coborâm, ne întorcem din nou spre *tera ferma* foarte jos, la înălțimea catargelor și o ținem așa până la insuportabil, mai destul decât multul, pentru a prinde pista la zece metri de țărni. În meseria lui, pilotul e un Donatello. În tot acest timp Etna lucra împânzind Riviera Ionică și împrejurimile cu o ceață bleu-alburie transparentă; face asta de 700 000 de ani; geologii lucrează cu cantități uriașe de timp. Estimările lor nu-s pentru oameni. Slavă Domnului, am ajuns, îmi place pe sol; vreau să-mi consum pensia la pas. Deja suntem la hotel, în Catania, turbulenta capitală de Est a Siciliei. Zarurile au fost aruncate, merita să risc. Călător profesionist mă las fără să opun rezistență prizonierul emoțiilor.

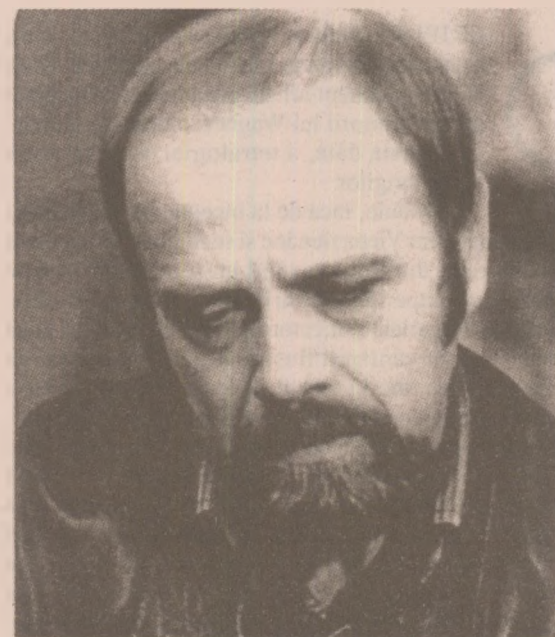
Sicilia e darul Etniei, așa cum Egiptul e darul Nilului; un melanj fabulos de culturi și interferențe temporale, mizerie și cristale Svarowski, *mercato stradale*, catedrale și mănăstiri, ambuteiaje zgomotoase și livezi nesfârșite de portocali și măsline, miros de fructe de mare și feeria *gelsominei* – unică maree galbenă de flori parfumate tăsnite din arătura geologică a lavei, incingând ca un sutien pieptul Etniei; istoria locurilor e convulsivă; civilizații stratificate, le simți în ziduri, în fizionomii; un foetaj de greci, romani, cartaginezi, bizantini, arabi, normanzi, spanioli, francezi; dacă n-ai citit cărțile, nu înțelegi nimic din ce vezi și treci pe lângă această conservă de timp mereu deschisă schimbărilor. Ar trebui să te miri că există Catania; tirani greci i-au deportat locuitorii, i-au vândut ca sclavi, iar cartaginezii au ars orașul; abia reconstruit, în Evul Mediu, ciurma înjumătățește populația; în 1669 un jet de lavă lat de 1 kilometru rade așezarea din temelii, pentru ca 25 de ani mai târziu un cutremur devastator să-i desăvârșească sfârșitul. Catania s-a dovedit a fi o Pasăre Fönix, iar Etna, demolatorul și în același timp constructorul; orașul a fost rezidit din piatră lavică; toate așezările de la poalele Etniei, cunosc vreo douăzeci, se împlinesc din darurile Muntelui, Olympul Sicilian.

Renăscut din crimă, murdărie și decădere urbană, cum scrie ghidul, orașul multicultural, dar predominant baroc trăiește o renaștere continuă; viața de noapte, celebra *passeggiata*, magazinele, dansul și muzica, bijuteriile, cafenelele, *gelata* faimoasă a Sudului, arhitectura și relicvele trecutului atrag turiști din toată lumea. Ia să vedem ce-i de văzut prinre olendri și palmieri: *Piazza del Duomo*, *Terme Achillee*, *Antiche Mura*, *Amfiteatro Romano*, *Terme de la Rotonda*, *Teatro Antico e Odeon*, *Porta Garibaldi*, *Basilica Catedrale*, vreo douăzeci de *chiese*, muzee, *palazze* masive, mănăstiri...

Și Timpul, lucrarea migăloasă a timpului, totul intact, ros, pătat, cenușiu, roșietic, conservat, fără implanturi de beton, de culoarea memoriei; și *Parcul Bellini* cu un arbore de *Magnolia* de o mie de ani; materia primă – lava, Via Etna, principală, e din dale de lavă, lavă îmblânzită, porticuri, ornamente, scări, sculpturi, fântâni, ziduri, trotuare negre ca antracitul, totul e lavă lucrată cu dalta. Adică un material geologic arhibătrân. Liantul? Tenacitatea, cerbicia, gustul pentru armonie, simplitate rafinată și frumusețe.

Catania ca punct de plecare spre Etna; Catania port și aeroport european, Catania shopping și exotism, Catania spectacol de *mercato stradale*, orgii de fructe, legume, pește, scoici, sepii, calamari din toate soiurile marii; undelemn sicilian verzui și măsline, arome orientale, concurență și invitații persuasive, un euro, un euro, un euro... Deopotrivă cu cărțile îmi plac străzile, animația Sudului proteic și gălagios, viața: cu interludii îmi aleg muzeele, profunditatea a ceea ce e superficial. Turmele de turiști consumă nepăsătoare un prezent continuu, cu furculița și lingura; își sapă groapa cu gura. Hedonism maxim. Astăzi nu mai moare nimeni pentru patrie, pare ridicol; legea o face egoismul; și libertinajul și divertismentul. Încărcate calup în autocare, aceste biețe sociale care mișcă lumea nu știu încotro, au iluzia libertății; munca lor se acumulează în această formă de cămătărie legală – băncile. Stăpânii lucrează din umbră; manipulare e totul. Istoria, și ea, a devenit un business, stoarce bani din piatră seacă. Atât, bani și iar bani. Steme, simboluri, figuri ilustre ale umanității satură nevoia de kitch-uri; efigia lui Homer ștanțată în serie industrială, ca suvenir; Platon, sclavul Siracuziei se poartă la gât ca medalion ieftin, un gablonz. *Jemanfis*, cum spune dama de la bar. Și mai știe una: că are un corp perfect ca o sculptură de Dante. Multra știe ceva, dar nu cu capul ci cu întrepicioarele. E suficient pentru o pereche de buze siliconate. Imigranța își oferă serviciile în țara lui Habarnam; nu-i contest valoarea de întrebuințare, cum ar spune Marx. Hotelul nostru se numește San Max; lipsește R-ul care a tulburat lumea; de aceea, probabil, serviciile sunt impecabile; 3 stele sunt suficiente pentru un nuntaș venit din Est.

Dar cine este acest personaj înalt de 3350 de metri, intrat adânc în memoria antichității? *Colonna del cielo*, pentru Pindar; grecii își spuneau *Aitné*, probabil fum, ardere: *Aetna* pentru romani și *Gebel* pentru arabi, desemnând generic Muntele, termen uzual și astăzi în imaginarul popular. În 387 î. H., Platon a venit din Grecia pe mare ca să-l vadă aici pe Hefaistos forjând metale fierbinți; Dionisos îi protejează viile terasate pe versanți; în folclorul sicilian e *Montigibello*. Anul trecut i-am văzut și eu arterele stacojii de lavă, noaptea, de pe țărni, la Giardini Naxos, sub cerul instelat; și m-am simțit ca făcând parte din antichitatea viitorului îndepărtat; asta e, mintea nu-mi dă pace, se pierde în ficțiuni atemporale. Diodor Siculul evocă exodul autohtonilor din calea magmei topite, înainte de războiul Troiei; Tucidide, în secolul al V-lea î. H. descrie o Catanie inundată de lavă. 31 de erupții în 2001; viteza de curgere a lavei nu depășește 15 km/oră; suprafața vulcanului – 1570 km pătrați, cât un mic stat european; circumferința bazei 200 km; un gigant, 40 km în diametru; înfricoșată, atentă, neputincioasă Sicilia dăinuie la picioarele muntelui; distrugătorul e și constructor; în timp lava devine cel mai fertil pământ; așezările omenești se cațără continuu

pe vulcan semnându-și astfel pieirea: fatalitate.

Rifugio Sapienza, la cota 1900, ultima Thule într-un peisaj selenar; șoseaua, autocarele, turiștii, amestecul deșertaciunii unui azi efemer cu dimensiunea impenetrabilă a duratei geologice; simți ceva și nu știi ce simți. S-ar putea și mai sus pentru temerari, dar nu îndrăznim. E frig. Se spune că romanii au inventat înghețata pe Etna; zăpadă dulce, întâmplare cu miere și nuci. Dune de lavă, vechi cratere adormite, măruntaie ale pământului, vânt aspru, veșnicie incremenită în forme bizare. Bietii de noi, cumpărăm suveniruri din piatră lavică; ne dovedim vremelnicia, dacă mai era nevoie.

Parcă suntem veniți aici din viitor, extraterestri, îndărăt în vremea dinozaurilor magmatici; personaje din Jules Verne. Într-un fum de opiu par învăluite orizonturile Etniei, până dincolo de Catania; marele oraș zgomotos nu-i decât un prundiș măcinat de istorie; evadați din timp consumăm drogul priveliștilor alpine; și ceva mitologie. Apoi coborâm, trecem prin mici orașe fermecătoare incastrate de ziduri antice potopite de valuri de azalee roz; coborâm, coborâm spre Zafferana, Etna, Santa Venerina și Giarre, spre plajele aglomerate; venim din poala lui Zeus, vom bea o bere pe terasă, în lumina orbitoare a golfului, pe unde și Platon trecu ceva mai înainte, poate ieri. În Sicilia înveți repede să nu te mai miri de nimic; meseriile antice au trecut, intacte, la contemporani, ulei de măsline presat la rece de copiii internetului, ca să dau un exemplu; proaspete sunt aromele vechilor culturi, proaspete toxinele eșapamentelor. Însă Marea, Marea tot mai aruncă la țărni manuscrise pierdute. După douăzeci de ani de trudă educativă asiduă, Italia se mărginește cu un albastru pur. Barosanii noștri cu lanțuri de aur au făcut din Pontul Euxin o hazna.

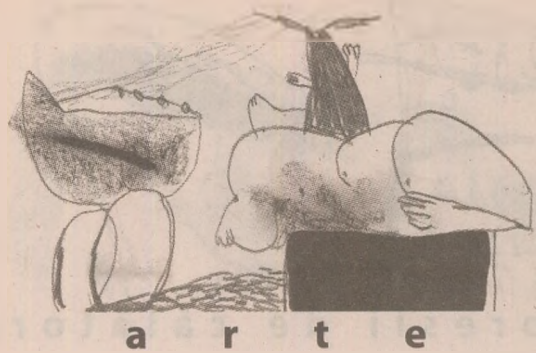
Să nu uit: acele orașele supraetajate pe stânci, aflate sub zodia întâmplării și necesității, casele înghesuite, intens viețuite, un desen de copil, toate meseriile și atelierele, meșteșugurile, nimic artificial, balcoanele de fier forjat, florile și zidurile, unde toți se cunosc cu toți de o mie de ani; Camporotondo, Belpasso, Mascalucia, Tremestieri, Trecastagni, San Gregoria, Pedara, Nicolosi, Viagrande. Le-am străbătut pe toate; în Viagrande, în mijlocul unei livezi de portocali, la reședința *Poggio Ducale*, oxidată de timp, într-un parc gazonat, cu arbori seculari, de unde se vedeau luminile corăbiilor pe stelele Etniei, în această suprarealitate siciliană de noapte de iunie s-a desfășurat nunta. Fără dans; nu se fură mireasa; nașul nu stoarce punga mesenilor, cu lăutarii după el; domnii și doamnele lunecau pe gazon ca umbrele în Senatul roman. Lipseau doar togele.

Transcriu, pentru că sună frumos, nume de bucate: *Spumante Metodo*, *Champenoise Ferrari*, *Spumante Cantina Fontanafredda*, *L'angolo della Fritturina di Paranza*, *Caponata alla Gattopardo*, *Mille Foglie di Melanzane ala Siciliana*, *Tonno in Crosta di Patate Boulangerie*, *Beccafico di Mascoline con Pinoli e Vveta*, *Verdure Selvatiche saltate all'Olio d'Olive*, *Torte Augurale*, *Baba, Geli, Fragole, Ananas, Kiwi e Melone con Gelato al Limone*, *L'angolo della Frutta Esotica*.

Și încă o delicatеса pe toată durata: briza golfului.

Ovidiu GENARU

a r t e

ERIPLUL meu european s-a încheiat cu o săptămână petrecută la Viena, pentru a asista la un eveniment artistic mult râvnit și așteptat de toți iubitorii lui Wagner: o nouă producție, de această dată, a tetralogiei wagneriene a Niebelungilor.

Trebuie, încă de la început, să menționăm că Staatsoper din Viena rămâne și se impune ca un teatru de prim rang din lume, având un repertoriu vast ce cuprinde aproape toate titlurile operistice universale. Politica managerială a directorului Ioan Holender a vizat atragerea unor cântăreți iluștri ai momentului, dar și lansarea altora tineri cu calități deosebite. Holender a ajutat și sprijinit pe mulți tineri cântăreți români, dându-le posibilitatea să se afirme și să se dezvolte pe scena de pe Ring. I-am văzut aici în „Madama Butterfly” pe basul Alexandru Moisiuc, care se prezintă într-o formă muzicală excelentă, din păcate, având în acest moment roluri modeste, sub posibilitățile sale vocale și artistice, pe Aura Twarowska, în Suzuki, într-un frumos duet cu strălucitoarea soprană chineză Hui He, secundând-o cu profesionalism, pe Ileana Tonca cu o voce de coloratură bine timbrată, cu o culoare frumoasă, având calități muzicale deosebite (în Ringul wagnerian).

Noua producție a tetralogiei wagneriene se prezintă în viziunea specială a unui om de teatru rafinat Sven Eric Bechtolf, beneficiind de bagheta încercată a unui reputat muzician al momentului, Franz Welser-Möst, viitorul director artistic al teatrului.

Am asistat cu emoție și sacralitate la cele patru opere ale ciclului, rămânând la final cu acel sentiment al unei mari împliniri artistice. Spectacolele acestei noi producții se impun, după opinia noastră, printre cele mai bune ale timpului, după marile repere Otto Schenk și

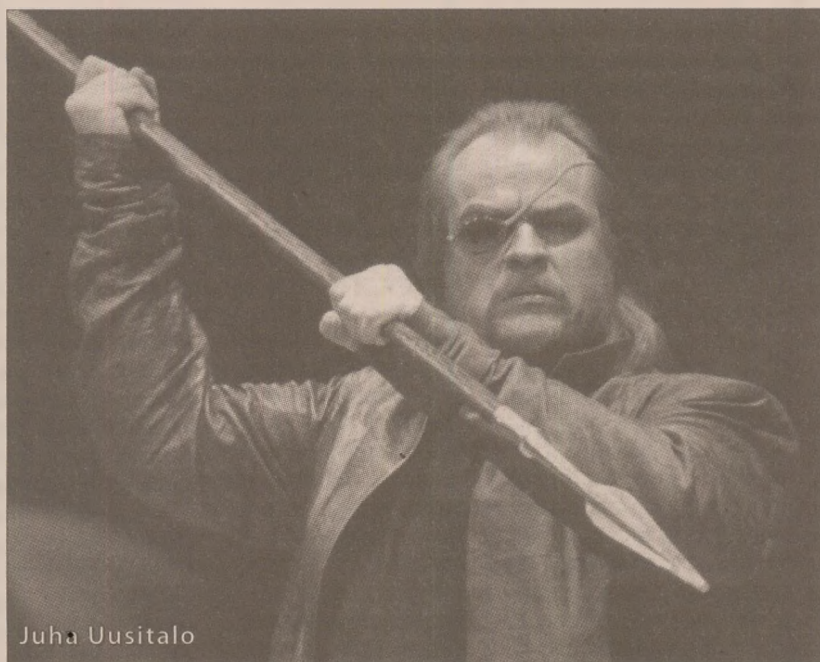
Holender a ajutat și sprijinit pe mulți tineri cântăreți români, dându-le posibilitatea să se afirme și să se dezvolte pe scena de pe Ring.

Ringul wagnerian pe Ringul vienez

Patrice Chereau. Sven Bechtolf a știut cu inteligență, rafinament artistic și profesionalism să „recitească” mitul niebelungilor într-o viziune a omului modern care caută să descopere în legendă înțeleșuri adânci ale existenței umane. Am văzut nenumărate producții pe DVD ale tetralogiei, unele dintre ele depărtându-se cu mult prin transpozițiile temporale forțate de sensul libretului wagnerian. Bechtolf face o investigație psihologică adâncă în lumea personajelor acestei capodopere, surprinde cu finețe relațiile acestora (sunt de neuitat scena despărțirii lui Wotan de Brünnhilde în Walkyria, sau scena trezirii din somn al Brünnhildei și duetul cu Siegfried din „Siegfried”).

Viziunea regizorală nouă asupra tetralogiei se motivează prin câteva elemente ale teatrului contemporan: efecte de lumină și culoare care subliniază o anumită stare și atmosferă, costume făcute cu rafinament, atemporale, dar foarte sugestive, un decor simplu, chiar sobru, marcat prin câteva sugestii extrem de funcționale. Regizorul merge la subtilități adânci ale textului poetic, folosind rafinate simboluri și metafore artistice, pentru a ne sugera lumea zeilor, Wallhala, în contradicție cu cea a pământenilor, pătrunși de pasiuni ardente, de sentimente de răzbunare, dar și de o dorință permanentă de putere și de bogăție. Pentru Bechtolf inelul niebelungilor devine un simbol al forței indestructibile a banului care produce revolte sociale, bulversări inimaginabile și poate schimba, în cele din urmă lumea. Noua montare a tetralogiei contribuie la înțelegerea cât mai profundă a sensurilor filosofice ale lucrării, impunându-se ca un model de gândire teatrală.

Din punct de vedere muzical noua producție stă sub conducerea magistrală a unui dirijor de prestigiu care este Franz Welser-Möst care a decupat în mod inteligent lucrarea, scoțând în evidență sensurile ei muzicale adânci, subliniind laitmoivele muzicale, fiind foarte atent la voci, știind să-i asculte și să-i ajute pe interpreți în

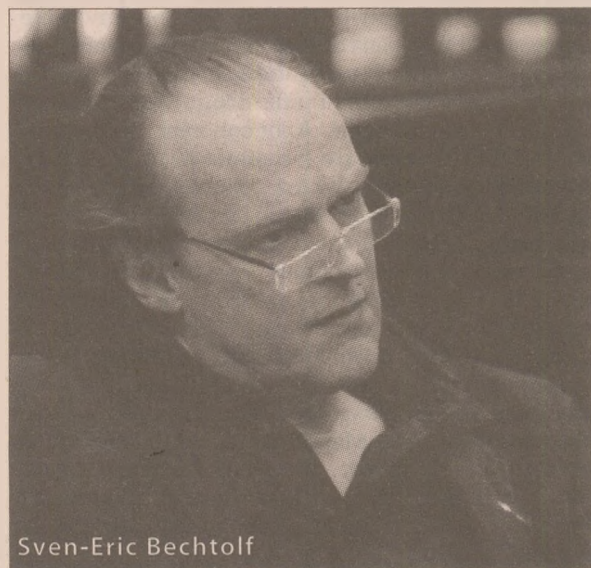
Juha Uusitalo

momentele lor mai dificile.

Distribuția spectacolelor a fost echilibrată, apelând la cântăreți, în genere tineri, cu voci studiate și adecvate stilului wagnerian. Rolurile importante au fost încredințate sopranelor: Nina Stemme (excelentă atât în Sieglinde, din „Walkyria”, dar și în Brünnhilde din Siegfried, Eva Johansson în Brünnhilde în „Walkyria” și „Götterdämmerung”, Johan Bothe în Siegmund din „Walkyria” și Stephen Gould în „Siegfried”, Juha Uusitalo în Wotan. Nina Stemme este o mare cântăreață wagneriană, am ascultat-o și în Isolda, are stil, frază impecabilă, dicție desăvârșită, a impresionat în dificilul duet din finalul operei „Siegfried”, Eva Johansson a creat un personaj veridic, din păcate vocea ei are unele probleme în acut, anumite stridente apar, poate, printr-o lipsă de control și de echilibru sau prin dorința de a supralicita în registrul acut peste posibilitățile sale reale. Cei doi tenori ai tetralogiei au fost excelenți, Botha are acea masivitate specifică personajelor wagneriene, iar Stephen Gould a impresionat prin nuanțele sale timbrale deosebite, prin forța de redare a personajului. Juha Uusitalo are toate datele fizice pentru Wotan, vocea sa însă nu are întotdeauna amplexarea pe care o solicită rolul, solistul străduindu-se însă în a fi credibil. A avut momente foarte bune în timpul spectacolelor, îndeosebi duetul de despărțire a lui Wotan de Brünnhilde. Sunt de remarcat Adrian Eröd în creația sa din Loge, deși rolul solicită un tenor, el reușește foarte inteligent cu culoare de bariton lejer să suplinească și să acopere foarte bine partitura, mai ales printr-un joc nuanțat, cu efecte parodice. Am apreciat prestația lui Tomasz Konieczny în Alberich, care a știut să sublinieze perfidia, grotescul și hidoșenia personajului. Basul Eric Halfvarson a fost un Hagen excelent, cu o voce puternică, cu accente sarcastice, realizând perversitatea și sadismul acestuia. Ain Anger a fost un Hundlig puternic, viguros și neînduplecat, foarte bine vocal. Am avut bucuria să-i revedem pe doi cântăreți români tineri, pe Sorin Coliban în Fasolt, potrivit cu personajul și pe minunata soprană Ileana Tonca în fetele Rinului, dar de neuitat în pasărea din „Siegfried”, cu acele triluri de o mare puritate vocală care conferă momentului o poezie desăvârșită.

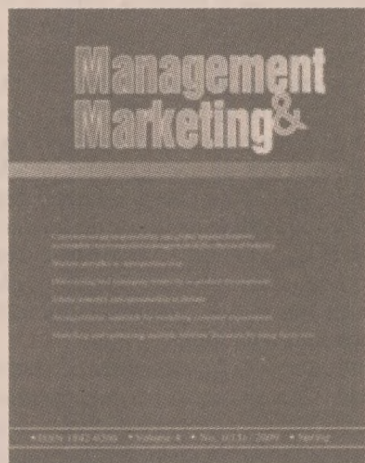
Tetralogia wagneriană a fost realmente o imensă satisfacție spirituală pentru iubitorii lui Wagner, care au aplaudat îndelung cele patru spectacole.

Mihai CANCIOVICI

Sven-Eric Bechtolf

Publicitate

Management & Marketing (M&M) e o revistă academică trimestrială, de circulație internațională, cu recenzori, care publică rezultate originale ale cercetărilor în administrarea afacerilor, încurajând dialogul și dezbateră științifică.

Management & Marketing creează o piață de calitate, înaltă specializată, pentru experții în management și științe sociale care vor să redefinească managementul și marketingul, ca discipline academice și ca practici de afaceri.

Conținutul revistei este disponibil on-line la adresa:
<http://www.managementmarketing.ro>.

Frecvența de apariție	Trimestrială	ISSN:	1854-0206
Lunile de apariție	Martie, Iulie, Octombrie, Decembrie	Volumul current	4
		Numărul current	14
Tematică	Management strategic, managementul cunoștințelor, marketing internațional, administrarea afacerilor.		

Tratată atent de dirijorul Tiberiu Soare orchestra a devenit un factor dinamic al spectacolului.

TREBUIE să recunoaștem, avatarurile pe care le cunoaște regia de operă în ultimele decenii sunt dintre cele mai palpitate, sunt deseori captivante. Când nu devin deconcertante! Sunt captivante atunci când regizorul caută și găsește un sens scenic nou, când direcționează relația muzică-libret către o inedită imagine plastică ce pune în valoare noi orizonturi ale raporturilor dintre valoarea muzicală a sunetului și dramaturgia gândită de autori, de compozitor, de libretist.

O asemenea căutare am reținut în cazul tânărului regizor Rareș Zaharia, autorul celei mai recente montări a operei bucureștene cu „Don Pasquale” de Gaetano Donizetti.

• Este prima montare a autorului; este o montare de promițător debut de carieră în teatrul muzical.

Se poate vorbi de o anume modernizare privind localizarea în timp, privind plastica scenică. Este o modernizare deloc abuzivă. Este o translație a acțiunii către un trecut apropiat nouă, în perioada interbelică.

Don Pasquale este un potentat al timpului; dar tot un vârstnic care tânjește după o nouă tinerețe în compania Norinei; este o tânără ce visează să ajungă în „lumea bună”, lumea Europei interbelice, o tânără care – alături de prietenul ei, de Ernesto – dorește să se căpătuiască de pe urma bătrânului devenit caraghios în aspirațiile sale.

De aici se naște comicul situațiilor. Fruste. Tranșante. Directe. Niciodată brutale. Adaptate unor convenții teatrale apropiate timpului nostru.

În plus Rareș Zaharia creează o adâncire în timp, o dilatare a acestuia. Creează un alt plan ingenios plasat, în paralel, un plan ce decurge din primul. Sunt personaje ce descind din Commedia dell’Arte; ...căci Norina este isteța, este șagălnica Colombina, Ernesto este veșnicul îndrăgostit Pierrot, iar caraghiosul Pantalone nu este altul decât Don Pasquale însuși! Marea reușită o reprezintă tratarea în adevăr diferențiată a corului. Nu este vorba despre o masă unitară, amorfă. Dimpotrivă, personajele sunt diferențiate, sunt particularizate. Numărul coriștilor este restrâns. Sunt cântăreți-actori tineri care au fost învățați să definească caractere individualizate, de plan secund.

Tratată atent de dirijorul Tiberiu Soare orchestra a devenit un factor dinamic al spectacolului. Am avut șansa de a urmări al doilea spectacol, mai „așezat”, susținut cu participarea basului Mihnea Lamatic în rolul titular, a baritonului Vincențiu Țăranu în rolul „prietenului de familie”, doctorul Malatesta, a cuplului celor doi îndrăgostiți, soprana Mihaela Stanciu și tenorul Florin Ormenișan. Radu Crăciun, Smaranda Găbudeanu, Sabin Dan Anghel, Cosmin Șofron au întruchipat cu dinamism, cu un farmec pitoresc, personajele Commediei dell’Arte. Puține au fost situațiile în care dinamismul acțiunii a parazitat muzica. Am avut parte de un spectacol plăcut, dinamic, pigmentat de situații greu previzibile, un spectacol cu o acțiune posibilă. Inclusiv în zilele noastre.

Premiera absolută a operei „Don Pasquale” a avut loc cu peste un secol și jumătate în urmă, la Paris, la Teatrul Italian. Premiera bucureșteană a fost realizată cu aproape o sută de ani în urmă.

În anii ’60 ai secolului trecut, o montare de zile mari

ne-a fost oferită de regretatul regizor, de maestrul Jean Rânzescu; ...a fost o montare exemplară – ne aducem aminte – data fiind eleganța, claritatea, jovialitatea cu care era rezolvat comicul de situații.

O montare, s-ar putea spune, tradițională.

Dar cât de vie! Stilului galant al sfârșitului de secol XVIII, conveniențele specifice relațiilor dramatice, erau susținute cu un firesc cuceritor ce se pliază valorilor muzicii; iar aceasta, punând în lumină principala valoare a operei, anume farmecul melodic al belcanto-ului deceniilor de început ale secolului al XIX-lea.

În plus, încărcătura emoțională indusă de un cvartet de aur, de câțiva dintre marii artiști performeri ai timpului, era și aceasta exemplară. Mă refer la soprana Elena Simionescu, la basul buf Constantin Gabor, la baritonul Eduard Tumagian, la tenorul Valentin Teodorian; ...un mănunchi de cântăreți actori care au definit o epocă, epoca de aur a operei bucureștene în deceniile de mijloc ale secolului trecut.

Mai este actuală, mai este posibilă, o asemenea montare astăzi? Este.

Doar atunci când există condițiile unei realizări impecabile, somptuoase în toate planurile realizării spectacolului.

Marile case de operă își mai permit acum acest lucru; mă refer la o montare opulentă din punct de vedere scenic, impecabil susținută în plan vocal. Cu voci mari, cu actori mari. Asemenea montări există actualmente la case precum „Metropolitan”, „Teatro alla Scala”, „Covent Garden”.

În plus există o tradiție a locului.

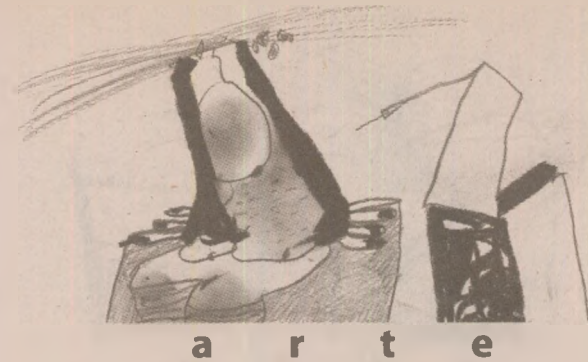
Dar există și o percepție specială a publicului.

În Statele Unite asemenea montări – să le numim – tradiționale sunt preferate de public. În mod absolut. În marea majoritate a cazurilor regizorul este un docil servitor al vocilor.

În Europa lucrurile stau cu totul altfel. Creativitatea, imaginația regizorală devin uneori dominante. Am avut și noi parte, aici, la București, de asemenea – le-aș numi – atitudini regizorale abuzive. Nu le voi enumera aici pe toate.

Conveniențele specifice genului de operă nu pot fi niciodată acceptate drept simple artificii; cu excepția situațiilor în care sunt, realmente, simple artificii. Regizorale sau actoricești. Ce decurg din comportamentul rutinier al cântărețului care nu știe să fie și actor, nu poate să fie un profesionist al genului. Când regizorul își urmează un gând năstrușnic ce nu are legătură cu muzica.

Puțini sunt cei care pot înțelege, care pot accepta, că opera nu este teatru.

Opțiuni în regia de operă

Deși include o consistentă componentă scenică teatrală.

Cu decenii în urmă am avut o pasionantă discuție în acest sens cu regretatul maestru Jean Rânzescu, unul dintre marii profesioniști ai genului. O personalitate marcată de pasiunea pentru muzica ce se întruchipează în gest, în imagine.

Am înțeles atunci – eram tânăr absolvent al Conservatorului bucureștean – că în lumea operei fraza muzicală intonată vocal, susținută orchestral, trebuie să-și găsească un specific echivalent scenic, că acesta trebuie să devină parte integrantă a situației muzical-dramatice imaginate de compozitor, de libretist. Am înțeles că regizorul de operă devine un coautor al spectacolului, un coautor care are menirea de a descoperi sensurile intime ale relației imaginate de compozitor, de libretist.

Am înțeles atunci că nu este moral ca dramaturgia muzicală a unei opere să devină un simplu pretext al unor alte plasmuri scenice care să anuleze – eventual să contrazică – sensul inițial al lucrării.

Există partituri muzical-dramatice care pot fi actualizate, care se bazează pe situații umane perene, vechi „de când lumea”. Am asistat cândva, la un teatru important din Germania, la o montare a operei „Orfeo” de Monteverdi. Personajul titular era un cântăreț pop care și-a pierdut prietena într-un accident de circulație. Înnebunit de durere, pătrunde în lumea de fantasmă a unei imaginații bolnăvicioase pentru a-și căuta iubita, pentru a o găsi într-o altă lume...

Dar opere celebre cum sunt „Traviata” sau „Evghenii Oneghin” nu pot fi scoase de regie din contextul social al epocii, al secolului al XIX-lea european. Conflictul dintre datorie, dintre morală și iubire rămâne complet străin mării majorități a tineretului zilelor noastre. O asemenea concepție regizorală devine artificială. Mă gândesc, spre exemplu, la realizările a doi regizori români. Două montări realizate la noi și, de asemenea, într-un bun teatru din Europa Centrală. În țară, cu decenii în urmă, personajele operei „Traviata” au fost îmbrăcate în blue jeans. Cu totul recent, în opera „Evghenii Oneghin”, celebrul vals din scena balului se petrece într-o discotecă marcată de iluminatul stresant, stroboscopic al reflectoarelor. În ambele cazuri regia nu poate fi apreciată decât ca fiind aberantă.

Opera, astăzi? Este un organism viu.

Traiește în continuare alături de noi, în zilele noastre.

Doar atunci când publicul actual dispune de chemarea actului de cultură, când regizorul zilelor noastre înțelege resorturile intime ale partiturii muzical-dramatice, când știe a o adapta sensibilității timpului nostru.

Dumitru AVAKIAN

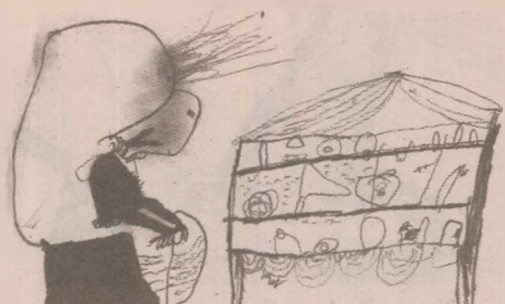

Opera „Don Pasquale” - montare recentă a operei bucureștene

Opera „Don Pasquale” - Cvartetul de aur al operei bucureștene din anii '60 - Constantin Gabor, Eduard Tumagian, Valentin Teodorian, Elena Simionescu.

a r t e

Angelo Mitchievici

CRONICA FILMULUI

NOICA s-ar răsuci în mormânt/ Îmi place să leg cuvânt după cuvânt/Silabele le frâng, consoanele le strâng/ O iau punct cu punct/ Am reconstituit o nouă limbă/ Plec cu autobuzul, dar o fac cu stil, /Bă!” Versurile de mai sus nu sunt din *Paraziții*, ci reprezintă o improvizație pe o temă dată, talentul e neîndoiește, însă drogul e mai puternic. Și improvizația ar putea continua la nesfârșit, pentru că tânărului de douăzeci de ani și un pic pe nume Dani (Marian Adochiței) este deja pe multitasking și comută de pe o frecvență pe alta destul de repede, iar între pauze, când nu este absorbit narcisic de propriul discurs, balele-i curg din gură, iar privirea i se fixează în gol. Nu este singur, în jurul său, fiecare pe orbita lui, gravitează toți prietenii săi drogați, Yuma (Lana Moscalciuc), Ovidiu (Dragoș Ștefan), Cristi (Dan Telehoi), Ada (Mirela Ungureanu), fiecare prins în propriul scenariu oniric, iar ceea ce pare să-i unească pe toți acești tineri este un anumit delir lingvistic care-i face speciali, un anumit limbaj postmodernistobaroc, unde slangul se amestecă barbar cu anglisme, prețiozități și rare combinații neologice. Iese un fel de poezie de care avangardiștii ar fi fost mândri, iar Tristan Tzara ar fi pus-o în scenă alături de aventurile domnului Antipirnă. În mare parte ceea ce se petrece cu acești tineri este complet dada, doar că nu este doar un spectacol, ci propria lor viață în așteptarea plină de anxietate a lui „Big Shit”. Ceea ce în mod sigur îi reușește Florinei Titz, o foarte tânără regizoare, absolență de filologie, este să unească toate aceste lumi paralele fiecare cu sunetele ei într-o simfonie fantastică, o vivisectie a lumii drogului cu sonorul dat la maximum. Nu este nici pe departe vorba aici de paradisurile artificiale simboliste, nici de alcoolurile apollinariene, nici de visele de opiu ale lui De Quincey sau de hașishul beatnicilor servit

Trip (2008); Regia: Florina Titz; Cu: Marian Adochiței, Lana Moscalciuc, Dragoș Ștefan, Dan Telehoi, Mirela Ungureanu; Genul: Dramă; Produs de: Etcaetera Films.

Toate aceste peisaje urbane colorate sumbru sunt tronsoane ale unui labirint din care nu există scăpare, iar Florina Titz reușește să imprime filmului ei această impresie de infrarealitate.

Călătorii într-o curte interioară

poetic de Mr. Tambourine Man al lui Bob Dylan, ci de infernuri artificiale, de o treptată golire de sens a lumii în care trăiesc acești tineri care se simt speciali, unici, înconjurați de o lume de cretini. Autismul lor nu are nimic de-a face cu teribilismul anilor cruzi când adolescenții se simt neînțeleși, emit semnale însingurate precum adolescenții lui Gus van Sunt din *Elephant* (2003) sau *Paranoid Park* (2007), regizor care și-a pus amprenta asupra filmului Florinei Titz. Acești tineri, care și-au format un limbaj, știu să se joace cu cuvintele sunt studenți, unii chiar la Facultatea de Litere, au ajuns în faza cuvintelor în libertate, aproape că se lasă vorbiți, purtați pe aripile fanteziei lingvistice. Există un uriaș consum nervos asociat unui consum lingvistic, când nu vorbesc buruienos între ei amestecând dexter organele sexuale și funcțiile lor, limbajul ia turnuri excentrice, iar dintre toți Dani este maestrul celor mai complicate combinații, iar ceilalți se fac ecoul lui. Este vorba despre „alterarea conștiinței”, Rimbaud ar fi spus „dereglarea sistematică a simțurilor”, sau despre teoria philetonilor desprinsă dintr-o carte S.F., particule minuscule care produc o rețea emaptică permițând dizolvarea unuia în celălalt până la indistinție, o frumoasă definiție dată prieteniei. Ca și cum n-ar fi de ajuns, cei patru organizează mici scenarii, un fel de dicteuri automate nu pe hârtie, ci dialogate precum „câmpurile magnetice” ale lui André Breton și Philippe Soupault. Aceste câmpuri magnetice îi țin conectați, sau poate philetonii, iar când Yumi încearcă să evadeze nu găsește decât drumul de întoarcere. În afara prietenilor, a cercului lor nu se mai află nimic, încetul cu încetul, în aceste vieți rătăcite se instalează vidul. Florina Titz nu este interesată să ne ofere o lecție de morală gen „Fumatul dăunează grav sănătății!”, ci să intre într-o lume interzisă, o lume stranie, o lume în care nimeni și nimic nu mai funcționează. În *road movie*-ul cult, *Easy Riders* (1969) al lui Dennis Hopper, lumea drogurilor mai păstra un fel de aură de libertate, era o provocare în a fi mereu *on the road*, fără o țintă precisă, călare pe motocicletă, în armonie cu natura, cu spațiul ale cărui dimensiuni suplimentare le puteai explora doar cu un fum. Filmul se află departe și de un alt reper incontestabil, *Spaime și scârbe în Las Vegas* (1998) al lui Terry Gilliam, după romanul lui Hunter J. Thompson, unde totul ia forma unui concert baroc, o beție ludică, funambulescă, dincolo de orice limită fără nicio consecință specială. Filmul Florinei Titz se încarcă până la refuz cu imagini obsedante, ceea ce se întâmplă aparține unei lumi paralele pe care nu o mai poți asimila realității chiar dacă tinerii drogați se întâmplă să aibă și scurte momente de trezie. Cartierele sărăcicioase de blocuri, gunoaiele, clădirile dezafectate nu sunt decoruri minimaliste în care să intre o „poveste adevărată”, dar atroce, ca în filmele lui Cristi Puiu, Cornel Porumboiu, Nemescu sau Cristian Mungiu. Ele reprezintă chipul desfigurat al unui tânăr care scoțeste într-o pubelă după cel care nu mai este, după visul sfărâmat, după iluzia topită. Toate aceste peisaje urbane colorate sumbru sunt tronsoane ale unui labirint

din care nu există scăpare, iar Florina Titz reușește să imprime filmului ei această impresie de infrarealitate. Frontiera dintre cele două lumi s-a dizolvat ușor, există laitmotive ale partituri fiecăruia, pentru Ovidiu este o fată tunsă chilug cu aspect de androgin (Laura Iancu) care fie aleargă pe străzi pustii, de cartier mizer, fie dansează pe ritmuri *house*, o fată la care nu ajunge niciodată încât în cele din urmă nici nu ai certitudinea că ea există cu adevărat. Faptul că Yumi este lesbiană, Dani este homosexual, Ovidiu se prezintă destul de ambiguu nu numai prin opțiunile lui, ci și prin aspectul *emo* pe care-l adoptă, se rimează, își dă unghiile cu oja etc., și nici cu Ada lucrurile nu stau prea clar atunci când afișează o creastă de punkist, ajunge să îngroașe prea mult aspectul de colonie de *freaks și junkies* și să lase impresia că biografiile lor sexuale „deviante” revendică opțiunea lor pentru drog. În felul acesta regizoarea pune accente suplimentare acolo unde ele există deja. Altfel, promiscuitatea devine ceva aproape firesc în suprapunerea de planuri, de secvențe și sunete, ca un film care se montează haotic în fața ta. Sexul reprezintă un liant temporar, ca o conversație într-un autobuz, corpurile încetează să mai aparțină posesorului de drept, ele se împrumută unor experiențe, unor senzații alternative. Yumi-lesbiană și Dani-homosexualul fac dragoste pentru a experimenta și ca o soluție compensatorie pentru eșecul amoros al lui Yumi, la fel de bine un dildo devine un obiect al experienței, însă experimentul total îl constituie chiar acești tineri dereglați, captivi într-un continuum infernal. Finalul filmului se face pe o partitură poetică dintr-o secvență psihedelică. Dani stă față în față cu Yumi, cuvintele, frazele lor se completează incantatoriu, apoi în lumea delirului lui Yumi își fac apariția prietenii ei care joacă fiecare un rol, dialogurile au ceva compulsiv, virând brusc în sarcasme, cu o densitate care îți dă senzația de vertij. Ceea ce rămâne pentru scurtele momente de luciditate este oboseala, coșmarurile amplificate până la insuportabil fiecare frază, și aproape că poți vedea în filmul Florinei Titz cum aceste personaje se golesc într-un ritm vertiginos de orice conținut, până nu mai rămâne aproape nimic, decât eventual un ecou în cine știe ce memorie avariata. Pe tricoul lui Dani scrie „We all gonna die!” Ar trebui adăugat: „Soon!”. Călătoria acestor *easy riders* autohtoni nu duce nicăieri.

**ar cine este, în definitiv, acest
Alexandru Trifu a cărui aniversare
trebuie consemnată ca un eveniment
în viața noastră artistică?**

DE CURÎND, sau, mai exact, pe 22 iulie, Alexandru Trifu a împlinit șazeci și șapte de ani. O vîrstă la care personalitatea unui artist este exprimată pe deplin și la care contururile operei sînt și ele trasate, de cele mai multe ori, cu o fermitate în fața căreia nici un efort de voință nu prea mai are șanse mari de izbîndă. Inevitabilul regres al vitalității, care se instalează acum lent în dinamica metabolismului creator, este acompaniat subtil de o clarificare a percepțiilor ample și de o înțelegere superioară, adică mult mai detașată, a lumii nemijlocite și a mecanismelor ei ascunse. Cu alte cuvinte, deplina maturitate biologică, artistică și morală mută accentul de pe efervescență, pe contemplație, de pe neliniște, pe împăcarea cu sine și cu existența, în general, de pe impulsul combatant și puseele insurgente, pe calculele tactice și pe evaluările senine. Teoretic și logic, apropiindu-se vertiginos de borna celor șapte decenii, Alexandru Trifu ar trebui să se regăsească, oarecum, în această schemă, avînd și exemplele notorii, din istoria mai veche sau mai recentă, ale pocăinței tardive care i-a coplesit pe mulți dintre cei care suferiseră în tinerețe de boala incurabilă și devastatoare a revoltei pînă la capăt. Dar cine este, în definitiv, acest Alexandru Trifu a cărui aniversare trebuie consemnată ca un eveniment în viața noastră artistică și a cărui evoluție ar trebui judecată în funcție de cum acceptă sau refuză înscrierea în scheme de comportament și în tipologii mai mult sau mai puțin abstracte, iată o întrebare pe care, în mod sigur, și-o vor pune mulți cititori. Răspunsul este simplu și complicat în același timp, după binecunoscuta mărturisire augustiniană: dacă nu întreabă nimeni, este simplu, dar dacă întrebarea chiar este pusă, lucrurile devin cu adevărat complicate.

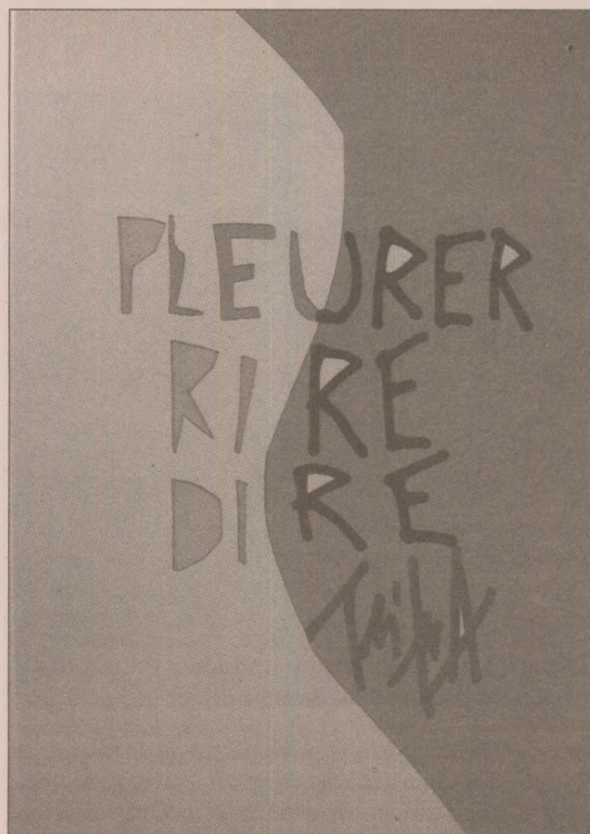
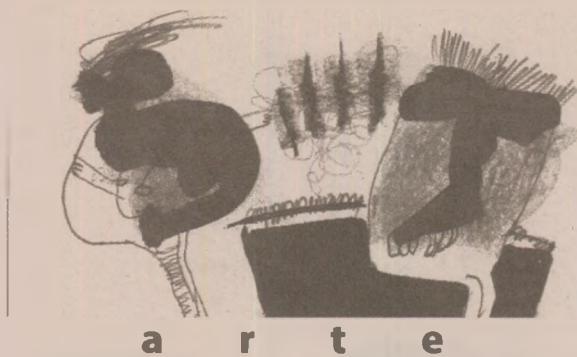
La o evaluare preliminară și, evident, exterioară, Alexandru Trifu este pictor, într-un sens mai cuprinzător, artist plastic, născut în București la 22 iulie 1942, ca fiu al profesorului de estetică Alexandru Trifu, a cărui activitate pedagogică s-a desfășurat în cadrul învățămîntului artistic pe întregul său spectru, care include artele plastice și muzica deopotrivă. Este absolvent al Institutului de Arte Plastice „N. Grigorescu” din București, lucrează, o vreme, în calitate de cercetător la Institutul de Etnografie și Folclor, apoi emigrează în Elveția și se stabilește la Geneva, unde locuiește și astăzi. Activitatea sa artistică în Elveția, dar și în Franța, este una densă și susținută, la un moment dat fiind ales chiar președinte al Asociației Artiștilor din cantonul Geneva, iar lucrările lui se găsesc în importante colecții din Europa, în special din Elveția și din Franța, cum ar fi: Andre L’Huillier, Suzanne et Selman Selvi, Bernard Sabrier, Jacob et Josellyne Naëf, Uniunea Băncilor Elvețiene, Credit Suisse, Banque Cantonale de Geneve, Banque Eduard Constantin etc.etc.

Pictura sa de început, cea din perioada românească, oscilează, cumva, între motiv și limbaj, alunecînd permanent între un figurativ straniu, marcat de o viziune arhaică, poate contaminată de stilistica frustă a formelor populare, și un abstracționism cromatic cu o puternică tentă afectivă, în care tonurile fuzionează cu un fel de inocență sălbatică, eliberate atît de constrîngerile conceptualiste, cît și de rigorile geometrice explicite, la care se recurge destul de frecvent în epocă, măcar și numai pentru a descuraja suspiciunea de aleatoriu și dezordine. Într-un cuvînt, această pictură se referă mai curînd la modele interioare decît la natura exterioară, fiind, într-o mult mai mare măsură, proiecție, și într-una mult mai mică, deducție. Acest mod de a cocheta cu imaginarul, predispoziția ludică, vocația ingenuă de a combina elementele realului după o logică ale cărei principii nu sînt cunoscute aprioric, sintaxa imprevizibilă și mereu provizorie a formelor, îl așază pe Alexandru Trifu în familia de artiști, foarte restrînsă, dar extrem de

Un artist revoltat: Alexandru Trifu

vizibilă, care se ocupă cu cercetarea, care experimentează limbajul și forțează limitele ideii de realitate.

În prelungirea experiențelor din România, perioada sa elvețiană se diversifică și se radicalizează. Fără a părăsi pictura, cu tehnicile și cu materialele ei specifice, Trifu începe acum să experimenteze deopotrivă spații, tehnici, materiale și atitudini noi. Relația sa cu lumea exterioară se clivează ireversibil, dar numai în ceea ce privește calitatea acestuia de sursă a imaginii, pentru că, într-un sens mai profund, ea se consolidează și impune noi exigențe. Întregul comportament artistic al lui Trifu are în lumea exterioară un referent solid, de care se disociază însă, căruia îi deconspiră limitele, și nu unul față de care își manifestă, în vreun fel, obediența. Încetînd definitiv să mai celebreze formele deja existente, să le mimeze dinamica și să le preia retorica, el începe, încetul cu încetul, să umple golurile și să denunțe insuficiența realității deja instituite. Singura realitate pe care mizează este cea interioară, adică forța inepuizabilă a imaginației de a sugera noi întrebări, ca alternativă la răspunsurile suficiente și previzibile de tot felul. Dintr-un observator, contemplator și celebrator al lumii constituite, așa cum este localizat pictorul de către percepția comună, Trifu devine un combatant, un polemist, în sensul originar al cuvîntului, pentru care limbajul este doar un pretext, imaginea și forma sînt simple vehicule, în vreme ce miza este morală, iar reperele și aspirația sînt de natură pur spirituală. Un suflet premodern, pentru care lumea este riguros construită în jurul unui centru, în care există bine și rău, ordine și gregaritate, lumină și întuneric, un Dumnezeu unic și negații de parcurs, circumstanțiale, îmbrăcat în veșmintele unei modernități conștiente și asumate, dar și posesorul unei deschideri firești către materiale și tehnologii noi, Alexandru Trifu ar părea cel mai potrivit mediu pentru coagularea tuturor secvențelor dispartate, în măsură să ofere imaginea coerentă a unei conștiințe artistice și simbolice consolidate. Numai că această aparentă unitate este subminată de înseși contradicțiile profunde ale secvențelor care o compun: aspirația spirituală este zădărnicită chiar de relativismul mijloacelor puse la dispoziție de către modernitate și de filosofia sceptică a acestuia, iar deschiderea către spațiile oferite de noile tehnologii tinde să suspende cu totul criteriile morale și centrele unificatoare. Din această combustie lăuntrică, amestec de dogmă morală și libertate deplină a exprimării, de aspirație mistică și de consum rapid și, oarecum, brutal, se nasc, simultan, o enormă revoltă și o la fel de amplă predispoziție utopică. Și pentru a-și salva propria lui realitate, dar și o serie de realități paralele instituite prin cultură, pentru a-și salva mesajele și aspirațiile profunde ale unei sensibilități de tip magic, Trifu a pornit o luptă crîncenă cu cei care nu-i împărtășesc valorile, ba chiar, indirect, și cu sine însuși, cel risipit, sceptic și relativist, în edificiul amplu și eteroclit pe care l-a construit de-a lungul a cîtorva decenii. O sinteză a filosofiei și a creației sale, în care lumea lăuntrică se revarsă aluvionar în lumea de afară, în care este angajat totul, de la sensibilitatea evanescentă, de factură extrem-orientală, la revoltă și la denunț, la sarcasm și la ironie, la fragilitatea semnului și la fermitatea opacă a tonului, de la inocența copilului și a sălbaticului și pînă la exuberanța imaginarului medieval, de la șarja caracterologică și pînă la expansiunea cosmică a unui eros polimorf, este recent apărută sa carte de autor, de fapt un album bibliofil tipărit în doar o sută de exemplare, intitulat *Pleurer, Rire, Dire*. În această carte spectaculoasă și surprinzătoare, diafană și crîncenă, se împletesc toate aspirațiile și traumele unei conștiințe scindate, iar ciclurile care ritmează discursul de forme și de idei, *credințe ancestrale, elogiul nebuniei și homo ludens sau mitul lui Sisif* spun totul despre reperele morale și despre proiectul de creație și de existență ale unui artist pe care istoria artei noastre de astăzi trebuie

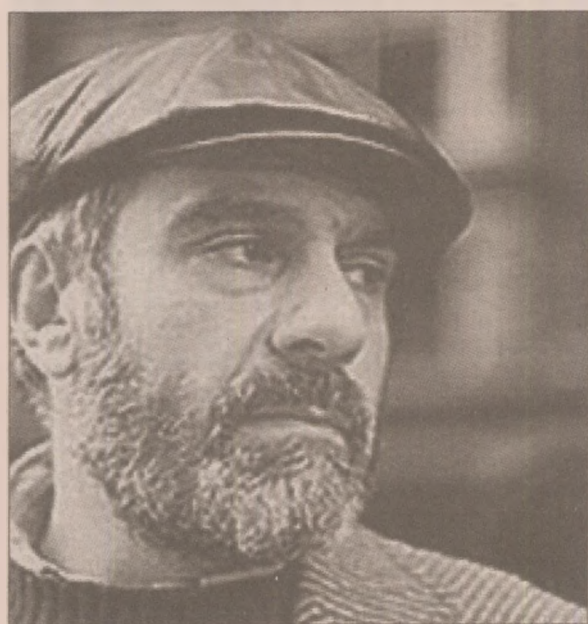

să-l recupereze și să și-l asume cu maximă urgență. Chiar dacă, la cei șazeci și șapte de ani împliniți, el refuză împăcarea cu lumea, așa cum încercam să o descriu la început, și continuă să rămînă un răzvrătit infatigabil, intransigent și utopic. ■

O precizare, în chip de P.S.

În textul meu *Basarabia mea*, din numărul anterior al **României literare**, în care deplîngeam, printre altele, autismul Muzeului Național de Artă și dezinteresul său față de arta românească prin absența proiectelor sistematice de punere în valoare chiar și a propriului patrimoniu, oferind, în schimb, expoziții de-a gata, în calitate de gazdă, am afirmat că acesta „n-a catadicsit să participe cu nicio lucrare” la expoziția de la Artmark. Pentru acuratețea informației fac precizarea că *nu a participat cu nicio lucrare importantă*, a se vedea, de pildă, lucrările reprezentative ale Ninei Arbore, printre altele, statistic el participînd cu cîteva lucrări oarecare, nesemnificative nici pentru tema expoziției, nici pentru statutul unui adevărat Muzeu Național de Artă. Această revenire nu are decît un singur scop, acela de a pune în ordine o chestiune de aritmetică, în rest... rămîne așa cum am stabilit. (P. Șușară)

SERGHEI DOVLATOV s-a născut pe 3 septembrie 1941 într-o familie de actori, evacuați, datorită războiului, în orașul Ufa. Timp de mai mulți ani a lucrat ca ziarist la diferite ziare și publicații din Leningrad și Tallin, afirmându-se în proza scurtă. Ducea o viață de boem, iar satira sa mușcătoare și umorul acid nu erau agreate de regim. Ceea ce l-a determinat, în 1978, să emigreze în Statele Unite, unde scrisul său s-a bucurat de mult succes în rândurile emigrației ruse. Ulterior, opera sa a căpătat recunoaștere și popularitate și în patria lui, fosta Uniune Sovietică. Serghei Dovlatov a murit la New York, în plină putere creatoare, în 27 august 1990, dar cărțile sale se bucură în continuare de succes, inclusiv în România, unde i-au fost traduse până acum două volume: *Rezervația Pușkin* și *Compromisul*.

TATĂL Marusei era director general la un mare combinat industrial. El se numea Feodor Makarovici. Mama ei conducea cel mai mare atelier de confecții din oraș. Numele ei era Galina Timofeevna.

Părinții Marusei nu erau carieriști. Dimpotrivă, îi făceau impresia unor oameni modești, sfioși și chiar neajutorați.

Așa, de pildă, Feodor Makarovici se jena să călătorească cu tramvaiul și se cam temea de ospătări. De aceea el folosea limuzina neagră a comitetului orașenesc, iar alimentele și le procura de la un magazin cu circuit închis.

La rândul său, Galina Timofeevna avea oroare de scandal și nu era în stare să dea afară femeile de serviciu care nu-și făceau bine treaba. De aceea, de astfel de concedieri se ocupa comitetul raional, iar Galina Timofeevna înmăna distincții stahanoviștilor.

Părinții Marusei nu erau făcuți pentru o carieră de succes. Ei au fost împinși la asta – așa spune eu – de împrejurări conjuncturale.

Există premise care garantează oricărui individ o ascensiune rapidă în cadrul nomenclaturii. Pentru asta ai nevoie de capitală, de alt fel destul de simple. Trebuie să fii rus, membru de partid, să fii un om capabil și să nu bei. Iar întrunirea celor patru însușiri este absolut obligatorie. Absența uneia dintre ele face ca toată această combinație să fie cu totul lipsită de sens.

Asfel, un rus, membru de partid, capabil, dar care bea – nu merge. Un membru de partid, rus, nebăutor, dar prost – este un tip pe cale de dispariție. Unul fără de partid, chiar având toate celelalte calități la superlativ, nu inspiră încredere. Și, în sfârșit, un evreu-comunist capabil, dar care nu bea, asta mă scoate din minți până și pe mine.

Părinții Marusei aveau toate calitățile necesare: erau ruși, nebăutori, membri de partid și – chiar dacă nu foarte capabili – cel puțin erau disciplinați.

Ei se căsătoriseră înainte de război, când erau încă foarte tineri. La 23 de ani Feodor Makarovici a devenit inginer. Galina Timofeevna lucra pe atunci la o mașină de cusut motorizată. Numele lor de familie era Tatarovici.

Apoi a venit anul 1938.

Serghei Dovlatov

O tânără de familie

Sigur, au fost vremuri teribile. Dar nu pentru toată lumea. Cei mai mulți dansau în sunetele muzicii pline de optimism a lui Dunaevski. Afară de asta, prețurile scădeau cu fiecare an. Icrele de Manciuia costau 19 ruble kilogramul. Și se vindeau la orice colț de stradă.

E adevărat, erau executați oameni nevinovați. Cu toate acestea, executarea unuia era în avantajul multor alora. Așa, de pildă, împușcarea unui mareșal garanta avansarea a zeci de tovarăși de muncă ai acestuia. În postul rămas liber era numit un general. Locul acestuia era ocupat de un colonel. Pe colonel îl înlocuia maiorul. În mod corespunzător erau avansați în grad numeroși căpitani și locotenenți.

Execuția unui ministru atrăgea după sine zeci de permutări în diferite slujbe. Și toate direcționate exclusiv în sus. Mulțimi întregi de birocrați mărunți se cățarau astfel pe scara ierarhică.

La uzina la care lucra Feodor Makarovici au fost arestați opt oameni. Printre alții – și șeful secției. Feodor Makarovici i-a luat locul.

La fabrica unde munea soția lui a fost arestat șeful de brigadă. În postul lui a fost promovată Galina Timofeevna.

Arestările nu au încetat vreme de doi ani. În acest timp Feodor Makarovici a devenit tehnolog șef. Iar Galina Timofeevna a ajuns conducătoarea departamentului de vânzări.

Apoi a venit războiul. Uzina metalurgică și fabrica de confecții au fost evacuate. Și astfel, Feodor Makarovici și Galina Timofeevna au ajuns la Novosibirsk, unde li s-a născut o fiică, căreia i-au dat numele de Marusea. Acolo, în spatele frontului, părinții Marusei erau de neînlocuit. Așa că n-au avut prilejul să ajungă în tranșee. Cu toate că mulți slujbași și administrativi au ajuns pe front. Cei mai mulți dintre ei au pierit. Iar Feodor Makarovici și Galina Timofeevna au fost avansați în funcții. Cine ar putea să le-o reproșeze?...

Prin anii '60 părinții Marusei erau deja temeinic încadrați în nomenclatura de nivel mediu. Amândoi erau conducători de întreprinderi și deputați ai sovietelor locale. Ei se bucurau de toate privilegiile ce decurgeau de aici: un apartament foarte spațios, o casă de vacanță, mobila de nuc de fabricație finlandeză. Pe sub ferestrele lor staționa în permanență o mașină de serviciu.

Marusea creștea într-o familie unită, instărită, fără probleme materiale. În curtea casei se afla în compania unor copii cuminiți, bine îmbrăcați. Casa în care locuiau aparținea comitetului orașenesc de partid. Într-o gheretă specială se afla în permanență un milițian, care se cam temea de locatarii casei.

Marusea era o fetiță fericită, fără compexe. Învăța bine și frecventa cercul de dansuri de salon. Avea pian, televizor în culori și până și un câine.

Viața ei se rezuma la teme școlare – pe care le făcea conștiincios – și la distracții sănatoase și nevinovate, ca cinematograful, teatrul, muzeele... Iar practicarea sportului a făcut-o să treacă mai ușor peste neplăcerile maturizării sexuale.

După absolvirea școlii, Marusea a intrat fără probleme la Institutul de studii culturale. De regulă, absolvenții acestui institut se ocupă de activitatea artistică de amatori. Dar Marusea era convinsă că va găsi ceva mai bun. Să zicem, undeva la radio sau la vreo revistă muzicală. La asta o puteau ajuta părinții.

De la treisprezece ani Marusea era înconjurată de tineri inteligenți, instruiți, bine crescuți. Marusea se obișnuise atât de mult cu prietenia lor, încât rareori se gândea la dragoste. Oricare dintre tinerii din preajma ei era gata să-i devină un curtezan devotat. Și fiecare ar fi fost oricând dispus să se însoare cu fiica zveltă, dragută și veselă a lui F.M. Tatarovici. Dar s-a întâmplat cu totul altceva... Marusea s-a îndrăgostit de un evreu.

Toți cei care au avut o copilărie fericită trebuie să se gândească mai des la nota de plată. Să-și pună cât mai

Galina Timofeevna avea oroare de scandal și nu era în stare să dea afară femeile de serviciu care nu-și făceau bine treaba.

des întrebarea: cum am să mă achit pentru asta?

Frumusețea, sănătatea, firea mea veselă – cât mă vor costa toate astea? Cât mă va costa faptul că am avut doi părinți iubitori, instăriți?

Iată deci că în al nouăsprezecelea an al vieții, Marusea s-a îndrăgostit de un evreu cu un nume descurajant: Tehnovițer.

De fapt, evreu – înseamnă un nume, o profesie, un chip. Există tipul delicat de evreu, cu un nume neutru, cu o profesie obișnuită și un aspect cosmopolit. Dar alesul Marusei nu făcea parte din această categorie. Numele lui complet era Lazar Ruvimovici Tehnovițer; era deșirat, avea un nas lung, părul creț și... mai studia și vioara. Mai mult, ca orice evreu, Tehnovițer era antisovietic. Marusea îl iubea pentru talent, suplețe, erudiție și umorul lui sarcastic.

Cu toate că nu erau antisemiți, părinții Marusei au intrat în panică. De altfel, în cercuri neoficiale, Galina Timofeevna obișnuia să spună:

– Prefer să angajez un evreu. Cel puțin știu că n-o să se apuce de băut.

– Și apoi, o completa Feodor Makarovici, evreii cel puțin fură cu cap. Evreul cără din întreprindere ceva util. Pe când rusul – tot ce-i cade în mână...

Și totuși părinții Marusei erau îngrijorați. Cu atât mai mult cu cât Tehnovițer li se părea o persoană indoielnică. El asculta seară de seară radioul occidental, purta pantofi găuriți și glumea mai tot timpul. Dar, mai ales, îi dădea fetei lor cărți ale unor autori neagreați de regim.

Un ginere evreu este o tragedie în sine – se gândea Feodor Makarovici, iar nepoți evrei – o adevărată catastrofă! E ceva ce nici nu-ți poți imagina!

Feodor Makarovici s-a hotărât să stea de vorbă cu Tehnovițer. Și chiar, luat de val, a vrut să-i ofere mită. Dar Galina Timofeevna s-a dovedit mai înțeleaptă. Ea a început să-l invite asiduu pe Tehnovițer la ei acasă. Îl trata cu multă atenție și solicitudine. Odată cu el erau invitați copiii lui Govorov, Cicibabin, Linețki, Șumeiko. (Govorov era mareșal, Cicibabin academician, Linețki – directorul firmei „Sovfraht”, iar Șumeiko – instructor al C.C.)

În această companie Tehnovițer se simțea un deklasat. Mama lui era taxatoare de tramvai, iar tatăl pierise pe front.

Tinerii care se reuniau la familia Tatarovici plecau adesea pe litoralul Mării Baltice. Se îmbrăcau bine. Le plăceau restaurantele și premierele teatrale. Își procurau de la speculanți înregistrări cu muzică de jazz.

Tehnovițer nu avea bani. Pentru el plătea întotdeauna Marusea. Drept răzbunare, Tehnovițer a început să-i deteste pe prietenii Marusei. Se străduia să-i acuze de prostie, mitocănie, cinism, obținând, bineînțeles, efecte exact contrarii celor dorite.

Până la urmă, datorită acestei atitudini, Marusea s-a plictisit de Tehnovițer și s-a îndrăgostit de Dima Feodorov.

Fiul generalului Feodorov era student la Medicină și studia chirurgia. Era un tânăr fără probleme, frumos și vesel. Totul îi mergea din plin. De fapt, el nici nu știa că poate fi și altfel. Avea un tată cu care se putea mândri. Un apartament pe strada Șciors, în care locuia cu bunica. De asemenea, o casă de vacanță, motocicletă, profesiunea preferată, un câine și o armă de vânătoare. Mai rămânea să-și găsească o fată frumoasă, de familie bună.

În anul V de facultate, Dima Feodorov a început să se gândească la însoțitoare. Și chiar atunci a cunoscut-o pe Marusea. După numai șase săptămâni ei coborau scările de marmură ale Palatului căsătoriilor. După alte 24 de ore tinerii căsătoriți au plecat în Crimeea. Toamna părinții le-au dăruit un apartament de două camere. Așa a început viața de femeie măritată a Marusei.

Dima își făcea veacul la Academie. Marusea se pregătea să-și susțină lucrarea de diplomă „Estetica

Dima era un tânăr inteligent, corect și atent cu ea. El ura dezordinea. În fiecare dimineață își nota în blocnotes tot ce avea de făcut în ziua aceea.

dansurilor de salon”. Serile, se uitau la televizor și stăteau de vorbă. Sâmbăta se duceau la cinematograful. Uneori aveau invitați sau își vizitau prietenii. Marusea era convinsă că îl iubește pe Dima. În definitiv, ea îl alesese.

Dima era un tânăr inteligent, corect și atent cu ea. El ura dezordinea. În fiecare dimineață își nota în blocnotes tot ce avea de făcut în ziua aceea. Carnetul avea mai multe rubrici: de analizat, de rezolvat, de telefonat... Sâmbăta mai apărea o însemnare: „Mașă”. Asta însemna – cinematograful, teatru, cină la restaurant și amor.

Dima spunea mereu: „Nu sunt pedant. Pur și simplu încerc să mă feresc de haos”.

În fond, Dima era un om bun, un tânăr cumsecade. Viciile lui constau în lipsa defectelor. Or, după cum se știe, defectele atrag mai mult decât calitățile. Sau, cel puțin, stârnesc sentimente mai puternice.

După numai un an Marusea îl ura. Dar comportarea lui ireproșabilă o împiedica să dea expresii acestui sentiment. Așa că viața lor mergea mai departe.

Adevărul e că puțină lume știe că nu e de bun augur când ceva începe bine. Pentru că asta înseamnă că se va termina rău. Așa s-a și întâmplat.

Mai întâi a murit tatăl lui Dima, generalul. După care, mama alcoolică a ajuns la casa de nebuni. Apoi moștenitorii, trei frați și o soră, s-au certat pe ce și cui să-i revină.

Obiectele cele mai valoroase din casa generalului au fost confiscate de Procuratură. În speță, sabia dăruită de Stalin și decorația iugoslavă, încrustată cu rubine.

Așadar, într-o singură noapte Dima s-a transformat într-un om de rând. Într-un student medicinist sânguinos, bine motivat, cu aptitudini medii.

Uneori Marusea i se adresa rugător:

– Măcar dacă te-ai îmbăta...

La care Dima îi răspundea:

– Beția înseamnă nebulie voluntară...

Dar Marusea nu se potolea:

– Dacă măcar m-ai gelozi!...

Iar Dima formula cu precizie:

– Gelozia – înseamnă să te răzbuni pe tine pentru greșelile altora.

Cea mai grea încercare pentru un om care o duce bine este o nenorocire ce survine pe neașteptate. Dima devnea tot mai distrat și mai abătut. Acum, la restaurant, el comanda doar chiftele și compot. Costumul de import și-l pune doar la ocazii speciale. Se jena să recurgă la ajutorul financiar al părinților Marusei.

Iar Marusea a început să-l înșele. Cu oricine și fără să se oprească. Îl înșela cu prieteni, cunoscuți, taximetriști. Cu profesorii de la Institut. Cu oameni întâlniți prin tramvaie. L-a înșelat până și cu Tehnovițer, apărut nu se știe de unde.

La început Marusea se dezvinovăța și mințea. Inventea tot felul de cursuri și seminarii facultative, inexistente. Sau câte o noapte petrecută la o prietenă care planuia chipurile să se sinucidă. Invoca vizite la rudele din Dergacevo.

Până la urmă s-a săturat să tot mintă și să se disculpe. S-a săturat să inventeze tot felul de povești fantastice. Nu mai avea putere pentru asta. Venind spre casă, în zorii zilei, Marusea își spunea: lasă că mă descurc eu. Improvizez ceva, și gata!

Mirat, Dima o întreba:

– Unde ai fost?

– Eu?! exclama Marusea.

– Ei bine?

– Cum adică, unde?! Auzi ce mă întreabă el, unde?! Să zicem, la o cunoștință. Am eu voie să-mi vizitez cunoscuții?...

Dacă Dima continua să pună întrebări, Marusea obosea repede.

– Să zicem că am băut! Consideră că sunt o femeie desfrântată! Consideră că suntem în divorț!...

După cum se știe, în căsnicie nu există egalitate. Avantajul este întotdeauna de partea celui care iubește mai puțin. Dacă asta se poate numi avantaj.

Pe la treizeci de ani Marusea și-a dat seama că viața constă din plăceri. Iar tot restul poate fi încadrat la necazuri. Plăcerile înseamnă flori, restaurante, amor, lucruri de import și muzică. Iar necazurile – lipsa banilor, reproșurile, bolile și sentimentul vinovăției.

Marusea se dăruia plăcerilor, evitând deliberat necazurile. Îi era milă de Dima. O încercau muștrările de conștiință. Uneori îi spunea:

– Vrei, am să-ți fac cunoștință cu o tânără?

Dima întreba mirat:

– În ce scop?...

Curând, Dima și Marusea au divorțat. Marusea s-a mutat la părinți. La început, părinții s-au întristat, dar le-a trecut destul de repede. Ca soț, Dima Feodorov nu mai prezenta prea mult interes. Iar Marusea era din nou o tânără de măritat, de familie bună.

După o vreme Marusea s-a îndrăgostit de renumitul dirijor Kajdan. Apoi, de cunoscutul pictor Șarafutdinov. După el – de faimosul iluzionist Mabis, cel care tăia cu ferăstrăul femeile în două. Toți trei erau mult mai în vârstă decât Marusea. Mai mult, puteau să-i fie tați.

Cu Kajdan a fost pe țărmul Mării Baltice și în Ural. Cu Șarafutdinov a stat un an în stațiunea Alupka. Cu iluzionistul Mabis a zburat dincolo de Cercul Polar.

Până la urmă, Kajdan s-a intoxicat cu o mreană și a murit. Șarafutdinov, sub presiunea comitetului regional de partid, s-a întors la nevasta lui bolnavă și urâtă. Iar Mabis, aflându-se în turneu la Frankfurt, a obținut acolo azil politic.

Pe scurt, toți trei au părăsit-o pe Marusea. Și doar Kajdan a ieșit din viața ei într-un mod delicat. Comportarea celorlalți doi semăna cumva cu fuga.

Pe Marusea a pus stăpânire un sentiment de neliniște. Toate prietenile ei erau măritate. Situația lor se caracteriza prin stabilitate. Ele aveau o familie, un cămin.

Firește, nu toate prietenile aveau o viață împlinită. Unele își înșelau soții. Multe erau înșelate de soți. Și totuși, erau măritate. Faptul că aveau un soț le conferea un anumit prestigiu în ochii celor din jur. Cu alte cuvinte, un soț era absolut indispensabil.

Pe atunci Marusea avea în jur de treizeci de ani. De mult ar fi trebuit să aibă un copil. O știa prea bine – încă doi-trei ani și va fi prea târziu.

Marusea era tot mai îngrijorată. Bărbații necăsătoriți îi acordau și acum atenție, ca și în trecut. Și tot ca în trecut, multe femei o invidiau. Restaurantele, teatrele, magazinele speciale – toate îi erau la îndemână. Cu toate acestea, sentimentul neliniștii nu o părăsea. Și chiar se accentua cu fiecare lună.

Și atunci la orizont a apărut renumitul cântăreț de estradă Bronislav Razudalov. Acum, numele lui e dat uitării, dar în anii șazecei el era foarte popular.

Razudalov răspundea tuturor pretențiilor Marusei. Era un bărbat frumos, talentat, se bucura de popularitate și câștiga bine. Și, mai ales ducea o viață ușoară, lipsită de griji și plină de veselie.

Și el a plăcut-o pe Marusea: era bine făcută, veselă și ușuratică.

Între ei a survenit ceva în genul căsătoriei civile.

Razudalov pleca deseori în turnee, iar Marusea se complăcea să-l însoțească. Serile asista la concertele lui; ziua, cutureiera consignațiile.

Lui Razudalov îi plăcea să stea de vorbă cu spectatorii, mai ales în provincie. Așa, de pildă, înainte de a-și începe programul, spunea:

– Unii cântăreți au o voce frumoasă. Iar unii, cum se spune, cântă cu sufletul... Ei bine, eu nu am voce...

După care urma o scurtă pauză:

– Și n-am nici suflet...

Iar în timp ce spectatorii râdeau și aplaudau, Rasudalov încheia:

– Mă mir și eu – cu ce cânt?!...

Concertele lui aveau întotdeauna succes. Razudalov era un om vesel. El își câștiga existența stămind emoțiile spectatorilor. Cânta, dansa și debita tot felul de prostii. Și pentru asta era bine plătit.

Curând însă, Marusea a observat că pofta de viață a lui Razudalov capătă tot mai mult avânt. Ea a început să-l suspecteze de adulter. Și nu fără temei. Uneori găsea în buzunarele lui pudriere și agrafe de păr. Descoperea pe cămașile lui urme de ruj. Extrăgea din gențile de voiaj dresuri din materialele sintetice. Și până la urmă a surprins-o într-o zi, în cabina lui de machiaj, pe ventriloca Kisina, complet goală.

În ziua aceea și-a bătut soțul cu pupitrul de note. După douăzeci de minute Rasudalov a apărut pe scenă cu ochelari de soare. Brațul stâng îi atârna inert.

La reproșurile Marusei, Razudalov răspundea cu un fel de răsete idioate. El nu înțelegea prea bine despre ce este vorba. Și spunea:

– Maria, dar e absurd: eu credeam că ești o femeie rațională, cultă, fără prejudecăți...

Razudalov a rămas credincios modul său de viață, dar a început să mintă. Mințea chiar și fără niciun motiv.

Acum pe Marusea o chinuie gelozia. Îl aștepta uneori câte o noapte întreagă. Îl amenința cu despărțirea. Dar, mai ales, nu putea să înțeleagă de ce face el asta? Doar îl iubea atât de mult și dezinteresat... Într-o dimineață soțul a apărut mirosind a vin și cosmetice.

– Ei, ne-am întins la vorbă, înțelegi, am băut, am discutat despre artă...

– Unde ai fost?

– La asta... la Goloșcekin... Îți transmite salutări...

Marusea a găsit în agenda numărul de telefon al necunoscutului Goloșcekin. I-a răspuns o voce morocănoasă de femeie:

– Ilia Zaharovici e în spital...

Marusea, gata să explodeze, s-a apropiat de Razudalov:

– Prin urmare, ai fost la Goloșcekin. Și ai discutat despre artă?

– Ca să vezi – rosti stânjenit Razudalov, eu...

Atunci Marusea și-a pus pentru prima oară întrebarea: cum să trăiască mai departe? Plăcerile îi provocau un sentiment de vinovăție. Faptele generoase, dezinteresate erau răsplătite cu umilințe. Era ca un cerc închis...

În ce constă izvorul bucuriei? Cum să eviți dezamăgirea? Te poți bucura de plăceri fără să ai remușcări? Toate aceste gânduri nu-i dădeau pace.

După un an a născut un băiat.

Totul era ca și până atunci... Razudalov pleca mereu în turnee. După ce revenea, dispărea rapid. Când Marusea îl acuza că o înșală, se justifica:

– Dar înțelege odată, eu, ca artist, am nevoie de un imbold...

Marusea s-a mutat din nou la părinți. Între timp, Galina Timofeevna devenise pensionară. Feodor Makarovici continua să lucreze.

Și atunci, ca într-o poveste, a reapărut Tehnovițer. El i-a dat Marusei să citească *Arhipelagul Gulag* și a sfătuit-o să emigreze. Îi spunea:

– Ne căsătorim fictiv și plecăm ca evrei.

– Unde? întreba Marusea.

– Eu, să zicem, în Israel, tu – în America. Sau în Franța...

Marusea ofta:

– Ce nevoie am eu de Franța, când îl am pe tata...

Și totuși, Marusea a început să se gândească la emigrare. Mai ales că, pe atunci, asta era la modă. Aproape orice om rațional avea o chemare din Israel.

Tot mereu plecau oamenii de cultură dintre cunoștințele ei. Plecase sculptorul Neizvestnâi, pentru a realiza în America grandiosul proiect „Arborele vieții”. Plecase Savka Kramarov, cuprins subit de un sentiment religios de nestăvilit. Plecase genialul Borea Șicikin, ca să scape de închisoare pentru concertele lui decadente. Plecase poetul disident Kuperștok. [...]

Tehnovițer vorbea atât de insistent de o căsătorie convențională, încât Marusea i-a spus:

– Odinioară mă iubeai ca femeie...

Tehnovițer i-a răspuns:

– Acum te percep ca om.

În octombrie Marusea s-a căsătorit cu Tehnovițer. În ajunul Anului Nou au primit autorizația de plecare. Pe 9 ianuarie erau în Austria.

Odată ajuns în Occident, Tehnovițer s-a schimbat radical: a devenit dintr-odată un patriot evreu, mândru, înțelept și cam arogant. Se întâlnea cu reprezentanți ai diferitelor organizații evreiești, purta o stea în cinci colțuri și visa să se însoare cu o evreică.

Tehnovițer și-a îndeplinit cu conștiinciozitate angajamentele căsătoriei convenționale. El și-a adus soția în Occident, iar Marusea a suportat toate cheltuielile și chiar i-a cumpărat o valiză.

Curând urmau să se despartă. Tehnovițer pleca cu avionul în Israel. Marusea urma să primească viza americană.

Marusea l-a întrebat:

– Cum ai să trăiești tu în Israel? Doar acolo nu sunt decât evrei.

– Nu-i nimic, i-a răspuns Tehnovițer, am să mă obișnuiesc...

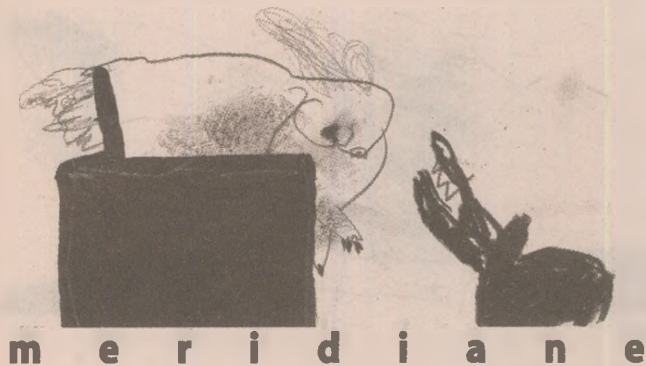
Pe Marusea o întrista despărțirea de Tehnovițer. În fond, el era acum singurul om din viața ei de până atunci.

Marusea simțea ceva, ca un fel de tandrețe, față de acest om fără noroc, mândru, agresiv și sfidător. În fond, între ei a fost totuși ceva...

(Fragment din povestirea *Străina*)

Traducere și prezentare de
George IARU

m e r i d i a n e

ATRECUT peste un deceniu de când a apărut în limba română *Dicționar khazar, roman lexicon în 100.000 de cuvinte* de Milorad Pavić (Ed. Nemira, 1998), ce a revoluționat specia romanului, l-a propulsat în secolul XXI, situându-l pe scriitorul sârb între înnoitorii prozei contemporane.

Lectura cărții a însemnat atunci o experiență răvășitoare, pulverizând obișnuințele și orgoliile de cititor. Toate relecturile ulterioare s-au dovedit exerciții de fericită umilință în fața bogăției unei scrieri inepuizabile.

Inovarea formulei narative se dezvăluie tot mai ingenioasă, mai surprinzătoare de la o carte la alta: **rebus** în *Peisaj pictat în ceai* (Univers, 2000), **clepsidră** în *Partea lăuntrică a vântului sau roman despre Hero și Leandru* (Ed. Paralela 45, 2003), **tarot** în *Ultima iubire la Țarigrad. Îndreptar de ghicit* (Ed. Paralela 45, 2006), **zodiac** în *Mantia de stele. Îndreptar astrologic pentru neinițiați* (Ed. Humanitas fiction, 2008). Iubitorii lui Pavić au descoperit și altă minune: *Dicționar khazar* are ca indiciu al primei ediții **exemplar feminin**, ediția a doua (Ed. Paralela 45, 2004) – **exemplar masculin**, lăsând cititorii să reconstituie un roman-lexicon androgin.

Fiecare nou roman al lui Milorad Pavić tâlmăcit la noi de aceeași traducătoare și cunoscătoare a lumii pavičiene, Mariana Ștefănescu, este o sărbătoare, așteptată îndelung, degustată pe îndelete, reluată iar și iar. Dacă pentru cititor romanul este o piatră de încercare, se pot doar ghici și intui câte dificultăți îi pune celui ce-l descifrează, îi palpează legăturile subterane, îi depistează rețeaua cu noduri formate din cuvinte-cheie ca să-l încifreze în limba română.

Însă Milorad Pavić este mai mult decât înnoitorul romanului contemporan. Cine are și dorința și curiozitatea și răgazul să-i exploreze *site*-ul poate descoperi opera unui creator uriaș: un istoric literar dublat de un eseist și conviețuind cu un scriitor total - a debutat ca poet, s-a format în spațiul prozei scurte, a trecut la roman, alternând cele două formule epice, a experimentat apoi și în dramaturgie.

În primul rând, erudiția e demonstrată de cele trei volume din *Istoria literaturii sârbe* dedicate unor epoci succesive (*Epoca Barocului* – 527 pag., *Clasicism și Preromantism* – 571 pag., *Nașterea literaturii sârbe noi* – 631 pag.) ce însumează peste 1.700 de pagini. Lor li se adaugă eseuri și monografii abordând poezia și romanul, ce depășesc 1.800 de pagini. Una dintre monografiile îi este dedicată lui Gavril Stefanović Venclović (326 pag., apărută în 1972), care se regăsește ca personaj în noul roman *Celălalt trup*.

Proza scurtă și romanele au alternat în cursul anilor. Celor 12 volume de povestiri apărute între 1973 și 2003 (primele trei fiind traduse în franceză – *Cortina de fier*, *Caii Sfântului Marcu* și *Ogarul ruses*), li se adaugă integrala prozei scurte, de 450 pag., publicată în 2008. Numărul de romane este relativ egal, dacă se includ și experimentele absolut fascinante, precum romanul *clepsidră* pentru copii și ceilalți – *Pâine peștrită* / *Oglinda nevăzută*, ori *Unicat*, narațiune în care i se oferă cititorului o sută de piste ca să dezlege enigma detectivistă.

La noi au apărut șase romane, cele enumerate mai sus, al șaptelea deja tradus așteaptă publicarea la Editura Humanitas fiction: romanul-antologie *Teatru de hârtie*, demonstrație de virtuozitate narativă cum arată fragmentele publicate în paginile revistei noastre. Rămân încă necunoscute cititorului român *Mașina de scris* și *Alunița falsă*, recentul roman, lansat în urmă cu câteva luni la Novi Sad. Unor titluri le lipsește indiciul apartenenței la gen ori specie, au între o sută și două sute de pagini: *Șapte păcate capitale*, *Povestea care a ucis-o pe Emilia Knorr*.

Creația lui Pavić mai cuprinde și plachete de poeme, un volum mixt (poeme și proză) cu un titlu splendid – *Sufletele se-mbăiază pentru ultima oară*, trei volume cu piese interactive, o scurtă istorie a Belgradului, cărți scrise împreună cu soția, Yasmina Mihailović. E un timp roditor primul deceniu al noului secol pentru Milorad Pavić: îi apar câte două sau trei sau cinci cărți într-un singur an!

Din același *site* se mai poate vedea că numărul de traduceri ale diferitelor sale cărți a depășit sută (supremația o deține Rusia, unde i s-au tradus 19 titluri, a fost și invitat de onoare la un mare târg de carte), că Milorad

Palimpsest inițiatic

Milorad Pavić - Autoportret

Pavić este membru al Academiei Sârbe de Științe și Arte din 1991, că în 2006 i s-a decernat titlul de doctor honoris causa al Universității din Sofia, că în acest an i s-a ridicat un bust în fața Bibliotecii de limbi străine din Moscova, creația unui celebru sculptor rus, Grigori Potocki.

Și mă întreb, retoric, dacă nu merită același titlu și din partea Universității din București, fiindcă nu de puține ori în ficțiunile sale se strecoară, alături de cronotopii favoriți (Belgrad și Ragusa, Viena și Țarigrad, Triest și Buda), și Valahia noastră. Mai ales că actualul rector al Universității bucureștene este distinsul filolog Ioan Pânzaru, capabil să prețuiască valoarea operei lui Pavić, remarcabila sa cariera universitară (Paris și Viena, Moscova și Petersburg, Freiburg și Padova, bineînțeles Novi Sad și Belgrad,) și ținuta academică, iar 2009 este anul privilegiat și rotund pentru autorul sârb, născut în 15 octombrie 1929.

CELĂLALT TRUP a apărut chiar în prima zi de Bookfest, în traducerea Mariane Ștefănescu, pusă iar la grea încercare. La prima vedere, romanul ambiționează să acapareze un public numeros, atât prin structura clară, cât și prin subiect și problematică: o replică la thrillerul esoteric, *Codul Da Vinci*, venită din zona creștinismului

răsăritean.

Spre deosebire de bestsellerul lui Dan Brown ce mizează pe senzaționalul dezvăluirilor oferite de ordinul templierilor, societăți secrete, arta Renașterii etc., Milorad Pavić își construiește romanul pe „taină împărătească”. Scriitorul se încumetă să aducă în ficțiune chiar taina Învierii, uluind prin două revelații: Sfântul Giulgiu a ajuns la Torino de la Țarigrad (înfricoșând pe Sfinții Părinți când au văzut că izvodul arăta o persoană cu patru mâini, două capete, patru picioare) și este chiar Sfântul Graal.

Dar Milorad Pavić nu se dezmințe, formula se dovedește una rafinată, de **palimpsest**. Există mai întâi povestea ce se desfășoară în prezent, în Belgradul secolului 21 și în satul Babe: un scriitor își găsește perechea și amândoi încearcă să afle taina celui alt trup al lui Iisus, familiarizați cu ritualul care cere apă fermecată de la izvoarele din Efes, inel de piatră ce își schimbă culoarea, mantră. Asemenea încercări au făcut și alții la Veneția, în 1770, la Santandrej, în 1749.

Cele trei povești suprapuse se deslușesc, de la prezent spre trecut, amestecând iubire și moarte, artă și practici magice. Eroii acestor aventuri sunt mari figuri ale istoriei literare: scriitorul pare un alter ego al lui Pavić, iar ceilalți doi - personalități ale barocului literaturii sârbe. Zaharija Orfelin (n. 1726, la Vukovar, m. 1785 la Novi Sad) este istoric și poet, a realizat o impresionantă istorie a lui Petru cel Mare, Gavril Stefanović Venclović (cca 1680-1749) a creat o operă vastă: oratorie, biografii, poezie, cântece bisericești, iluminatii, ilustrații ale cărților bisericești.

Fiecare erou săpânește o artă și o știință, ilustrând erudiția vremii sale, o sinteză a domeniului cunoașterii. Călugarul Gavril este omul religios, Sacarias – cărturarul fascinat de istorie, scriitorul secolului 20 și 21 pare preocupat deopotrivă de tainele credinței și ale științei, de Înviere și de Big Bang. Au în comun „taină împărătească” a celui alt trup și taina poeziei. O dovedesc atât meditațiile monahului cât și descrierea încoronării țarinei Ecaterina făcute de Saccarias, paginile extraordinare ale rememorării unor vise de către scriitor.

Ca aspirant la cunoaștere, fiecare își are perechea: o femeie păstrătoare și purtătoare de taine, de alt neam și altă limbă. Aksinia recurge la incantația magică, moștenită de la mama ei, cu nume italianesc – Isidora Baleari. Anna Pozze este o cunoscătoare a muzicii, întrecută de prietena ei Zabetta, și amândouă îl inițiază pe Saccarias în misterele teatrului și ale picturii, dar mai ales ele îl ghidează ca să obțină cele trei obiecte (inelul, apa din Efes și mantră).

Perechea scriitorului poartă un șirag de nume – Elizabeta Amava Arzuaga Ihar Swift, etalând în ele arborele genealogic bogat, și supranumele Imola. Ea îi aduce scriitorului apă de la izvoarele din Efes, inelul de piatră ce își schimbă culoarea, ea îi cere mantră oferită de Teodor. Liza Swift este arheolog, ajunge în China ca să descifreze mesajul armatei de teracotă, împărtășește cu soțul ei explorarea literei Shin, mărturiile din Evanghelii, rostul hranei, semnele onirice.

Romanul este un palimpsest al mitologiei culturale, al riturilor și vârstelor literaturii. Descrierea magazinului parizian Cartier lasă loc unei relatări a carnavalului de la Veneția, cu spectacolul *comediei dell'arte*, dedesubtul căruia se află alt spectacol baroc al „iluminațiilor”, prin inserția unor fragmente dintr-o scriere autentică a lui Venclović. Reminiscente păgâne apar în rituri ca măsurarea fericirii cu ajutorul cântarului din Pompei, îngroparea amintirilor prin transferul între sânge omenesc și seva cucutei. Memorabilă este interpretarea celor două tablouri *Bunavestire* ale lui Leonardo da Vinci și Tintoretto: opoziția planurilor, muzicalitatea din numele pictorilor.

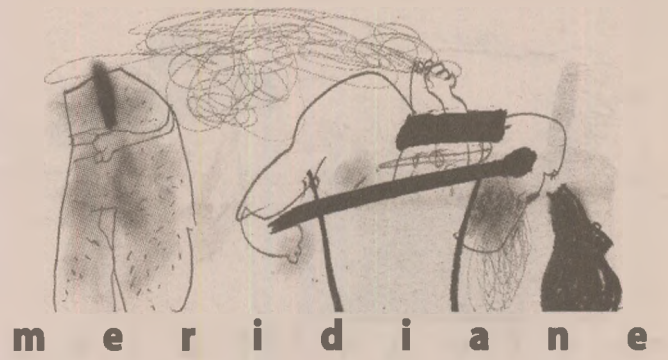
Milorad Pavić se amuză să construiască și o teorie a romanului ca bufet suedez din care cititorul ia ce pofteste. Dincolo de joc însă, cred că se ascunde altceva. În fond, ce-l singularizează între atâția mari scriitori contemporani? Cred că Pavić încearcă să întoarcă romanul și literatura la funcția ei originală, cea inițiatică: să instruiască și să reveleze. Cititorul trebuie pregătit și dispus să se lase călăuzit în marea aventură care-l va transfigura.

Elisabeta LĂSCONI

Milorad Pavić, *Celălalt trup*, traducere din limba sârbă de Mariana Ștefănescu, Editura Paralela 45, Pitești, 2009, 254 pag.

Dreptul la titlu

● Când e vorba de 659 de noi romane care urmează să apară pe piața franceză *à la rentrée*, a găsi un titlu potrivit, nu doar comercial, și care să nu fie revendicat de alt editor, iată o bătaie de cap, anuală, a editorilor și scriitorilor. Îndeosebi Gallimard e foarte atentă cu proprietatea asupra titlurilor. Anul acesta a blocat deja două. Pe o editoare neatență, care a lăsat unui roman brazilian titlul original în portugheză, schimbarea lui pe 4.000 de exemplare a costat-o 5.000 de euro. Sigur, mai puțin decât ar fi costat-o un proces. O editură din Quebec l-a obligat pe editorul francez de la Laffont să renunțe la titlul *Roman de vară* fiindcă fusese folosit de canadieni. Chiar și un titlu rar, cum ar fi *Ancolie*, numele florii care în românește este căldărușă, și care juca un rol important într-un polar, fiind cât se poate de nimerit, a trebuit modificat fiindcă se afla pe coperta unui roman din 1975 de la, firește, Gallimard. Ca să vezi ce greu e să devii proprietar pe propriul titlu de carte!

Dragomán la porțile Occidentului

● Se numește György Dragomán. E pe jumătate român, pe jumătate ungar. E un om tânăr. A publicat în limba maghiară, la o editură budapestană, un roman intitulat *Regele alb*. Romanul a fost tradus până acum în 27 de limbi, între care și în românește, la Ed. Polirom. În Germania e pe primul loc în topul cărților de ficțiune. În Franța a fost editat de Gallimard. Romanul este povestea unui tânăr din România epocii de aur, al cărui tată a fost condamnat politic, motiv pentru care fiul e marginalizat și expus unor nesfârșite umilințe. Regimul ceaușist apare în toată mizeria lui, în viziunea unui copil. Recenzentii sunt entuziaști. Scrie unul dintre ei, de exemplu, că romanul e „crud, inventiv, neașteptat, violent și flirtează adesea cu fantasticul”.

Concerte gratuite

● Cu douăzeci de ani în urmă, René Koering a creat Festivalul Radio-France-Montpellier ale cărui spectacole, o sută zece la fiecare ediție anuală, sunt majoritatea gratuite. Cu excepția celor de seară. Între 12 și 18, publicul nu plătește nimic. După o după-amiază gratuită, rețeta crește seara în medie cu 40 la sută. Multe dintre spectacole adună în Piața Europei din Montpellier până la cinci mii de iubitori de operă, muzică și teatru. Când spectacolul are loc în sală și numărul spectatorilor îi depășește capacitatea, cei rămași pe dinafară îl pot urmări pe ecranul instalat într-o sală vecină. Succesul festivalului a întrecut toate așteptările inițiatorului său. De unde se vede că se poate face rating și fără bani.

În vizită la Agatha Christie

● S-a deschis recent pentru public casa Agathe Christie (1890–1976) de la Greenway, Devon, în sud-vestul Angliei. Casa, în stil georgian, în mijlocul unui parc de 125 de ha., datează din 1780 și a fost renovată de o fundație în a cărei proprietate se află după moartea fiicei scriitoarei. La Greenway, autoarea *Morții lui Roger Ackroyd* și-a petrecut toate verile dintre 1938 și 1959, cu excepția anilor de război, când casa a fost rechiziționată de Amiralitate. Cu ocazia renovării, au fost descoperite manuscrise inedite și casete audio conținând, acestea din urma, o autobiografie a scriitoarei. Interioarele, mobilele, colecțiile au rămas intacte și sunt considerate extrem de valoroase. Agatha Christie n-a dus lipsă de bani decât poate la debut, când prima carte, în două mii de exemplare, i-a adus un câștig de doar 25 de lire. E drept, asta era în 1920, când suma va fi însemnat ceva mai mult decât astăzi. Vânzările ulterioare au fost considerate demne de Guinness Book, totalul calculat la zi fiind de două miliarde de exemplare, record mondial. Romanul *Zece negri mititei* este, după Biblie și operele lui Shakespeare, cea mai bine vândută carte din lume. Agatha Christie n-a scris trei sute de romane ca Dumas, dar, dacă îi punem la socoteală cele vreo douăzeci de piese de teatru, se apropie de suta de cărți a lui Sadoveanu. În Guinness Book e consemnată și piesa ei *Cursa de șoareci* ca având cea mai lungă reprezentare pe scenă, din 1952 și până în prezent. Cred totuși că englezii de la cartea recordurilor au uitat de *Cântăreața cheală* a lui Eugen Ionescu al francezilor și, iartă-mă, Marie France, al românilor. *La Huchette*, piesa fiului căpitanului Ionescu de la Slatina (despre orașul său natal, pe care îl declară cel mai frumos din lume, Ionescu-fiul a lăsat o mărturie publicată în revista noastră cu câțiva ani în urmă) se joacă tot din 1952, și încă zilnic.

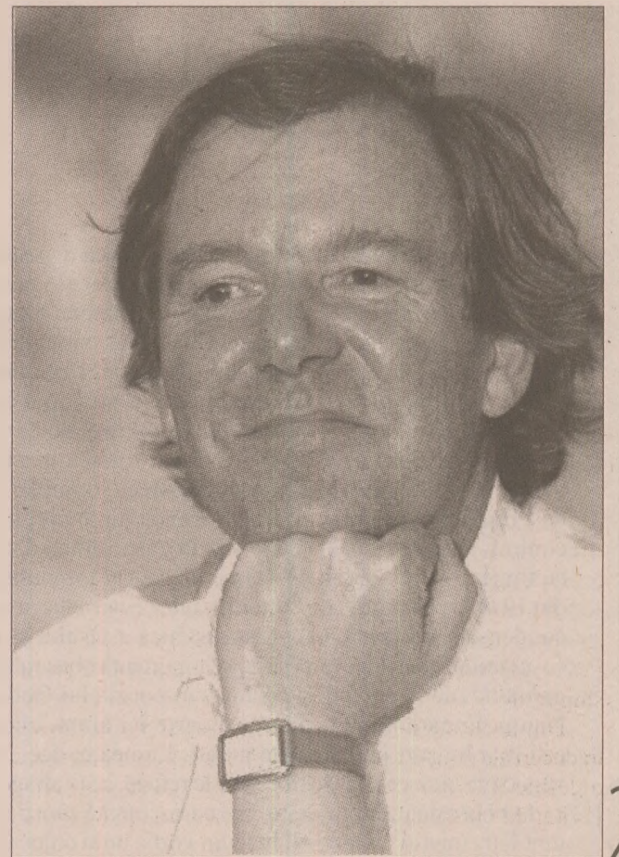
Orășelul cu 40 de librării

● Se numește Hay-on-Wye, are 1.500 de locuitori și e vizitat anual de 500.000 de turiști. Iubitori de literatură. Cum citiți. Hay-on-Wye se află în Țara Galilor, la frontiera cu Anglia, la doi pași de Baskerville Hall, unde a locuit cândva Conan Doyle, și la tot atâția de Madresfield Court, care l-a inspirat pe Evelyn Waugh în romanul lui, *Întoarcerea la Brideshead*, în care e vorba despre Anglia de altădată. În anii 60 ai secolului deja trecut, un localnic a avut ideea să atragă turiști folosindu-se de cărți. A deschis o librărie și a organizat un festival de literatură. Exact cum spun, dragă Elena Vladăreanu și Marius Chivu, și care au avut ambele un mare succes. Nu imediat. Anii trecând și cârtitorii lipsind sau neocupându-se ei de literatură, ci de lucruri serioase, cum ar fi, vezi „Dilema Veche”, arta de

scenograf genial a lui Michael și nu mai știu cum, numărul librăriilor a crescut la 40 (una la 37 de locuitori), iar festivalul a atras tot mai numeroși iubitori de literatură de pe toate continentele. (Deoarece drumul de la București la Hay-on-Wye nu trece prin Medgidia, colega noastră de la „Suplimentul cultural” de la Iași, cunoscut lui Eminescu drept „Foaia vitelor de pripas”, n-a ajuns încă în orășelul cu pricina). Vreme de cincisprezece zile, în aprilie, vin scriitori, profesori, jurnaliști, studenți, elevi, de pretutindeni. Petrec în tovărășia cărților cât timp le permit concediul și buzunarul. Festivalul și-a găsit și un sponsor, cotidianul „The Guardian”. Roland Booth, omul de la care a pornit totul și pe care mulți l-au socotit la început nebun, și-a văzut visul cu ochii. A făcut din cărți nu numai un eveniment cultural, dar și o afacere.

Despre mișcarea teatrală din Franța, din nou

● Mai toți criticii de teatru francezi sunt convinși că scena e din nou vie și atrăgătoare. Cronicarul a reproduș într-o notă precedentă această convingere. Sau că dramaturgii clasici trăiesc o nouă tinerețe. Contrar opiniei curente, iată, Jérôme Garcin crede, în „Le Nouvel Observateur” din 2-8 iulie, că teatrul francez „somnolează” și se „plictisește”. Ce fel de revoluție ar fi aceea în care Feydeau are șase premiere într-o stagiune, se întreabă criticul. Ce efect mai poate avea *Ubu Roi* al lui Jarry într-o lume care știe totul în materie de absurd? Suntem departe de scandalul pe care cuvântul „merde” îl provoca în 1896 la premiera piesei. Și, în general, susține Garcin, suntem departe de toate acele mari scandaluri și dezbateri pe care teatrul francez le-a cunoscut de-a lungul timpului, de la premiera lui *Hernani* (când un ingambament într-o replică în versuri a stârnit furia fanilor clasicismului), la începutul secolului XIX, și până la premiera cu *Paravents* a lui Genet la mijlocul secolului XX, când partizanii Algeriei franceze au năvălit pe scenă și a fost nevoie de intervenția poliției, care a făcut uz de fumigene ca să-i scoată din sală. Oare de ce ar fi nevoie astăzi ca să mai provocăm asemenea reacții, se întreabă Garcin. Dacă luăm în serios nostalgiile cronicarului de la „Nouvel Observateur”, nu prea vād de ce am regreta astfel de evenimente scandaloase. Nici ce profit major a tras teatrul francez de pe urma, să zicem, a furiei colonialiștilor contra derizivității în care *Paravents* târa problema independenței Algeriei. Și, mai ales, la ce ar fi bună o astfel de trezire din somn a teatrului. Poate că e preferabil să fie lăsat să doarmă.

ATRECUT ceva timp de când am primit bucata de proză intitulată *Interpretarea îmi aparține*, pe care am citit-o cu interes profesional, urmând să vă asigur într-un răspuns dorit și așteptat cu răbdare că aveți har și mânuți cu plăcere instrumentul limbii. Spațiul rubricii este redus ca să etalez în totalitate dovezile talentului. Căci de oriunde m-aș apuca să selectez mostrele, tot rămân pe dinafară lucruri care mi-au ținut interesul lecturii treaz.

Povestea nu e atât de banală pe cât încercați să vă detașați de efectele ei într-un context calm. Banalitatea ei ține de frecvența cu care ne lovim de ea în viața noastră secretă. Îi dăm un preț bun prin implicațiile ei asupra psihicului nostru orgolios. Lucruri care ni se întâmplă și nouă mai profund tocmai când credeam că putem fi unici în reacții, ași în arta detașării, calmi în momentul în care ne e rușine să recunoaștem că formula noastră omenească este una de când lumea și că funcționăm garantat ca și moașele și strămoașele, ca și urmașele noastre la rândul lor, când li se întâmplă.

Scrisă alert, viu, sincer, bogat, din bucata de proză cu titlul amintit, dacă o veți înmulți cu din ce în ce mai sinceră nostalgie, poate ajunge din niște note de jurnal un roman substanțial.

„Nu pot să nu mă simt ușor ridicolă, stând eu așa în fața calculatorului și punând diacriticele la locul lor într-un text care te evocă pe tine, apelând deci la un mod total inefficient de a te aduce înapoi puțin. Noroc că nu citești reviste literare, că altfel poate te-ai recunoaște în acest bărbat despre care scriu. Aș putea să jur că, dacă prin cine știe ce întâmplare, ți-ar cădea în mână povestea asta, prima ta grijă ar fi să nu îți apară numele în ea, să nu te compromiți, pe tine cel însurat și pe cale de a deveni un pion important în politica locală...”

Ar fi aici un punct de plecare prin care cititorul ar intra în miezul evenimentelor și în culorile personajului secundar care este un *el* care se descurcă de minune în arta seducției.

„Deci, știam că ești însurat când a-nceput totul, tu știai că știu, iar asta făcea lucrurile surprinzător de simple și limpezi ca cristalul. Am salvat astfel un timp prețios, am sărit peste declarații de intenții, tatonări, jocuri de cuvinte, în fine, peste ritualul de rigoare. Voiam să văd și eu cum e să faci pur și simplu sex – ce expresie aseptica – fără atașamente, sportiv, cordial. Îmi lipsea genul acesta

Constanța Buzea

POST-RESTANT

de experiență, mă simțeam oarecum în dezacord cu pulsul timpului, descinsă parcă din Jean Austin cu tot erotismul meu subsumat iubirii, ca într-o schemă logică în care a îl include pe *b* dar îl și depășește. Simțeam că mă lipsesc singură de un exercițiu al plăcerii la îndemâna oricui. Păcat că nu putem reține atingeri, mie cel puțin memoria senzitivă îmi joacă feste, aș vrea să fie ca o bucată muzicală pe care poți să o dai *replay*, da' chiar nu e. Dacă mă gândesc bine, nici măcar imaginea ta nu o pot recompune în minte, dacă m-ar pune cineva să îți alcătuiesc un portret-robot, ca la poliție răufăcătorilor, nu aș fi în stare. Nu pot nici măcar să îți fac un portret balzacian, deși, după cum bine știm, fizionomia trădează psihologia personajului”...

Stimată autoare, multe, dacă nu chiar toate antrenamentele de comportament într-o situație inedită eșuează și se răstoarnă. Ce amor sportiv, cordial, azi e, mâine se termină? Fără să te lase visătoare, abandonând de bună voie hotărârea de a pleca cu surâsul pe buze, să nu te doară cât de puțin și curând durerea să se facă vâlvătaie, din întrebări, din dorul care e normal la noi femeile și altfel decât la bărbați?

„E atât de banală povestea asta încât nu sunt sigură că am chef s-o scriu”. Ba eu înclin să vă precizez că nu veți înceta să scrieți la poveste, căutând prin scris să-i conservați amănuntele, detaliile, dragul de a o reține cât mai mult aproape, în scurtimea ei, de o agresivitate cu care nu e normal să vă împăcați.

„Știm că de fapt nu mai putem reînvia mare lucru, că s-a spus totul, ceea ce ne face pe noi, post-modernii, să ne simțim repetitivi dacă nu cumva ridicoli. Dar nici nu putem sta cu mâinile-n sân, numai pentru că alții au avut norocul să se nască înaintea noastră și deci au instaurat un monopol asupra trăirilor sau măcar asupra exprimării artistice. Trăim un soi de sastiseală, o senzație de dezabuzare,

ce naiba ar putea să ne mai surprindă, spunem noi cu fior de mândrie, asta pentru că simțim că avem un control asupra lucrurilor. Suntem imunizați, așa că putem trece prin foc și prin pară fără să riscăm să fim atinși”.

Așadar, stimată doamnă, care ne citiți revista până în cele mai modeste cotloane, mi-ați trezit un interes real cu proza dvs. Spuneți: „Textul fiind al meu, nu reușesc să mă distanțez critic de el”.

Părerea mea este că sunteți departe de a-l fi încheiat, de a-l fi stins, de a fi scăpat de realitatea lui nesmulă încă din brutală dulce și mare realitate.

Nu va deveni indiferent nici textul, nici personajul, decât după ce din însemnare nu-l veți face nuvelă, și chiar un mic roman, un săculeț de mătase în care vor intra toate oasele și toată pielea, miasmele și murmuralele cenușii acestui amor liber, care credeți că va va lăsa libertatea de a vă detașa de umbrele și de iluziile de lumină în care ați sperat. Puterea dvs. ar fi să aveți curajul relatării generoase a detaliilor și a efectelor. Căci despre imunitate, imunizare, nici că poate fi vorba. Iată cum stau de fapt lucrurile în cruzimea lor:

„Mi-a povestit o prietenă de o tipă pe care a părăsit-o bărbatul la nici doi ani de la căsătorie: a lăsat-o fără prea multe explicații demne de reținut, a băguit ceva despre cât de presat este, despre cât de mult se așteaptă de la el, și-a făcut bagajele și a plecat. S-a întors peste trei luni acasă și a avut pretenția să facă dragoste cu nevastă-sa. Nu înțelegeam prea bine indignarea femeii. *Cum adică*, ar fi spus ea, *vine la mine ca la o curvă*? M-a săgetat cuvântul. L-am simțit până-n vârful picioarelor. Am simțit că mi se aprind obraji. Asta eram eu pentru toate nevestele din lume: *o curvă*... Femeile astea ultragiutate, de ce mă demonizează, ținându-l în brațe pe omul acela care nu e al meu, nu am făcut rău nimănui, nimeni nu va ști, până la urmă, și el va uita. Rămân doar eu cu tot felul de întrebări sterile, al căror răspuns îl cunosc prea bine.”

Se pare că ați pus și veți mai pune pe hârtie proze din ce în ce mai lungi și mai interesante, al căror izvor este îndoiala de sine, nesiguranța de sine, căci lucrurile acestea cumva banale și atât de numeroase în economia nefericirilor de pe pământ se cer exprimate, clarificate, consumate plăind un preț dureros, trecute prin spovadă și prin căință. În așteptarea romanului, care sper să vă iasă curând de sub condeiul talentat, vă doresc sănătate. (Ana Iuga) ■

Prin anticariate

Ce-am mai putea visa

SUB SEMNUL surprizei firești, dacă se poate spune așa, pe care-o aștepti la fiecare pas, și care te așteaptă, la locul ei, stă mai toată poezia lui Gellu Naum. O luciditate visătoare, sau un vis cu ascuțimi de veghe, sînt cele două semi-stări ale ei. De la un capăt la altul al unui suprarealist prelung, de care Gellu Naum, în operă, și în viață, nu s-a dezis nicicum. Un suprarealism ca un coridor, cu întâmplări-descoperiri și cu imagini asupra cărora nu ai nici un control, altul decât acela că le stai în cale, sau că dau, cu fulgerarea reveriilor, peste tine. *Culoarul somnului*, din 1944, cu un portret de Victor Brauner, e introducerea, condensată și bruscă, în această estetică a visului și a coșmarului. Nu e locul aici să apăs importanța obiectului *ephialtic* (de la *ephialtēs*, coșmar) în poezia lui Gellu Naum, în care naturi aparent moarte își arată, cînd ești mai liniștit, întunecatele puteri. Lumea e, deci, o negociere între ce te absoarbe și ce te refuză, ce te atrage, ce te obosește. „Și cîți eram vii, ne socoteam morți și umblam amețiți”, moto-ul, luat din vorba unui cojocar,

al *Zenobiei*, e calea spre această condiție somnambulic-clarvăzătoare: „se reîncepe plimbarea somnambulică/ pe firul fragil dintre între vis și ape/ între moarte și veghe/ între memorie și asfixie.” (*Persistența flăcărilor*). Un interstițiu straniu, chemînd și viziunile lui Bachelard, și cinul tuturor arheologilor memoriei, pînă la Dali, cu a sa interpretare paranoică a realității. O realitate-plasă, în care toate se țin de una, și jumătățile pierdute (în vara lui 1944, vară de război și de despărțiri, se găseau, pentru o viață, Gellu și Lyggia) își caută drumul subțire, amenințat, spre întreg.

Sînt povești, deci, îndărătul acestor versuri care par că rătăcesc bezmetic prin oraș. E o sintaxă a vieții în spatele rotocoalelor multicolore de materie visată, subtile declarații ale dragostei, una: „va trebui să distrug singur ceea ce am iubit împreună/ și mai ales va trebui să te miști liberă/ când voi traversa orașul acesta pustiu/ în frumosul meu costum de scafandru.” (*Singură și imobilă*). Paradoxala mobilitate a perechii.

Iată obiectele, rău-voitoarele obiecte, cotropind spațiul visului, acele obiecte care, în somn, ne rup spinările și ne străpung privirile, desfăcîndu-le în jerbe de viziuni colorate: „Legat de toate aceste insistente fantome/ de somnambulica ta plimbare prin mine/ prin mijlocul crăpat al retinei/ prin rochiile care mușcă cu foamea cea mai grea/ prin geamantanele mele pline cu apă/ prin marginea de aluminiu a gurii// Eram acolo și podurile care se întindeau peste mine/ eram acolo și plantele nu mă vedeau/ plantele care înconjuraseră piața/ în nemaipomenita lor foame carnivora/ plantele care sugrumau statuile și mîngăiau trecătorii/ acești trecători goi ca niște pahare cu apă/ acești trecători ca niște sulii.” (*Certitudinea eruptivă*). Niște emanații, ca sufețele dispăruților, sînt acești translucizi oameni din vis. Apărarea de o lume instabilă, amenințînd la fiecare pas, e această delicată pierdere de corp, încercare visată de a gestiona situația cu spiritul, pe care lumeștile nu-l văd.

„Nu știu dar îi umplea mereu/ ca un fluid sentențios/

prestigiul golurilor arhicunoscute” (*Promenada*). Să fie lichid, să fie aer, acest fluid mediînd între curgere, heracliteana curgere, niciodată la fel, și rarefiere? Două feluri de pierdere, de abandonare a ființei cu granițe, cu consistențe, cu oase contopite în oceanul pe care pomeste, brav navigator al somnului și al iubirii, Vasco da Gama.

„Imaginile devorante ale lucrurilor viitoare/ steaua aprinsă a unui incendiu/ ceea ce am iubit ceea ce am sperat/ ceea ce rămîne de cunoscut” (*Persistența flăcărilor*), acestea sînt bagaje de pus deoparte. Ușoare, de bună seamă, apăsînd doar amintirea, nu brațele. Ca tot ce se întîmplă, dacă se întîmplă, sau doar nădăjduiește să o facă, în aceste mici jurnale de vis, transcrise cu meticulozitatea cuiva care trăiește doar pentru ele, pentru imaginile care o iau înaintea realității. Și nu doar o anunță, ci o fac, lăsînd, la ceas de noapte, știre. Prin gura poetului vorbesc, din nou, zeii.

Propovăduind întoarcerea, printr-un soi de mit cu sonurile, căutătoare de certitudini și îndoieli, ale întregii poezii moderne, la buna naivitate a omului care-și explică, alîntîndu-se, mișcările elementelor: „dacă parul tău sună e pentru că visează/ dacă pleopa ta înflorește e din cauza vîntului/ dacă mîna ta urlă este pentru că e noapte/ dacă urechile dorm e pentru că sunt flămînde/ dacă pantofii tăi rîd e pentru că se gîndesc/ și umerii tăi dacă zboară e pentru că e foarte tîrziu.” (*Tăcutele dimineți*). Un poet se joacă cu cuvintele, croind fanteziste anatomii de îndrăgostit. Poate că da, poate că nu. Poate că lucrurile, chemate pe limba lor adevărată – cîta poezie în numele acestei presupunerii! – așa, de fapt, se poartă. Îmblînzite sau, dimpotrivă, salbaticite. Desfăcîndu-și, în vis, caiere de legături ascunse.

Astăzi, 1 august, cînd termin această tatonare a unui somn cu vise, se împlinesc exact 94 de ani de la nașterea lui Gellu Naum (și aproape 8 ani de la moarte). Poate că nu înseamnă nimic aceste numere, hotărîri alandala ale hazardului. Sau poate că, pe încălcitele căi ale visului, vor fi avînd, totuși, vreun înțeles.

Simona VASILACHE

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Prasceai, prasceai!

Ă DEA bițiala peste Virginia când aude că Florica bucătăreasa se ținea cu un rus - soldat, plutonier, ce-o fi fost el. O văzuse Musica, în centru, la braț cu muscalul. Blonziu, frumușel, nimic de zis, dar nu se expuneau duduile de la stabiliment cu rușii pe stradă și se găsea bucătăreasa de la restaurantul gării! Ce era în capul ei? Virginica ce să zică, ea demult îl întrebase pe Fănică de ce-o mai rabdă, și el, că bucătărese bune se găsesc greu! Florica îi luase la rînd pe ceferiști și pe chelnerii din toate cîrciumile de-aici. Nici ea nu mai știa cîte chiuretaje făcuse. Când au venit rușii tocmai trecuse la frizerii turci ai lui Midat, ăla cu care mai juca table Fănică. Ea îi mai zicea de bine, că o femeie nu umblă din bărbat în bărbat, ca o cătea în călduri, să mă scuзі. Ce să te înțelegi cu ea? Zice ca tine și dacă se uită unul mai lung la ea, se duce cu el în pat, cînd mai ajunge. Cu ceferiștii se întindea prin vagoane, ca să nu-ți mai zic pe unde își găsea cu chelnerii, de închidea ochii Pomenea, ca să n-o ducă la post, pe unde dădea peste ea, proptită în ziduri pînă și de schiopul de Măngiurea, dacă și ăla era bărbat! Cum era să recunoască Virginia că se obișnuise cu nebunelile Floricăi, chit că nu-i picau bine? Răbufnise și ea, că o zgîndărise Musica în pretențiile ei despre restaurant. Ce să-i spună că dacă era un singur rus tot era bine și că nu din cauza uniformei se ducea cu el? Dar la gîndul că ar putea nădi Florica și rușii după ceferiștii care veneau după ea la bucătărie, o ia Virginia deoparte. Auzise, Florico, că te-ai logodit cu un rus din ăștia. Bucătăreasa nu zicea niciodată nu cînd o vedea pe Virginia încruntată. Nici ei nu i se părea de laudă că nu refuza pe nimeni, dar cu ăsta, Nicolai îl cheamă, coană Virginica, era altfel. Îi cîntase numai ei cu o balalaică. Și se înțelegeau în ungurește. Și ieri, să se ardă pe plită dacă mîntea, o căutase Șukuri frizerul și ea i-a zis că n-are vreme de el. Trebuia să iasă la plimbare cu Nicolai, care nu-i atîngese decît brațul, pe stradă și o așteptase în fața hotelului Traian. Ceea ce spunea bucătăreasa nu se potrivea deloc cu ce făceau rușii prin oraș. Îl pune Virginia pe Ionică să afle ce era cu acest Nicolai, măcar de-o curiozitate. Chelnerul i-a povestit a doua zi ce ziceau rușii despre el. Nu era nici scrîntit, nici neputincios cu femeile. Era de trei ani pe front. Ca soldat nu era cine știe ce de capul lui, dar le cînta și le purta noroc celorlalți din companie. Îl fereau rușii cît puteau, să nu pătească ceva, după ce la cîntase la Stalingrad sub asediu, de-l auzeau și nemții din tranșeele lor. Îi plăceau și lui femeile; dacă intra într-un bordel nu se făcea de rîs. Pe el însă, îl laudau soldații, războiul nu-l înrăise și nici nu-i uscaseră sufletul. Nu înțelegea Ionică ce voiau să spună rușii cu uscatul și unul dintre ei se bate cu mîna pe inimă: „serți”, apoi scoate tutun dintr-o țigară, îl fărîmîțează între degete și-i zice lăcrimos „Asta nu serți Nicolai”. Două balalaici i se spărseseră rusului în ranită pînă să ajungă în România. Pe-asta de acum i-o găsiseră camarazii la o casă de amanet și o rechiziționaseră în contul sacrificiilor pentru victorie. Era încrustată cu sîdef, dar parcă nu suna ca alea dinainte. S-a mai plimbat Florica la braț cu Nicolai încă vreo două săptămîni. Pînă au venit alți ruși cu trenul, iar Nicolai și ai lui s-au suit într-un eșalon care urma să-i ducă în Germania. Nicolai îi cînta din gură și din balalaică de adio Floricăi de pe scara vagonului: „Prasceai, prasceai.” Ea era singura care își lua rămas bun de la rușii care plecau. Era pe 21 noiembrie, o zi cu vreme pișăcioasă, după părerea lui Ion chelnerul. Cînd s-a înnoptat Costel ciocănarul de vagoane a suierat după Florica, la ușa din spate a restaurantului. Bucătăreasa, care nu era niciodată în stare să reziste semnalelor lui Costel, prăjea cartofi într-o tigaie uriașă, pentru rușii înfometați care veniseră, și cînta pentru ea, în sfîrșitul uleiului din tigaie, „Prasceai, prasceai, padruș-ca daragaia...”, fără să audă chemările ciocănarului și fără să observe că se ardeau cartofii în tigaie. ■

Reprodus din „Lettre Internationale” nr. 69, primăvara 2009

Livius Ciocărlie

DIN CARTEA CU FLEACURI

ARTICOLELE suprem elogioase încep să curgă. Omului nu-i e destul. Mai vrea, mai vrea... În luptă pentru premiul Formentor cu Saul Bellow, bun scriitor american, Gombrowicz, mare scriitor al lumii, pierde, bineînțeles. N-o spun cu sarcasm. Este normal și cu puține excepții ca în contemporaneitate ce este mai bun să treacă drept a fi mai puțin bun.

În 23 iulie 1969, Giedroyc îi scrie în legătură cu revista: «Trebuie să încep să mă gîndesc la numărul pe septembrie. O să ai ceva pentru mine?» Scrisoarea nu-i parvine adresantului. Murise în ajun.

După-amiază, răcoare, cer albastru împeștriat cu nori. O ultimă, enormă, plimbare. Nasul jos! Nasul jos!

Între timp, T a vorbit, la Blachette, cu Marcel. C'est ça va.

Între două trenuri, la Metz, oraș de provincie, cu caractere mici pe hartă, în gară (în gară!), librărie cum nu exista la București. Cultura untlui? În realitate, tot ce avem noi și nu are Occidentul e suferința îndurată. N-am observat, cum mă iluzionasem, că am ști ce să facem cu ea.

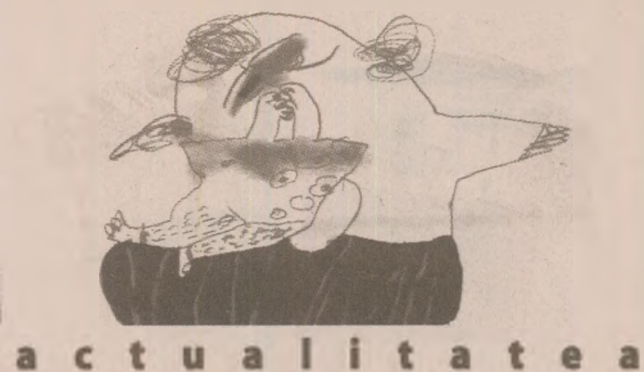
Corina îmi spusese să iau cărți. Aleg două, ca să n-o refuz: un Jelinek, să vad și eu ce-i cu agresivitatea ei, și un Claudio Magris cu titlul atrăgător: *Utopie et désenchantement*. Din tren, multa vreme, prefer să privesc natura, potrivită pentru un tablou intitulat *Peisaj cu vaci*. Îl scot în sfîrșit pe Magris. De cum îl deschid, vad pe marginea foii, în dreptul unor fraze, cîte o linie tremurată, trasă cu creionul. Mă recunosc. Citesc totuși. Totul mi-e necunoscut. Acesta e avantajul meu față de oamenii cu memorie: pot să citesc, la fel ca prima dată, de mai multe ori.

Întoarcere cu peripeții, tot prin Lyon, de unde Corina și Laurent plecaseră în Grecia. Facem comandă seara, taxi pentru aeroport. Dimineata, confirmăm. Coborâm în stradă la opt, cum ne-am înțeles. Taxiul nu-i. Se face opt și un sfert. Nu avem mult timp. Mă duc pînă nu departe, la stație, unde ne spusese Corina că se găsește la orice oră «cîmat» de mașini. Cîmatul fusese consumat. Nici un taxi. Ce fac? Mai stau să aștept, mă întorc? Avionul îl pierdem, în casă nu mai putem intra, fiindcă am aruncat cheile în cutia de scrisori. Bani destui pentru hotel și alte bilete, nu avem. Cloșarzi? În timp ce deliberez, la opt și jumătate, apare T, pe boulevard. Taximetristul, un tânăr, telefonase de mai multe ori, ca să ne spună că l-au prevenit tîrziu, e prins în trafic, întîrzie, dar noi ieșisem din apartament. Văzînd că nu i se răspunde, a vrut să renunțe. Dar dacă... și-a zis. Pentru acest «dar dacă...», am mai prins avionul de București. Cum o țîșnisem din mașină, omul a trebuit să alerge, ca să ne dea restul, după noi.

Ne-am întors la beza destul. Nimic schimbat. Sub pubela, colț cu Latină, ca un comet de înghețată cu vîrf, aceeași nelipsita grămadă de gunoi. Totuși, ceva nou. În intersecția inextricabilă Calea Moșilor – Carol, a apărut o agentă de circulație. Confruntată cu evidența, astăzi s-a retras ca să mediteze pe tema cît e de greu să obții nimic.

Aud că va avea loc un simpozion pe tema *dialogul dintre generații*. E un proiect pios. Între generații nu poate exista decît ceartă sau ignorare reciprocă. Tot ce-ți poți dori, cînd e cearta, este ca tonul să fie urban. Deși... La moartea lui Anatole France, suprarealiștii au publicat un articol intitulat *Un cadavre*. Cînd, totuși, între generații dialogul e «rodnic», nu-i lucru curat. Înseamnă fie că mai bătrînul se dă bine pe lîngă tineri, ca să-și asigure posteritatea, fie că tânărul are vreun interes la mai bătrîn.

Trec pe la Eminescu. Vad un mare ecran cu imagini filmate. Un om de afaceri își prezintă oferta. Îl știu. Ne-a fost agent imobiliar. Fusese chelner. Se pricepe la

Dar dacă...

oameni. Ne-a împrumutat 5000 de dolari fără să ceară vreun înscris. Conștiincios și de cuvînt. Își ducea mușterii cu mașina pe la adrese. Biroul lui, la marginea orașului, în cartier de blocuri, modest. De atunci, zece ani. Acum, ecran. Bravo lui!

—A rămas deschisă peste noapte ușa de la intrare, îi spun lui T. —Nu, acum am deschis-o. De cînd ni se tot promite marele cutremur, mi-am zis că poate nu va avea răbdare să răsucim noi două chei de cinci ori. —Bună idee! Să sperăm că va fi diurn.

Pericol de crah mondial, iar primul ministru spune că dezastrul are partea lui bună: scăzînd în Statele Unite prețul la «imobiliare», românii își vor putea cumpăra case acolo. Și adaugă, meditativ: «Sigur, nu toți...» Așa e, nu chiar toți.

—Ăștia zic să facem nu știu ce analize. —Nu știi că le-am mai făcut? —Le-am mai făcut? Cînd le-am făcut? —Eu în iunie, tu în octombrie. —În octombrie? Octombrie nu e toamna? —O fi. —Atunci cum le-am făcut, că toamna abia începe? —Le-ai făcut anul trecut. —Anul trecut? Păi, dacă așa de repede trece timpul. —Atunci ce-i? —Ei, ce-i...

Venindu-mi în minte dialogul, mă întreb: cîți ani împlinesc eu în octombrie? Tot zic că am 73. Atîta voi fi avînd. Vorba e, îi împlinesc în octombrie sau împlinesc 74? Trebuie numărat. Să vedem: 1945, zece ani, 1955, douăzeci... 1995, șazezi, 2005, șaptezeci. 2006, șaptezeci și unu, 2007, șaptezeci și doi, 2008, șaptezeci și trei. Vasăzică, abia îi împlinesc. Iar am câștigat un an!

În metrou, la Paris, un controlor rău intenționat atîta îmi verifică permisul de nu apuc să cobor unde vreau. Revoltat, un tânăr îi smulge cascheta și o calcă în picioare. «Vous l'avez cherché», îi zic. Mai încolo, îl întîlnesc pe Maestru. E bine, cu un manuscris sub braț. Bucuros că trăiește, îi spun lui T. «Ai visat» îmi spune ea, în vis.

Îți cam riști viața revenind de la Letzeburg. Acolo îți dezvoltă reflexe rele. De exemplu, te deprinzi cu iluzia că ai, ca pieton, motiv justificat să traversezi.

Ca om de litere de reputație interregională, călătoresc. Așa că mă duc la biroul de voiaj. O doamnă îmi ia banii, îmi dă biletele și îmi explică nu știu ce. Nu ascult. Ce să fie de înțeles? Dar, vigilant, stau pe un scaun și verific. Mă găsesc în situația lui Lefter Popescu. De la ghișeu pînă la scaun, drum de patru metri, în sala goală (unde sunt stufoasele cozi din socialism?) un bilet s-a pierdut. Biletul București – Timișoara e. Suplimentele București – Timișoara, Timișoara – București sunt. Biletul Timișoara – București nu e. Refac din priviri traseul. Nu e. Mă întorc la doamnă. O fi greșit ea. Prudent, zic «Poate n-am înțeles eu...» —Păi, zice, v-am explicat.

Râsul lui Voltaire i-a insultat pe romantici, spune un exeget. Râsul de orice fel îi irită pe mulți, deși te-ai aștepta să-i bucure. Să bucure, râsul, cu o condiție: a ține în rezervă, numai așa, fără să-l folosim neapărat, un: am rîs destul!

Lucian Raicu îl citează pe Roger Gilbert-Lecomte: «Îl consider porc pe oricine nu scrie pentru a spune esențialul.» Este un atentat la dreptul prostiei, al superficialității, de a se exprima. Mă simt lezat.

Lezat, gîndul mă scormonește. Insist. Și ce descopăr? În planul gratuității (că în plan pragmatic...), sunt deștept. Inteligent, nicidecum.

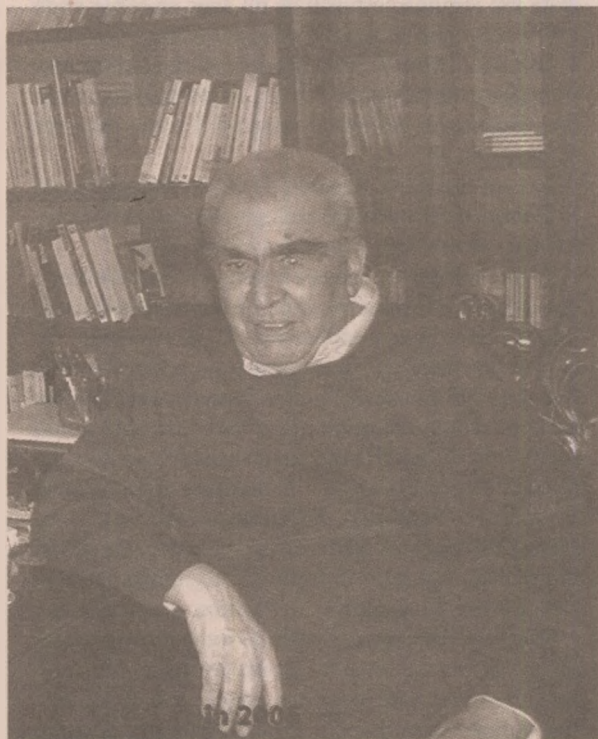
Magris scrie că ideea Apocalipsei e liniștitoare. Ea presupune dispariția întregului univers, nu numai a mea. Deloc nu mă liniștesc. Dacă piere universul, e ca și cum nici n-aș fi existat. Afară de asta, de ce să piară? Îmi place să-mi imaginez viața, în continuare, a apropiaților, a prietenilor mei. Decît că, nici a lor nu va dura mult. ■

actualitatea

Profesorul Dan Setlacec

Capricioasă cum o știm, presa a trecut cu destulă discreție peste dispariția unui om ieșit din comun: Profesorul Setlacec, unul dintre cei mai faimoși chirurghi ai României. Balanța de pe biroul lui de acasă avea, pe ambele talgere câte un cartonaș cu cifra 8. Era măsurătoarea anilor, iar cifra se schimba în fiecare, an la 2 octombrie, ziua lui de naștere. Profesorul, care-și punea anii în balanță (era de altfel în zodia balanței) cu binecunoscutul său umor, s-a stins la 23 iulie anul acesta, la 88 de ani. Pe lângă lucrările de strictă specialitate, doctorul Dan Setlacec a scris și cărți de interes general, cum este o istorie a medicinei noastre până la Primul Război Mondial: *Medicina românească - medicina europeană, 1859-1916* (Ed. Medicală, 1995). Impresionant este și volumul de convorbiri *Amintiri. Marturii. Opinii*. Interviu realizat de Dr. Dora Petrilă (Ed. Albatros, 2000), în care dramele medicului și, mai ales, ale medicului din România, sunt spuse fără ocolișuri. În anul 2000, Profesorului i s-a decernat Ordinul Național Serviciul Credincios în Grad de Mare Cruce. La televiziune s-a reluat un interviu dat de Profesor dnei Sanda Vișan (ar fi oportună reprogramarea discuției de la „Seratele muzicale” ale lui Iosif Sava), iar în ziare am găsit numai două evocări prompte: cea de pe blogul lui Cristian Teodorescu și cea din *Adevărul* (29 iulie) semnată de Andrei Pleșu. Prozatorul Cristian Teodorescu se temea că ar putea „să apară tot soiul de prostii despre el în presa” pentru că „mulți habar n-au cine a fost”. Teamă nejustificată: presa a preferat tăcerea. Cităm din portretul colegului nostru: „Cel mai omenos chirurg din România ultimilor 50 de ani [...]. În meseria lui era de o inteligență scilicet și avea intuiții salvatoare. Cu ani în urmă se spunea în București că dacă nici Setlacec n-are ce să-ți facă trebuie să te resemnezi. Cu sprâncenele lui care semănau cu aripile întinse ale unui corb venerabil, iar apoi când începuseră să albească, aduceau cu aripile unei bufnițe înțelepte, cu ochii lui strălucitori, chirurgul Dan Setlacec începea să-și vindece pacienții înainte de a-i cerceta cu bisturiul. Îi pregătea de luptă cu boala și știa să trezească în ei dorința de viață. Avea duh de vindecător și un cald bun simț de mare umanist. Despre el se spunea că își citea

bolnavii.” Sa adăugăm că citea cu mare pasiune și că, fapt notoriu printre colegii, discipolii și pacienții lui, n-a acceptat niciodată bani de la bolnavi. ● Andrei Pleșu l-a cunoscut și admirat din copilărie. Nu e de mirare că-i surprinde, din câteva fraze, întreaga personalitate: „Toată lumea vorbea despre harul lui chirurgical, despre știința lui de carte, despre eficacitatea lui terapeutică. În plus, era de o moralitate inflexibilă, generos, dedicat, de o sobrietate monahală. S-ar fi putut sminti ușor, sub cortegiul de osanale care îl însoțea clipă de clipă. Era un mare medic, un mare profesor, un personaj de anvergură. Mai târziu, când am avut șansa să stau de vorbă cu el mai pe îndelete, fie în micul apartament din Mendeleev, fie la vreo cină amicală, am putut descoperi amplitudinea și profunzimea lecturilor sale, o curiozitate intelectuală dezlanțuită, un bun-gust și o rigoare a judecății exemplare. Știa să fie sever, dar avea, deopotrivă, mari resurse de umor. Putea vorbi – spre neliniștea firilor diafane – extrem de buruienos, dar nimeni nu îndrăznește să-i conteste delicatețea de fond, bunătatea, necenzurată, a inimii”. O trăsătură specifică profesorului a fost implicarea, până în ultima clipă, în viața cetății. Nimic nu-l lăsa indiferent: „Îl înfuriau în mod special trei din derapajele naturii umane (mai ales în varianta ei autohtonă): prostia activă, impostura obraznică și iresponsabilitatea. Nu suferea stupiditățile pompoase, intrigile, lipsa de pregătire, șmecheria lucrativă, necinstea. Pe de altă parte, îl iritau la culme discursurile despre defectele așa-zis structurale ale românilor. Repeta mereu că el cunoscuse și o altă Românie, o Românie a oamenilor întregi, puși pe treabă, dezinteresați.” L-am evocat nu numai din respect și caldă admirație pentru omul care a fost, ci și dintr-un fel de luptă, pierdută probabil dinainte, cu uitarea colectivă. Pentru că, vorba lui Cristian Pătrășconiu, „Absența memoriei începe să fie, la noi, o boală cronică”.

150 de ani de presă militară

Un frumos album aniversar publică revista săptămânală *OBSERVATORUL MILITAR* cu prilejul împlinirii a 150 de ani de presă militară românească. Prima noastră

publicație militară: *Monitorul oastei*, „ziar oficial al Țării Românești” devenit, după 24 ianuarie 1859, „ziar oficial al Principatelor Unite”. Între personalitățile presei românești militare albumul îi menționează pe Carol Popp de Szathmary, considerat primul fotoreporter de război din lume, pe generalul Alexandru Tell, pe generalul Nicolae Condiescu, președinte al SSR între 1935 și 1939, pe scriitorii Gheorghe Brăescu, Sașa Pană, Laurențiu Fulga. Coordonatorul albumului aniversar: maior dr. Florin Șperlea.

Opiniile Despinei

Deși se prezintă ca o instanță a lucidității, *OBSERVATOR CULTURAL* are (numeroase) momente când își suspendă spiritul critic. Așa se întâmplă în nr.227/2009 al revistei, în care Gabriela Gheorghisor folosește un instrumentar filosofico-literar pretențios, pentru a ridica în slăvi un roman ludic, ușor plictisitor, al lui Mircea Horia Simionescu, *Nesfârșitele primejdii*. În evaluările și caracterizarile sale, autoarea comentariului (ne)critic se bazează și pe opiniile unor personaje din carte, de exemplu pe opiniile Despinei, care afirmă, printre altele: „Parcă ne-am afla în universul sticlos și alunecător al lui Dali”. Citând-o cu evlavie pe Despina, Gabriela Gheorghisor susține, la rândul ei, că „universul ficțional construit de Mircea Horia Simionescu tinde să devină unul «dalinian», fluid și elastic.”

Ne întrebăm pe cine va cita eseista de la *Obsevalor cultural* când va comenta romanul *Ion* al lui Rebreanu.

Teme fierbinți

O disecție a temelor fierbinți, scandaloase, pe ici, pe colo, propune numărul 458, din 30 iulie, al *OBSERVATORULUI CULTURAL*. Problema Spiru Haret (și nu de vizionarul ministru e vorba, ci de universitatea care l-a recuperat spre a-l vîri în scandal), dezbătută într-un interviu cu decanul de la Litere (Universitatea București) Liviu Papadima, care-i răspunde lui Ovidiu Șimonca de ce, împreună cu alți mulți profesori de la stat, susține cauza ministerului. Cauza respectării unor reguli, aceleași pentru toți, de bună seamă. Supremăția tehnică, așa-zisă, a învățămîntului la distanță, prin care – stranie descoperire! – un cadru didactic poate instrui, fiindcă de formare nu încapă vorba, mii de studenți, e pusă la punct de profesorul Papadima în spiritul celui mai firesc umanism: „omul nu-i o mașină. Omul nu învață din contactul cu o mașină, învață din contactul cu semenii lui.” Ceea ce, la particular, ca și la statul cu frecvență din ce în ce mai redusă, se uită tot mai ades...

Alt palier, altă discuție, despre situația politică din Republica Moldova. Textul unei eleve din Chișinău, Maria-Paula Erizanu, de 17 ani, e un jurnal de revoluție. Furată. O recapitulare a lucrurilor mărunte și-a marilor filosofii și decizii de pe la trei sau cinci, sau cincisprezece ani, urmate de *flash-uri* din evenimentele amestecate ale unui an de speranțe pierdute. Anul cînd în Moldova trebuia să fi învins revoluția. În loc de asta, tata se temea, domnul director avea copii din flori, doamna învățătoare credea că „noi chiar merităm asta.” O lume de adulți rătăciți, șovăitori. Și de cauze pierdute, printre notațiile, avînd atingere cu stilul colajelor de fapt divers (dar cît de pătrunzător, uneori...) din anii '80, unui adolescent sensibil, naiv, poate, dar nu ușor de păcălit. Ce se va alege, te întrebi, citind și tresărind, de nădejdiile lor, de fricile noastre?

Cronicar

ZIRKON

ZIARE, ZI DE ZII

Abonamente 2009

România literară

Talon de abonare începînd cu .....

- ☐ abonament trei luni (13 numere) - 50 lei
- ☐ abonament șase luni (26 numere) - 96 lei
- ☐ abonament un an (52 numere) - 195 lei

Nume ..... Prenume .....
str. .... nr. .... bl. .... sc. .... et. .... ap. ....
sector. .... localitate. .... cod poștal. .... județ. ....
telefon. ....

Începînd cu 1 ianuarie 2009, abonamentele se încheie exclusiv prin Zirkon Media!
Completați și trimiteți talonul de abonare pe adresa: Zirkon Media S.R.L. str. Pictor Hârlescu nr. 6, sector 2, București, 022195. Tel: 255.19.18, 255.18.00.
Plata se face prin mandat poștal sau prin Ordin de plată în contul:
RO14 RNCB 0089 0037 2253 0001 - BCR - Th. Pallady.
Pentru instituții bugetare contul este: TREZ 7035 069X XX00 1197 - Trezorerie/sector 3.
Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită mandat poștal în valoare de 230 euro sau 300 USD pentru un an. Vă rugăm să trimiteți prin poștă o copie a mandatului și adresa dumneavoastră completă.

Pentru abonații din țară și străinătate care au încheiat în anii trecuți abonamente direct la redacție, rămîne valabilă adresa: dr. adm. Valentin Vlădan, Fundația România literară, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22.

